

KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad

OMSORGENS BOENDEN

en forskningsöversikt över
arkitektur, teknik och miljö i särskilda boendeformer

arbetsrapport

**JONAS E ANDERSSON
MAGNUS RÖNN**

Stockholm 2006

TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:2
ISSN 1402-7453
ISRN KTH/ARK/FP – 06:02-SE
ISBN 91-7178-296-6

Arkitekturskolan
KTH Arkitektur och samhällsbyggnad
KTH, SE-100 44 Stockholm
www.kth.se

Omslagsbild: The Tango Housing, Malmö, Bo01, 2001.
Arkitekt: Sweco FFNS AB i samarb. m Moore Rubell Yudell.
AIA:s pris 2006. © Fotografi Jonas E Andersson.

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Förord

Den föreliggande forskningsöversikten ingår i ett långsiktigt kunskapsbyggande inom ett tvärvetenskapligt forskningsområde som behandlar utformning av särskilda boendeformer enligt Socialtjänstlagstiftningen. Forskningsöversikten har sammanställts på uppdrag av Micasa Fastigheter i Stockholm AB i samarbete med Stiftelsen Vetenskapstaden, Stockholm.

Översikten är ett försök att ringa in kunskapsfältet där arkitektur, teknik och miljö bildar fokus för forskning, och där forskningsresultaten påverkar sättet att gestalta och utforma byggnaden för en boendeform med en samhällelig omsorgsverksamhet. Arbetet med forskningsöversikten har utförts av tekn. lic. Jonas E Andersson i samarbete och under ledning av docent Magnus Rönn, Arkitekturskolan, KTH.

Vårt betraktelsesätt på arkitektur är designteoretiskt, där processen att planera byggnadens utformning får betydelse för den kommande möjligheten att bo och bedriva omsorgsverksamhet. Designen av en byggnad kan värderas i kriterier i form av nytta, skönhetsvärden och ändamålsenlighet i arkitekturen. Betoningen på byggnadsaspekter för den särskilda boendeformen i forskningsöversikten innebär en svårighet; den mänskliga dimensionen för sättet att bo och bedriva ett omsorgsarbete framstår som mycket självklarare att studera än den byggda ramen för verksamheten. Vi är därför öppna för synpunkter och kommentarer kring forskningsöversikten.

Stockholm, mars 2006
Magnus Rönn

Innehållsförteckning:

ABSTRAKT	3
KAPITEL 1. INLEDNING OCH BAKGRUND	5
1.1 MÅLSÄTTNING FÖR EN FORSKNINGSÖVERSIKT	6
1.2 SÄRSKILDA BOENDEFORMER FÖR BARN, UNGDOM, VUXNA OCH ÄLDRE	6
1.3 BEHOV AV EN ÖVERSIKT ÖVER SÄRSKILDA BOENDEFORMER	7
1.4 SYFTE OCH AVGRÄNSNING	9
KAPITEL 2. METODER OCH SÖKORD	11
2.1 ARKITEKTUR, TEKNIK OCH MILJÖ	11
2.2 DEFINITIONER OCH BEGREPP	11
2.3 SVENSKA OCH ENGELSKA SÖKORD	11
2.4 INFORMATIONSSÖKNINGAR OCH SÖKKÄLLOR	12
2.4.1 allmän informationssökning på Internet.....	12
2.4.2 databassökning på Internetportal för bygg-, fastighets- och miljöbransch	12
2.4.3 publikationssökning högskolor och universitet	13
2.4.4 informationsökning bland forsknings- och utvecklingsrapporter	13
2.5 URVALSKRITERIER FÖR INFORMATIONSSÖKNINGAR	15
2.6 TRÄFFBILDEN.....	15
2.7 URVALSKRITERIER FÖR REFERENSMATERIAL I RESULTATREDOVISNINGEN	15
2.8 MÖJLIGA FELKÄLLOR OCH OSÄKERHETER I INFORMATIONSSÖKNINGARNA.....	16
2.8.1 träffbilden påverkas av dubbelträffar	16
2.8.2 träffbilden påverkas av sökorden.....	17
2.8.3 översättningen av sökorden.....	17
KAPITEL 3. RESULTAT	19
3.1 BAKGRUND TILL RESULTATREDOVISNING	19
3.2 MODELL FÖR RESULTATREDOVISNING	19
3.3 FORSKNINGSOMRÅDET SÄRSKILDA BOENDEFORMER FÖR BARN OCH UNGDOM.	21
3.3.1 familjehemsboende för barn och ungdom.....	23
3.3.2 nätverkstänkande för barn och ungdom.....	23
3.3.3 lokaler för missbruksvård av barn och ungdom	24
3.4 FORSKNINGSOMRÅDET SÄRSKILDA BOENDEFORMER FÖR VUXNA.....	24
3.4.1 omsorgsverksamhet för vuxna med missbruksproblem	25
3.4.2 särskilda boendeformer för vuxna med missbruksproblem	26
3.4.3 omsorgsverksamhet för vuxna med funktionshinder	26
3.4.4 miljön i särskilda boendeformer för vuxna med funktionshinder	26
3.4.5 hjälpmedel för vuxna med funktionshinder	27
3.5 FORSKNINGSOMRÅDET SÄRSKILDA BOENDEFORMER FÖR ÄLDRE	28
3.5.1 idéer och teorier om åldrandet.....	28
3.5.2 samhällets omsorgsverksamhet för äldre.....	29
3.5.3 verksamhetsaspekter på omsorgs- och vårdarbetet för äldre	30
3.5.4 särskilda boendeformer för äldre.....	31
3.5.5 utformning av särskilda boendeformer för äldre	32
3.5.6 informationsteknologi för äldre.....	33
3.6 AKTUELLA FRÅGOR INOM FORSKNINGSOMRÅDET SÄRSKILDA BOENDEFORMER MED OMSORG	34
3.6.1 uppfattningar om omsorgsverksamhet.....	34
3.6.2 äldreomsorgen i ett framtidsperspektiv	35
3.6.3 åtgärder för ökad känsla av trygghet på ålderns höst.....	36
3.6.4 nya boendeformer för äldre, seniorboendet.....	37
3.6.5 tekniska installationer, hjälpmedel och smarta hus	38
3.6.6 ny teknik i omsorgs- och vårdverksamhet.....	39
3.6.7 aspekter på utformning av framtida byggnader för omsorgsverksamhet.....	39
KAPITEL 4. DISKUSSION	41
4.1 EN GRAFISK BILD ÖVER ARKITEKTURFORSKNING I NORGE 1992	41
4.2 DEN GRAFISKA BILDEN ÖVER ARKITEKTURFORSKNING KRING SÄRSKILDA BOENDEFORMER	43
4.3 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER FRÅN FORSKNINGSÖVERSIKTEN.....	44
4.4 AVSLUTANDE ORD	44
REFERENSER	47
ALLMÄNNA REFERENSER:	47
REFERENSER I RESULTATÖVERSIKT	49

REFERENSER, AVSNITT 3.3:.....	49
REFERENSER, AVSNITT 3.4:.....	49
REFERENSER, AVSNITT 3.5:.....	50
REFERENSER, AVSNITT 3.6:.....	53
BILAGA A: DEFINITIONER OCH BEGREPP.....	57
A.1 BERÖRDA LAGSTIFTNINGAR:	57
A.2 BESKRIVNING AV BISTÅND, BOENDEFORM OCH BYGGNADSTYP VID TILLÄMPNING AV SOL MFL:.....	57
A.3 BARN OCH UNGDOM 0-18 ÅR, FYSISKT ELLER PSYKISKT FUNKTIONSHINDER	57
A.4 BARN OCH UNGDOM 0-18 ÅR, RELATIONSPROBLEM INOM FAMILJEN	58
A.5 VUXNA 19-64 ÅR I BEHOV AV VÅRD OCH STÖD, FYSISKT ELLER PSYKISKT FUNKTIONSHINDER.....	59
A.6 VUXNA 19-64 ÅR, I BEHOV AV VÅRD OCH STÖD, PÅ GRUND AV DROGMISBRUK.....	60
A.7 ÄLDRE, 65 ÅR OCH UPPÅT, MED BEHOV AV VÅRD OCH STÖD DYGNET RUNT.....	61
A.8 BOENDEFORMER FÖR ÄLDRE, 65 ÅR OCH UPPÅT, MED INSATS FRÅN HEMTJÄNST	62
BILAGA B: HÖGSKOLOR, UNIVERSITET, FOU-CENTRAN	65
HÖGSKOLOR MED FORSKNING: (KÄLLA WWW.FORSKNING.SE).....	65
TEKNISKA HÖGSKOLOR: (KÄLLA WWW.FORSKNING.SE).....	65
UNIVERSITET: (KÄLLA WWW.FORSKNING.SE).....	65
FORSKNING/ UTVECKLINGSCENTRA (KÄLLA SOCIALSTYRELSEN WWW.SOS.SE/SOCIALTJ/FOUENHET.HTM)	66
REGISTER	69
SAMMANSTÄLLNING FIGURER OCH FOTOGRAFIER.....	71
FIGURER:	71
FOTOGRAFIER:	71

Abstrakt

Föreliggande rapport är en forskningsöversikt över kunskapsbildning avseende särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre enligt Socialtjänstlagen. Det övergripande syftet med översikten har varit att beskriva kunskapsbildningen inom verksamhetsområden som påverkar sättet att utforma arkitektur, teknik och funktion i omsorgsboendet. Forskningsöversikten har utgått från tre former av informationssökning: internetsökning, databas-sökning, publikationssökning. Sökningar på Internet har skapat en allmän översikt över forskningsområdet, vilken har fördjupats genom sökningar i 2 bibliografiska databaser avseende arkitektur och byggande, samt genom separata publikationssökningar vid 21 lärosäten och 38 lokala eller regionala FoU-enheter. Sökningarna har utgått från ett antal sökord som definierar de särskilda boendeformerna till beteckningar på byggnadstyper med särskilt fokus på arkitektur, teknik och funktion. Sammanlagt har informationssökningarna alstrat 386 träffar. Efter granskning av abstrakt, nyckelord, slutsatser och publikationsstatus har 180 träffar bedömts vara användbara och relevanta referenser för forskningsöversikten. Referensmaterialet har ordnats i en modell som innehåller 12 faktorer som på ett direkt eller övergripande plan påverkar utformning av arkitektur, teknik och funktion. Referensmaterialet har dels grupperats gemensamt för att skapa en översikt över särskild boendeform oaktat omsorgstagare, dels fördelats per kategori omsorgstagare: barn, ungdom, vuxna och äldre. Den sammanlagda bilden över kunskapsbildning om särskilda boendeformer visar på ett forskningsarbete som främst fokuserar på innehåll i omsorgs- och vårdverksamhet, organisation och institution för omsorg, beskrivningar av dagligt liv i boendena, samt en teoribildning kring omsorgsarbete. Forskningsresultaten från denna kunskap har en indirekt påverkan på arkitektur, teknik och funktion, med en otydlig fokus på gestaltning och inpassning i omgivningen. Av den forskning som innebär en direkt påverkan på arkitektur, teknik och funktion, är integrering av informationsteknologi i boendet och i omsorgsverksamheten, smarta hus, den byggnadsaspekt som uppmärksammas. Slutsatsen i forskningsöversikten är att det är omsorgsverksamhet riktad mot äldre som står i fokus för kunskapsbildning om särskilda boendeformer enligt Socialtjänstlagen.

Nyckelord: särskild boendeform, stödboende, omsorgsboende, äldreboende, arkitektur, Socialtjänstlagen

Kapitel I. Inledning och bakgrund

Det som försiggår bakom lägenheternas tunga dörrar uppfattar man oftast bara spridda ekon av, fragment, spillror, skisser, smakbitar, små intermezzon och missöden i det som kallas "gemensamma utrymmen", dämpade småljud som kvävs av den blekta röda yllemattan, embryon till ett gemensamt liv som alltid hejdas av tamburdörrarna. De som bor i huset lever några centimeter från varandra, med en enkel mellanvägg mellan sig, och har samma utrymmen som upprepas på varje våningsplan, gör samma gester på samma gång, vrider på kranar, spolrar på wc, tänder ljuset, dukar fram tallrikar, några dussin samtidiga vardagsliv som upprepas från lägenhet till lägenhet, från hus till hus, från gata till gata.

(cit. ur Livet en bruksanvisning, Georges Perec¹)

I det parisiska nio våningshuset lever lägenhetsinnehavarna i samverkan med byggnaden. Större lägenheter delas av till mindre och effektivare bostäder, mindre lägenheter delas av på höjden för att optimalt svara mot innehavarens krav på funktionalitet och ändamålsenlighet i arkitekturen. I Georges Percs roman bildar arkitekturen, byggnadsteknik och innermiljö bakgrund och resonansbotten för att teckna de olika existenser som framlevs i huset. Några av gestalterna föds och växer upp i huset, andra flyttar in och avslutar sitt liv i huset. Alla möts de i något skede i trapphuset som bildar den förmedlande ytan för att samtidigt ge författaren chansen att låta tvinninga nya trådar i romanens väv. I Percs roman är det individen som spelar huvudrollen för skeendet, i denna forskningsöversikt över särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre har fokus flyttats från individen till att betrakta byggnaden och arkitekturen. Det centrala temat för framställningen är hur arkitektur, teknik och funktion samt hur deras inbördes förhållande kan samverka för att underlätta en individs enskilda liv och en samhälls omsorgs verksamhet.

I olika skeden av livet kan situationer uppstå som medför att individen får ett behov av att söka hjälp eller stöd från samhället för att reda ut och klara av livsavgörande händelser. Det handlar om en person som befinner sig någonstans i livet, när en sjukdom, ett funktionshinder eller ett problem orsakade av brustna relationer, missbruk eller ohälsa skapar så stora hinder i vardagen att den egna förmågan sviktar. Den så kallade ADL-funktionen², förmågan att klara aktiviteter i dagligt liv och som främst används för att mäta äldre personers behov av omsorg, blir omöjlig utan stödjande insatser från samhället. Insatsen kan vara kortvarig och tillfällig tills en ny balans mellan omgivning och kognitiva och emotionella processer skapar ett nytt jämviktsläge³. Åtgärden kan vara livslång och kräva en daglig insats av en anhängvårdare med stöd från omsorgspersonal, men även så omfattande att en flytt till en särskild boendeform med stöd av olika omsorgskompetenser blir nödvändig. Det är rimligt att anta att arkitekturupplevelsen i någon mån påverkar både individ och verksamhet genom sin ändamålsenlighet, funktionalitet och inbyggda skönhetsvärden. Det är ett intrikat samspel som omfattar flera olika vetenskapsfält. Syftet med forskningsöversikten är att identifiera de vetenskapsområden som har betydelse för gestaltning och utformning av arkitekturen.

¹ Perec, Georges, 1978: Livet, en bruksanvisning. Utg. av Delfinserien 1996, första svenska utgåvan. Stockholm: Albert Bonniers förlag. Sid. 17.

² Bedömningen av ADL-funktionen används som ett mått för att bedöma behovet av insatser av vård och stöd för äldre personer vid biståndsbedömning på den kommunala enheten för äldreomsorgsfrågor. ADL = Activities of Daily Living, på svenska Aktiviteter i Dagligt Liv.

³ Ratiu, Eugénia, 1997: Modalités d'appropriation d'un environnement de transition. I: Moch, Annie & Moser, Gabriel (red.), *Psychologie française, psychologie environnementale* : perspectives actuelles. Paris: PUG. Sid. 150-156.

1.1 målsättning för en forskningsöversikt

Utvecklingen av kunskap inom ett verksamhetsområde får i normalfallet en mycket större grad av effektivitet om den ackumulerade forskningen presenteras på ett sådant sätt att forskare och intresserade parter slipper börja från ett nolläge⁴. Att göra systematiska kunskaps- och forskningsöversikter skapar förutsättningar för en bred kunskapsbildning inom ett eller flera forskningsfält. Utvecklingen av vetenskapliga kunskapssammanställningar har gett upphov till en egen forskningsdisciplin (research synthesis)⁵. Forskningsöversikten ställer lika stränga krav på metodik och värdering av primärdokument som avrapportering inom annan forskning. Sammanställningen av kunskap bygger vidare på information från vetenskapliga studier med hög trovärdighet. Resultaten har behandlats på seminarier, prövats av kollegor och opponenter avseende vetenskapliga kriterier. Den explosionsartade tillväxten av ny kunskap i informationssamhället har lett till ett ökat behov av kunskapssammanställningar under de senaste decennierna⁶. Kunskapsproduktionen behöver sammanfattas, värderas och integreras med nya erfarenheter. Resultatredovisningar bör även sättas in i ett kunskaps-teoretiskt sammanhang. Slutsatser behöver värderas med hänsyn till frågor, teorier, begrepp och metodval. Den breda genomlysningen av forskningsläget synliggör kunskapsluckor och påvisar behov av fortsatta forskningsinsatser. Forskningsöversikten bidrar till att beslut om framtida satsningar och utbyggnader i samhällsapparaten kan bygga vidare på relevant information som varit föremål för en kvalificerad kontroll.

1.2 särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre

Den föreliggande forskningsöversikten har utgått från ett antagande om att det finns ett behov av att sammanställa kunskap om de särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre som Socialtjänstlagen föreskriver som en del i samhällets omsorgsåtgärder. Samhällets ansvar för utsatta samhällsmedborgare regleras i Socialtjänstlagen, SoL, med kompletterande tillägg från lagstiftningar som lagen om vård om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, lagen om vård av unga, LVU, eller lagen om vård av missbrukare, LVM. Målsättningen för samhällets insats är att med respekt för den enskilda individens integritet och självbestämmande bistå med hjälp för att "frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser"⁷. Sociallagstiftningen syftar till att stödja individer och mänskliga relationer, och som en del i denna strävan kan tillfälliga eller permanenta särskilda boendeformer fungera som en strukturerande enhet i vardagen.

Kommunerna ansvarar för tillämpning och utformning av socialtjänsten lokalt. Innehåll och beteckningar på särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre kan därför variera från kommun till kommun. Målsättningarna från socialtjänstlagstiftningen utförs aktivt genom den kommunala socialnämnden, vars uppgift är att "medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer"⁸. I det fall en stödjande hjälpverksamhet inte förmår att lösa hela problematiken för barn, ungdom, vuxna eller äldre kan bostadslösningar erbjudas inom ramen för den sociala omsorgsverksamheten. Boendeformerna samlas i Socialtjänstlagen inom beteckningen särskilt boende eller särskilda boendeformer⁹. För att skapa en hanterlig begreppsapparat kring de särskilda boendeformerna för informationssökningen i denna forskningsöversikt har innehåll och beteckningar på boendeformerna studerats i tre strategiskt utvalda kommuner. Beteckningar inom storstadskommunen Stockholms stad har jämförts mot mindre kommuner som Gävle och Haninge kommun. Analysen av förekommande beteckningarna på

⁴ Tydén Thomas, Lönn, Rut, Ryd, Harriet, (red) 2001: Att vaska guld i floden av forskningsresultat. Falun: Dalarnas Forskningsråd.

⁵ Backman, Jan, 1998: Rapport och uppsatser. Lund: Studentlitteratur, s 66.

⁶ Backman, Jan, 1998: Op. Cit., Sid. 65.

⁷ Svensk författningssamling, 2001: Socialtjänstlagen. SFS 2001:453. Internetpublikation.

⁸ Svensk författningssamling 2001: Op. Cit., Sid 2.

⁹ Socialstyrelsen, 2002a: Socialtjänstlagen – vad gäller för dig från 1 januari 2002?. Internetpublikation.

de särskilda boendeformerna har skapat följande sätt att definiera särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre.

särskilda boendeformer:	
barn och ungdom 0-18 år, med fysiskt eller psykiskt funktionshinder	
avlastningsboende	tillfällig boendeform för barn och ungdom med en utvecklingsstörning eller fysiskt funktionshinder. Avlastar föräldrar/ vårdnadshavare i en trygg och hemliknande miljö. Bemanning med kvalificerad personal.
korttidsboende	tillfällig boendeform med särskild service som komplement eller en ersättning för föräldrahemmet.
barn och ungdom 0-18 år, med problem i relationen barn-förälder eller förälder-förälder	
stödboende	tillfällig eller permanent boendeform hos en utvald stödfamilj i deras hem (familjehem eller fosterhem).
vuxna 19-64 år, i behov av vård och stöd på grund av fysiskt eller psykiskt funktionshinder	
anpassat boende	boendeform med anpassningar i bostaden för att klara aktiviteter i dagligt liv.
gruppboende	boendeform med tillgång till personal dygnet runt
vuxna 19-64 år, i behov av vård och stöd på grund av drogmissbruk	
korttidsboende	boendeform för personer som på grund av missbruk behöver stöd och vård för återanpassning till dagligt liv i en trygg och hemliknande miljö tillsammans med kvalificerad och stöttande personal.
stödboende	boende i lägenhet med tillgång till personal för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv. Lägenhet inom det ordinära bostadsbeståndet
särskilt boende	boendeform för personer som på grund av missbruk behöver stöd och vård för återanpassning till dagligt liv, i en trygg och hemliknande miljö tillsammans med kvalificerad och stöttande personal.
äldre, 65 år och uppåt, med särskilt behov av vård och stöd (särskilt boende)	
gruppboende:	boendeform för äldre med en demenssjukdom som förutsätter ett omhändertagande dygnet runt av kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö.
korttidsboende	tillfällig bostad i särskilt boende för avlastning för anhörigvårdare. Bemanning med kvalificerad personal.
serviceboende:	boendeform för äldre med behov av omsorg och omvårdnad pga åldersrelaterade problem. Omhändertagande under del av dygn. Gemensamma utrymmen för mat, sällskap etc. Bemanning med kvalificerad personal.
särskilt boende:	boendeform för äldre med demens- eller kroppslig sjukdom som förutsätter ett omhändertagande dygnet runt av kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö. Sammanfattning för ovannämnda boendeformer.

Figur 1. Översiktlig beskrivning av särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre i forskningsöversikten.

I arbetet att skapa definitioner har utgångspunkten varit att ordet boende betecknar ett stadigvarande sätt att bo med en viss verksamhet¹⁰. Användningen av ordet boende blir därmed en sammanfattande administrativ term för olika byggnader utformade för att lösa bostadsbehovet. Beteckningarna på byggnaderna har bildat utgångspunkt för informationssökningen, och kommer att presenteras närmare i det andra kapitlet om metoder för informationssökningen.

1.3 behov av en översikt över särskilda boendeformer

Det främsta skälet till att göra en forskningsöversikt över forskningsområden som påverkar utformningen av särskilda boendeformer, bottnar i den rådande utvecklingen mot en allt större andel äldre i samhället. Sverige intar i ett europeiskt sammanhang en fjärdeplats avseende åldersgruppen personer 65 år och uppåt, 17,2 procent¹¹. Rekommendationer för gestaltningen av särskilda boendeformer för äldre utgår från målsättningar i ÅDEL-reformen från 1992, som innebar ett utökat kommunalt ansvar att tillhandahålla goda bostäder för äldre och att svara för grundläggande hälso- och sjukvård. Vid beredningen av reformen fanns det en tydlig tendens för en ökad medellivslängd och en allmänt förbättrad hälsa bland äldre i åldersgruppen 65 år och äldre¹². I slutet av 1980-talet var

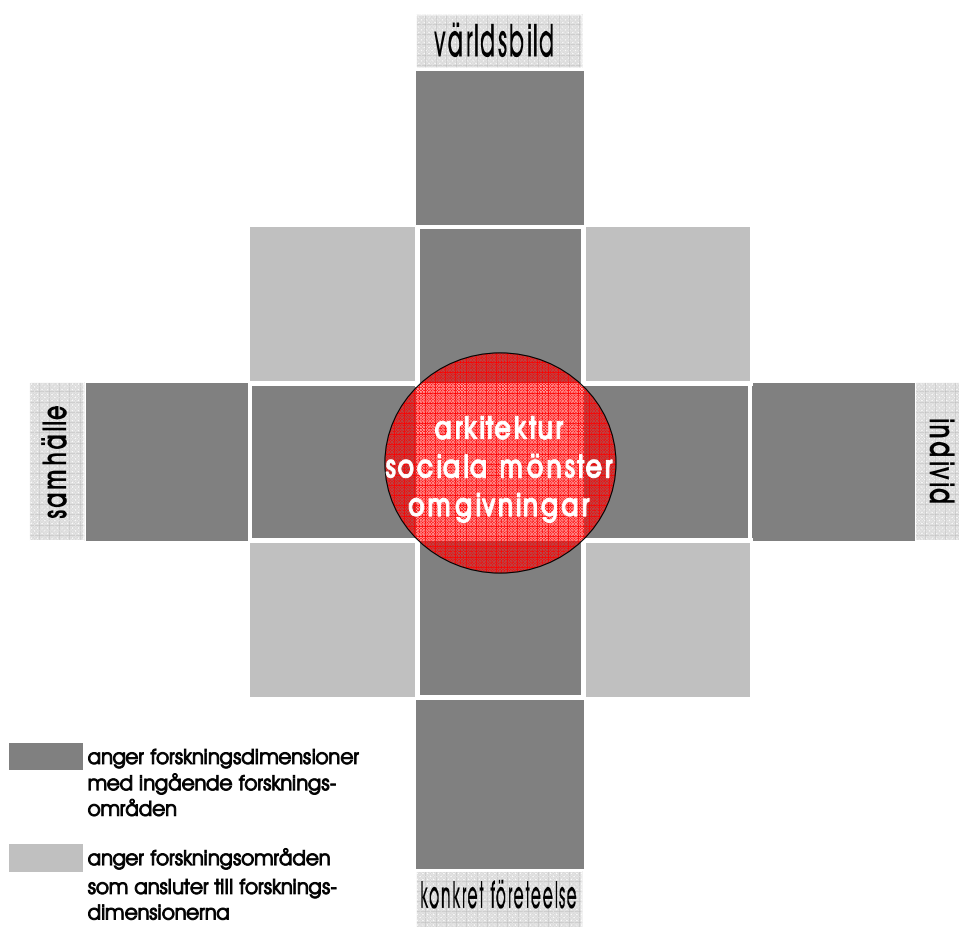
¹⁰ Uppslagsord boende, att (stadigvarande) bo på visst sätt el. i viss form. I: Nationalencyklopedin, 2003: Nationalencyklopedins Internetjänst. Stockholm: Bonniers förlag AB.

¹¹ SCB 2005: Europa åldras. Internet 2005-09-03. http://www.scb.se/templates/tableOrChart___84958.asp.

¹² Socialstyrelsen 2005: Vård och omsorg om äldre. Lägesrapport. 2004. Art.nr 2005-131-3. Internetpublikation 05-09-03, Sid. 10-15.

forskningen kring orsakerna till åldersrelaterade demenssjukdomar fortfarande i sin linda¹³, och enstaka gruppboende med 8-10 boende ansågs klara behovet.

Utvecklingen under 1990-talet har visat på att verkligheten blivit en annan, där den goda hälsoutvecklingen för äldre verkar ha brutits¹⁴. En större risk för multisjuklighet i de höga levnadsåldrarna och ett samband mellan risk för en demenssjukdom och hög ålder har inträtt¹⁵. Idag innebär en flytt till ett särskilt boende för äldre ofta en tillvaro där det på grund av stora vårdbehov blir en balansgång mellan hemmets trevnad och en vårdmiljö. Omsorgsinsatser har på ett helt annat sätt än vad som förutsågs 1992 inneburit en stor vårdtyngd med omfattande omsorgsarbete. Resultatet i forskningsöversikten redovisas i en modell som utgår från forskningsfältets grundläggande dimensioner: En vertikal axel går från praktiska erfarenheter om konkreta företeelser till teoretiska idéer om världsbilden. Den horisontella axeln går från en övergripande samhällsnivå till den individuella användningen och upplevelsen. I området kring skärningspunkten mellan axlarna ligger uppdraget - att ta reda på hur det vetenskapliga kunskapsläget ser ut för arkitektur, teknik och miljö inom särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxen och äldre.

Figur 2. redovisningsmodell för resultat i forskningsöversikten.

Den pågående debatten kring den särskilda boendeformen för äldre handlar om stora omkostnader och svårigheter att rekrytera personal. Alternativa lösningar för att klara äldreomsorgen disku-

¹³ Winblad, Bengt et al, 1993: Behoven av demensvård idag och imorgon. I: De äldres vårdbehov år 2000. Sammanst. Under red. av Mats Thorslund. Stockholm: Socialstyrelsen följer upp och utvärderar. 1993:12. Sid. 35.

¹⁴ Thorslund M et al, 2004: De allra äldstas hälsa har blivit sämre. Könsskillnaderna är stora – kvinnorna mår sämre än männen visar nya data. Läkartidningen 2004;101(17):494–499.

¹⁵ Thorslund, Mats, 1998: De allra äldstas situation. Särtryckserien nr 91. Stockholm: Stockholms Universitet. Sid. 26.

teras genom nya bostadslösningar, längre kvarboende genom utbyggd hemtjänst eller användning av ny informationsteknologi där den äldre personen själv kan styra sitt hälsoarbete och därmed behovet av omsorg. Ställt i relation till boendeformer för andra omsorgstagare innehåller diskussionen lösningar som inte specifikt berör äldre, utan som skulle kunna få en generell tillämpning i särskilda boendeformer enligt Socialtjänstlagen. Konceptet Smarta hem, som betecknar bostäder försedda med inbyggda tekniska system och utrustning för kontroll och fjärrstyrning av hemmet¹⁶, skapar möjligheter att utrusta bostäder för barn, ungdom, vuxna och äldre för att bedriva omsorgsverksamhet med en större användning av ny teknik hos både boende och personal. Forskningsöversikten skapar en överblick över flera parallella vetenskapsfält, där den gemensamma beröringspunkten är samspelet människa, miljö och byggnad. Ambitionen har varit att på ett förklarande och pedagogiskt sätt göra informationen tillgänglig till en bredare krets av kunskapsanvändare.

1.4 syfte och avgränsning

Syftet med forskningsöversikt har varit att beskriva kunskapsläget inom verksamhetsområden som på ett direkt eller indirekt plan påverkar sättet att utforma arkitektur, teknik och funktion i särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxen och äldre. Sammanställningen av kunskapsläget har avgränsats till de särskilda boendeformer som omnämns i SoL och som dessa praktiskt omtolkas i den kommunala omsorgsverksamheten. I forskningsöversikten har även aktuella diskussionsfrågor kring ny teknik i omsorgsverksamhet, utveckling av alternativa boendeformer för äldre medtagits, som redovisas i ett avslutande avsnitt i resultatdelen i kapitel 3.

Geografiskt har forskningsöversikten begränsats till forskningsreferenser inom Sverige¹⁷. Fokus för forskningsöversikten har varit att finna relevanta forskningsrön inom vetenskaplig forskning vid högskolor, universitet och forskningsinstitut, samt kunskaps- och erfarenhetssåterföring från regionala Forsknings- och Utvecklingscentra (FoU). Forskningsfältet har genom sökorden begränsats till områdena arkitektur, design, byggteknik, innermiljö, och genom urval till psykologi, arbetsmiljö, och IT-teknik.

Tidsmässigt har informationssökningarna för forskningsöversikten begränsats till perioden år 2000 till år 2005. Detta övervägande motiveras av praktiska aspekter för att kunna genomföra projektet inom den avsatta tiden 2 månader. Av tillgänglighetsskäl har urvalet av referenser avgränsats till material med angiven publiceringsstatus i pdf-format, nedladdningsbart från Internet. Enstaka avhandlingar har inom ramen för utbyte mellan högskolor och universitet kunnat rekvireras som tryckt pappersversion (avser avhandlingar från Chalmers Tekniska Högskola, Linköpings Universitet, samt Göteborgs Universitet).

¹⁶ Junestrand, Stefan, 2004: Being private and public at home. An architectural perspective on video mediated communication in smart homes. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan.

¹⁷ Bland referenserna har två vetenskapliga rapporter från Danmark och Norge inkluderats. Den danska referensen avser en översikt över äldreomsorgsforskning i Norden och har utförts av en svensk forskare, professor Marta Szebehely, för Nordisk Rådets räkning, Köpenhamn. Den norska referensen avser en doktorsavhandling om partiklar i inomhusluft som utförts av Mette Mathiesen, NTNU, Trondheim.

Kapitel 2. metoder och sökord

2.1 arkitektur, teknik och miljö

Arkitekturen bildar den synliga ramen kring den särskilda boendeformen och omsorgsverksamheten. Tekniken är en integrerad del i dagens arkitektur, och påverkar arkitekturens förmåga till ändamålsenlighet och funktionalitet för boende och verksamhet. Idéer, gestaltning och tekniska lösningar för arkitekturen skapar en sammanhållen helhetsupplevelse för brukaren. Arkitektur bidrar tillsammans med den teknik som tillförs genom val av konstruktion, material, installationer för el, värme, vatten och informationsteknologi till att skapa den miljö som uppstår i mötet mellan människa, boende, omsorgsarbete och arkitektur. I denna forskningsöversikt används arkitektur som ett samlande begrepp för allt kreativt tankearbete som omsatts till planering, ritning, och miljöanpassning för uppförande av en byggnad på en viss plats. Arkitekturbegreppet omfattar därmed byggnads-gestaltning, landskapsplanering, inredning och miljöskapande tillägg i den byggda miljön i syfte att skapa en miljöupplevelse.

2.2 definitioner och begrepp

Boendeformerna som redovisats i kapitel I har översatts till beteckningar genom de namn på byggnaderna som använts inom de strategiskt utvalda kommunerna. För denna forskningsöversikt har följande kategorisering genomförts för att samordna de beteckningar som används på byggnaderna som fungerar som särskild boendeform med utgångspunkt i Socialtjänstlagen.

boendeform	individ	barn/ ungdom 0-18 år	vuxen 19-64 år	äldre 65 år o uppåt	kommentar
anpassat boende			bostadsanpassad lägenhet	bostadsanpass. lägenhet (1)	(1) avser för äldre ett kvarboende i invand miljö
avlastningsboende		korttidshem		korttidsplats (2)	(2) avser boenderum i ett äldreboende
gruppboende			gruppboendestäder	gruppboendestäder	
korttidsboende		korttidsboende (3)	korttidshem		(3) betecknar både byggnad och boendeform
serviceboende				servicehus	
stödboende		byggnadstyp saknas (4)	stödlägenhet	älderdomshem	(4) familjehem/ fosterhem typ av byggnad saknas
särskilt boende			byggnadstyp saknas (5)	sjukhem äldreboende	(5) översättning till byggnadstyp har inte varit möjlig

Figur 3. byggnadsbeteckningar för särskild boendeform i Socialtjänstlagen.

2.3 svenska och engelska sökord

Begreppen för de särskilda boendeformerna för barn, ungdom, vuxna och äldre har tillsammans med byggnadsbeteckningarna skapat den uppsättning av sökord som använts i informationsökningen för forskningsöversikten. Bland sökorden har lokaler som fungerar som komplement för stödboende för vuxna och äldre, dagcenter medtagits, samt näraliggande ord som hänger samman med omsorgsverksamheten. Flertalet högskolor och universitet ställer numera krav på att ett avhandlingsarbete på licentiat- och doktorsnivå i normalfallet utförs på engelska (på svenska efter särskild prövning). Sökorden för boendeformerna och byggnadstyperna har därför översatts till engelska genom de begrepp som används i den engelska utgåvan av Socialtjänstlagen¹⁸. Denna översättning har kompletterats med översatta begrepp på boendeformer och byggnadstyper som används inom arkitekturforskning inom området för äldre¹⁹. Några begrepp har översatts genom bearbetning av lexikaliska uppgifter för omsorgsverksamhet enligt Socialtjänstlagen. Underlaget till sökord och översättning av dessa framgår av bilaga A.

¹⁸ Socialstyrelsen, 2002b: The Social Service Act – What are your rights after 1 January 2002? Internetpublikation.

¹⁹ Här avses diverse artiklar och texter av professorer em Ove Åhnlund, Lunds Universitet, LTH, och Jan Paulsson, Chalmers.

sökord:			
svenska		engelska	
1. omsorgsverksamhet:		3. byggnadstyper	
hemtjänst	home help service	korttidshem	short-term housing
äldreomsorg:	elder care	korttidsboende	short-term housing
		bostadsanpassad lägenhet	specialy adapted apartment
		gruppboende	group of homes
		gruppboendestäder	special housing complex
		stödägenhet	transitional apartment
		korttidsplats	short term accommodation
		servicehus	service accommodation
		älderdomshem	elderly home
		sjukhem	nursing home
		äldreboende	elderly housing
2. boendeformer		4. näraliggande begrepp	
anpassat boende	adapted living	vårdmiljö	care environment
avlastningsboende	assisted living/ care unit	dagcenter	day centre
gruppboende	group living	familjehem	family care home
korttidsboende	short-term accommodation	fosterhem	foster home
serviceboende:	service living	seniorboende:	senior co-living
stödboende	transitional living	seniorbostadshus	senior co-housing
äldreboende	elderly living		
särskilt boende	sheltered housing/ assisted living		

Figur 4. översikt över sökord och översättning av sökord tillsammans med källa.

Sökorden har använts i informationssökning på Internet eller i databaser för att ringa in forskningsområdet. Sökorden har först använts i sökordskombinationer, därefter som enskilda sökord i databassökningar. Avsikten med sökorden har varit att ringa in ord som kan finnas i rubrik till publikation eller i de nyckelord som vetenskapligt producerat material har tillsammans med en kortfattad sammanfattning över materialets viktigaste slutsatser.

2.4 informationssökningar och sökkällor

Informationssökningarna har i omgångar i syfte att först skapa en allmän översikt över forskningsområdet som sedan fördjupas genom detaljerade sökningar i olika databaser. Fyra sökningar har utförts och skett i följande ordning:

1. allmän informationssökning på Internet med sökordskombinationer.
2. databassökning på Internetportal för bygg-, fastighets-, och miljöbranschen. Sökord.
3. publikationssökning bland vetenskapliga publikationer från högskolor och universitet. Sökord.
4. informationssökning bland forsknings- och utvecklingsrapporter. Granskning utan sökord.

2.4.1 allmän informationssökning på Internet

Den allmänna informationssökningen har inletts med sökningar på Internet med sökmotorn www.google.se. För denna sökning har sökorden kombinerats med förtydligande begrepp för att begränsa antalet möjliga träffar. Sökordskombinationen har inletts med forskning eller FoU, därefter har sökorden följt, kombinerade med ett av orden arkitektur, byggnadsplanering eller design. Sökningen har enbart utförts på svenska. Sammanlagt har informationssökningen gett 203 Internetträffar, se figur 5.

2.4.2 databassökning på Internetportal för bygg-, fastighets- och miljöbransch

Databassökningen har skett i två databaser, Internetportalen för bygg-, fastighets-, och miljöbranschen, www.byggtorget.se, samt tidskriften Arkitekturs artikeldatabas www.arkitektur.se. Sökningen har utgått från sökorden. Sökningen har skett på både engelska och svenska i databaserna. Sammanlagt har databassökningen gett 44 databasträffar, se figur 6.

2000 - 2005				frskn			FoU			Summa
			OCH	Arkitektur (A)	Byggn. Pl (B)	Design (D)	Arkitektur (A)	Byggn. Pl (B)	Design (D)	
forskning / FoU	OCH	avlastningsboende	OCH	1		1	1			3
forskning / FoU	OCH	bostadsanpassning	OCH	2		2	4		7	15
forskning / FoU	OCH	dagcenter	OCH	3		4			3	10
forskning / FoU	OCH	familjehem	OCH	1		2	1		10	14
forskning / FoU	OCH	fosterhem	OCH	2			1		5	8
forskning / FoU	OCH	gruppboende	OCH	1		1	2		11	15
forskning / FoU	OCH	gruppboende	OCH			3	1		2	6
forskning / FoU	OCH	gruppboende	OCH						6	6
forskning / FoU	OCH	handikappanpassning	OCH	1		4	1		2	8
forskning / FoU	OCH	korttidsboende	OCH	6		3	2		1	12
forskning / FoU	OCH	korttidshem	OCH						1	1
forskning / FoU	OCH	seniorboende	OCH	1		2	3		1	7
forskning / FoU	OCH	seniorbostadshus	OCH		6		1			7
forskning / FoU	OCH	serviceboende	OCH	3		2	3		3	11
forskning / FoU	OCH	servicehus	OCH	7	1	12	2		7	29
forskning / FoU	OCH	sjukhem	OCH	1		5			4	10
forskning / FoU	OCH	stödboende	OCH			2	2			4
forskning / FoU	OCH	särskilt boende	OCH	1	1	1	3		8	14
forskning / FoU	OCH	ålderdomshem	OCH	6	0	10	1		6	23

Internetsökningar							f/ A	f/ B	f/ D	FoU/A	FoU/B	FoU/D	totalt
							36	8	54	28	0	77	203

Figur 5. kombination av sökord för internetträffar.

2.4.3 publikationssökning högskolor och universitet

Publikationssökning har skett på de högskolor och universitet som tilldelats vetenskapsområden och bedriver forskarutbildning; de tekniska högskolorna i Stockholm, Göteborg, Karlskrona och Lund, (KTH, Chalmers, BTH, LTH), högskolorna i Jönköping, Kalmar, Malmö, Mälardalen, och Mitthögskolan samt universiteten i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå, Uppsala liksom Karolinska Institutet²⁰. Publikationsdatabaser för 21 lärosäten har genomsökts. Sökningen har utgått från sökorden. Sökningen har skett på både engelska och svenska i publikationsdatabaserna. Sammanlagt har publikationssökningen gett 88 publikationsträffar, se figur 6.

2.4.4 informationssökning bland forsknings- och utvecklingsrapporter

Informationssökning har skett bland de regionala och lokala forsknings- och utvecklingscentra som finns upptagna på Socialstyrelsens lista över medgivna anslag 2006²¹. Internetportaler för 38 FoU enheter har undersökts. I detta fall har sökning med de definierade sökorden inte varit möjlig, eftersom flertalet enheter saknar sökmotor på sina hemsidor. Sökningen har utgått från en granskning av sammanställningar över publikationer från varje enhet. Granskningen har tillfört ytterligare 51 rapportträffar, se figur 7.

²⁰ Forskning.se, 2006: Vad är FoU?. Internetpublikation. 06-01-10.

²¹ Socialstyrelsen, 2006: Lokala/ regionala FoU-miljöer. Internetpublikation. 06-02-02.

2000-2005	Arkitektur	Byggtorget	Diva	Hgsk/Univ	Summa		Arkitektur	Byggtorget	Diva	Hgsk/ Univ	Summa
avlastningsboende					0	care unit		1	2	1	4
bostadsanpassning	2			3	5	adjustment of private home					6
dagcenter	1	2		1	4	day centre		6			6
familjehem				1	1	family care home			4	1	5
fosterhem					0	foster home					
gruppboende		2		2	4	group accommodation		4			4
						group living			4	3	7
gruppboestad				1	1	special housing complex		4		1	5
gruppboestäder					0	group of homes			3	4	7
handikappanpassning				3	3	adjustment for handicap					
korttidsboende					0	short-term accommodation				1	1
						temporary accommodation					
korttidshem				1	1	short-term housing					
seniorboende		1		2	3	senior co-housing					
seniorboestadshus				1	1	senior residence					
serviceboende				1	1	service housing		1		2	3
servicehus		5		3	8	service accommodation				1	1
sjukhem		2	1	4	7	nursing home			4	1	5
stödboende		1			1	transitional living					
särskilt boende		1	1	1	3	sheltered accommodation		2			2
						sheltered housing					
						assisted living					
älderdomshem			1	4	5	elderly home		2	5		7
						home for the elderly				2	2
hemtjänst		1		1	2	home help service				1	1
vårdmiljö						care environment		1	3		4
äldreboende	3			4	7	elderly housing					
äldreomsorg		2	2		4	elderly care			2	5	7
	6	17	5	33	61		0	21	27	23	71

Databassökningar
Publikationssökning Högskola/ Universitet

Ark.	Byggt	Diva	Hg/Un	totalt
6	38	32	56	132

Figur 6. sammanställning över databasträffar och publikationsträffar, Internetportaler och högskolor/ universitet.

2000 - 2005		
FoU i Väst (IFO och äldre)	Göteborg	4
FOU Västernorrland (IFO och äldre)	Härnösand	2
FoU-center Stockholm SydOst, Nestor	Haninge	1
FoU-enhet i Jämtlands län (IFO o äldre)	Östersund	4
FoU-Kronoberg	Växjö	5
Kommunförbundet Norrbotten (IFO och äldre)	Luleå	4
Kompetenscentrum inom Äldreomsorg och Äldrevård	Älvsjö	6
Luppen i Jönköpings län	Jönköping	3
Malmö FoU-enhet för äldre	Malmö	2
Regionförbundet Uppsala Län (IFO, äldre och handikapp)	Uppsala	1
UFFE (IFO och äldre)	Umeå	1
x-fokus (IFO och äldre), Kommunförbundet Gävleborg	Gävle	1
Äldrecentrum	Stockholm	4
Äldrecentrum Västerbotten	Umeå	7
Äldreforskning NordVäst	Stockholm	5
Äldreväst Sjuhärad	Borås	1

Informationssökning FoU-rapporter

summa FoU	51
-----------	----

Figur 7. sammanställning över rapportträffar FoU-enheter.

2.5 urvalskriterier för informationssökningar

Samma urvalskriterier för giltighet som träff har tillämpats för internetsökning, databassökning, publikationssökning, och rapportsökning. Kriterierna har syftat till att skapa ett enhetligt databaserat material inom en definierad tidsperiod som tillsammans bildar en databas för forskningsöversikten. Följande uppställning redovisar urvalskriterierna för en registrerad träff i Internetsökning, databassökning, publikationssökning och rapportsökning.

1. tidskriterium – publicering under perioden 2000-2005.
2. relevanskriterium – titel och eventuella sökord har relevans för forskningsområdet.
3. formatkriterium – nedladdningsbart i pdf-format/ utbyte av avhandlingar mellan högskolor.
4. formkriterium – materialets status i form av avhandling (licentiat-/ doktors-), forskningsrapport, vetenskaplig artikel, FoU-rapport, myndighetsrapport, utredning/ utvärdering, samt betänkande.
5. publikationskriterium – publicering inom ramen för en organisation med organisationens namn och logotyp, daterad. Tryckt material ska vara försett med ISBN-nummer.

sammanställning över träffar i informationssökningar	
Internetsökningar med sökordskombinationer, totalt	203 internetträffar
Databassökningar, sökord	44 databasträffar
Publikationssökningar, sökord	88 publik.träffar
Informationssökningar FoU-centran	51 rapportträffar
	TOTALT: 386 st
dubbelträffar, antal	154 st
dubbelträff i procent	39,9 %
antal träffar att fingranska för forskningsöversikt	232 träffar
bortfall vid fingranskning av träffar, antal	52 st
bortfall vid fingranskning av träffar i procent	22,4 %
utvalda träffar avseende relevans för översikten	180 referenser

Figur 7. träffbilden för de fyra informationssökningarna.

2.6 träffbilden

Informationssökningarna med sökordskombinationer eller sökord har skapat en bred översiktsbild över forskningsområdet. Svenska och engelska sökord har använts, och sökningarna har totalt gett 386 träffar. Cirka 40 procent av träffarna har varit dubbelträffar på samma källa. Avräknat detta har sökningarna totalt gett 232 träffar av relevans för forskningsfältet.

2.7 urvalskriterier för referensmaterial i resultatredovisningen

För att med bestämdhet kunna bedöma det insamlade materialets relevans, trovärdighet och giltiga slutsatser för området har de 232 träffarna fingranskats. Kriterierna för fingranskningen har varit:

1. relevanskriterium – titel och eventuella sökord har relevans för forskningsområdet.
2. metodkriterium – metodavsnitt och genomförande av studien har granskats översiktligt.
3. innehållskriterium – materialet har genomlästs avseende abstract, sammanfattning och sammanfattande slutsatser.
4. formkriterium – materialets status i form av avhandling (licentiat-/ doktors-), forskningsrapport, vetenskaplig artikel, FoU-rapport, myndighetsrapport, utredning/ utvärdering, samt betänkande.

Vid fingranskningen har ett bortfall på cirka 22 procent uppstått. Slutligen har 180 träffar fastställts som användbara referenser för forskningsöversikten. Referensmaterialet innehåller avhandlingar, artiklar²², FoU-rapporter, myndighetsrapporter, utredningar och betänkanen. Fördelningen av referensmaterialet efter sort ger följande utseende.

2000-2005	
sammanställning referenser	
forskningsrapport	39
doktorsavhandling	36
licentiatavhandling	5
vetenskaplig artikel	19
FoU-rapport	59
myndighetsrapport	15
utredning/ utvärdering	5
betänkande	2
referenser totalt:	180

Figur 8. fördelning av material från informationssökningar som referenser.

2.8 möjliga felkällor och osäkerheter i informationssökningarna

Informationssökningarna alstrade tillsammans 386 träffar på referenser intressanta för forskningsfältet. Av dessa visade sig 154 stycken vara dubbelträffar, och vid närmare fingranskning försvann ytterligare 52 referenser. Det slutliga antalet träffar stannar på 180 användbara referenser för forskningsöversikten. Med anledning av utfallet är det intressant att diskutera några möjliga felkällor som kan påverka resultatet i forskningsöversikten.

2.8.1 träffbilden påverkas av dubbelträffar

Det är rimligt att anta att dubbelträffar inträffar vid informationssökningar. Dubbelträff som en möjlig felkälla vid databas- och publikationssökningarna kan för denna forskningsöversikt sägas vara liten, eftersom sökningen är definierad genom sökningar på enstaka sökord. Problemet uppkommer däremot vid informationssökningen på Internet genom sökmotorn www.google.se. I sökningen användes sökordskombinationer och tillsammans med det faktum att sökmotorn ger träffar på samtliga ord i kombinationen finns en möjlighet att intressanta referenser för forskningsöversikten hamnar långt bak i listan över träffar. För att minimera denna risk har de 100 första träffarna i listan granskats. Vad gäller informationssökningen på Internetportalerna för FoU-centran är risken för att dubbelträffar skymmer obefintlig, eftersom urvalet skett utan sökord och genom granskning av publicerat material. Begränsningen ligger här i granskarens öga.

²² En artikel publicerad av professor Jan Paulsson, Arkitektursektion, Chalmers Tekniska Högskola, i tidningen Fastighetsnytt har betraktats som en vetenskaplig artikel; Paulsson, J, 2003: Seniorboende - aktuell kunskapsutveckling. Stockholm: Fastighetsnytt 2003:2. (Byggtorget, seniorboende, vetenskapl. artikel). [gestaltning/ idéer]

2.8.2 träffbilden påverkas av sökorden

Sökorden i informationssökningarna tillhör både en övergripande och detaljerad nivå vad gäller omsorg och boendeformer i omsorgsverksamhet. Avsikten att ringa in referenser med anknytning till arkitektur, teknik och funktion kan ha skapat en forskningsmässig partiskhet, s.k. publication bias²³, genom att begrepps användningen inom arkitektur- och byggnadssektorn mer fokuserar på byggnadsegenskaper än kvaliteter i omsorgsverksamheten.

antal träffar, totalt 264			antal träffar, totalt 71		
	procent	antal		procent	antal
avlastningsboende	1%	3	care unit	6%	4
bostadsanpassning	8%	20	adjustment of private home		
dagcenter	5%	14	day centre	8%	6
familjehem	6%	15	family care home	7%	5
fosterhem	3%	8	foster home		
gruppboende	7%	19	group accommodation	6%	4
			group living	10%	7
gruppboendestad	3%	7	special housing complex	7%	5
gruppboendestäder	2%	6	group of homes	10%	7
handikappanpassning	4%	11	adjustment for handicap		
korttidsboende	5%	12	short-term accommodation	1%	1
			temporary accommodation		
korttidshem	1%	2	short-term housing		
seniorboende	4%	10	senior co-housing		
seniorbostadshus	3%	8	senior residence		
serviceboende	5%	12	service housing	4%	3
servicehus	14%	37	service accommodation	1%	1
sjukhem	6%	17	nursing home	7%	5
stödboende	2%	5	transitional living		
särskilt boende	6%	17	sheltered accommodation	3%	2
			sheltered housing		
			assisted living		
ålderdomshem	11%	28	elderly home	10%	7
			home for the elderly	3%	2
hemtjänst	1%	2	home help service	1%	1
vårdmiljö			care environment	6%	4
äldreboende	3%	7	elderly housing		
äldreomsorg	2%	4	elderly care	10%	7

Figur 9. träffbild i antal och procentuell fördelning per sökord (Internetträffar, databsträffar, publikationsträffar) .

2.8.3 översättningen av sökorden

Arbetet med att översätta sökorden till engelska visar på att omsorgsboenden för barn, ungdom, äldre och vuxna med stor sannolikhet hänger samman med nationella och kulturella föreställningar om samhällets omsorgsverksamhet för utsatta medborgare. Det finns därför inte en direkt översättning av svenska begrepp till engelska. Utgångspunkten i denna forskningsöversikt har varit att

²³ Backman, J, 1998. Op. Cit., Sid. 81.

söka översättningar som har en trovärdighet genom en officiell översättning till engelska (Socialtjänstlagen i engelsk översättning) eller genom att använda begrepp som etablerats av arkitekturforskare. Användningen av begrepp som etablerats av arkitekturforskare har även skapat möjligheten att använda forskarens namn som sökbegrepp för att via ett annat språkområde hitta motsvarigheter till de svenska särskilda boendeformerna på engelska²⁴.

Osäkerheten i översättningen av begrepp från svenska till engelska ger också anledning att anta att forskningsarbeten som skrivs på engelska om svenska förhållanden kan använda andra översättningar än de sökord som definierats. Dessa referenser hamnar därmed utanför den genomlysning som den föreliggande forskningsöversikten sökt skapa. Vår uppfattning är att denna felkälla påverkat resultatet i liten utsträckning.

²⁴ I forskningsöversikten har detta arbetssätt använts för att hitta begrepp för byggnadstyper för olika former av äldreboenden. Arkitekturforskaren Jan Paulsson, Chalmers Tekniska Högskola, har skrivit mycket om äldreboende i Sverige med flera publikationer i Europa och Asien. Paulssons namn tillsammans med seniorboende gav en referens till franska boendeformer för äldre som kunde användas för att hitta engelska översättningar på äldreboenden. Utfallet gjorde att lexikon mellan svenska, engelska och franska användes i det fortsatta arbetet att hitta lämpliga översättningar.

Kapitel 3. resultat

3.1 bakgrund till resultatredovisning

Förutom arkitekturhistorisk forskning, är arkitektur ett ungt vetenskapligt forskningsfält. Den första svenska avhandlingen i forskningsämnet försvaras 1934 och handlar om praktiska erfarenheter från samtida svenskt sjukhusbyggande²⁵. Från slutet av 1950-talet är arkitekturforskning en etablerad forskningsgren och bedrivs huvudsakligen efter två modeller, dels efter en teknikvetenskaplig forskningstradition vid de tekniska högskolorna, dels som utredningar inom socialpolitiska målsättningar för att bygga upp ett modernt välfärdssamhälle²⁶. Det centrala begreppet inom arkitekturforskningen är rum och rumslighet, vars fysiska egenskaper bestäms i det tidiga skedet av byggnadens tillblivelse. Skedet kallas för designprocess²⁷, där en planerande och projekterande grupp av olika yrkesgrupper samlas för att definiera arkitekturens kvaliteter i form av funktion, skönhetsvärden och ändamålsenlighet. Arkitekten har i detta arbete den samlande yrkeskompetensen och för stegvis arbetet vidare genom att visualisera verbal och omätbara fakta i ritningsförslag, perspektivskisser och modellutkast. Designskedet handlar om att genom en noggrann planering förutse och beakta olika användningssätt av byggnaden och lösa övergripande samband inom eller mellan omgivning och arkitektur.

Arkitekturen verkar i två dimensioner, dels i ett scenariobetonat och fiktivt skede, dels i ett verkligt skede av idrifttagande och verksamhet. Begreppen planerare och brukare utgår från att åskådliggöra skillnaden mellan utformandet av rummet och sättet att använda rummet²⁸. Ett upplevt rum uppstår när arkitekturen tas i besittning av brukare. Genom att studera de uttryck arkitektur kan få för skilda ändamål, blir byggnaden en källa till kunskap om rummet som social mötesplats för olika grupper av brukare²⁹. Det centrala rumsbegreppet ger arkitekturen en gränsöverskridande egenskap, forskningsfältet blir tvärvetenskapligt, omfattande flera vetenskapsområden; byggnadsteknik och arkitektur; ekonomi och förvaltning; samhällets lagar och institution; arbetsätt och verksamheter; socialt samspel och individualitet; hälsa och sjukdom; påverkan och upplevelse hos människan. Att ringa in det forskningsområde som forskningsöversikten behandlar kräver därför flera överväganden för att beskriva arkitekturens karaktär.

För att analysera resultatet av de genomförda informationssökningarna om särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre, har en modell konstruerats för att beskriva arkitektur som forskningsfält. Den ena dimensionen representeras av en vertikal axel som går från praktiska erfarenheter om människa och omgivning till de idéer och teorier som människan skapar för att förklara tillvaron. Konkreta företeelser ställs mot filosofiska ramverk för världsbilden. Den andra dimensionen är en horisontell axel mellan samhällets gemenskap till den enskilda individens sätt att uppfatta sin omgivning. I ena punkten står regelverk, lagstiftning och nationella institutioner, i den andra det dagliga livet i olika boendeformer. I skärningen mellan axlarna finns arkitekturen, dess egenskaper, sociala påverkan och relation till omgivningen. Här ligger forskningsfältets kärna.

3.2 modell för resultatredovisning

Axlarna liknar ett koordinatsystem med x- och y-axel, men beskriver forskningsområdet som påverkar arkitekturens utformning. Istället för att beskriva ett matematiskt förhållande med siffror, har de fyra kvadranterna som uppstår mellan axlarna delats in i fält som beskriver olika vetenskapsområden. I skärningspunkten mellan axlarna finns arkitekturens grundläggande egenskaper och rum och rumslighet. Inom de närmast liggande områdena samlas begreppen gestaltning, plats och läge, funk-

²⁵ Linn, Björn, Ahlin, Jan, Enhörning, Gunilla, 1998: Arkitekturforskningens Kafka-värld. Sid. 40. I: Arkitekturforskning med betydelse för konst och gestaltning. Inventering och kommentarer. Stockholm: Chalmers Tekniska Högskola och Riksbankens Jubileumsfond.

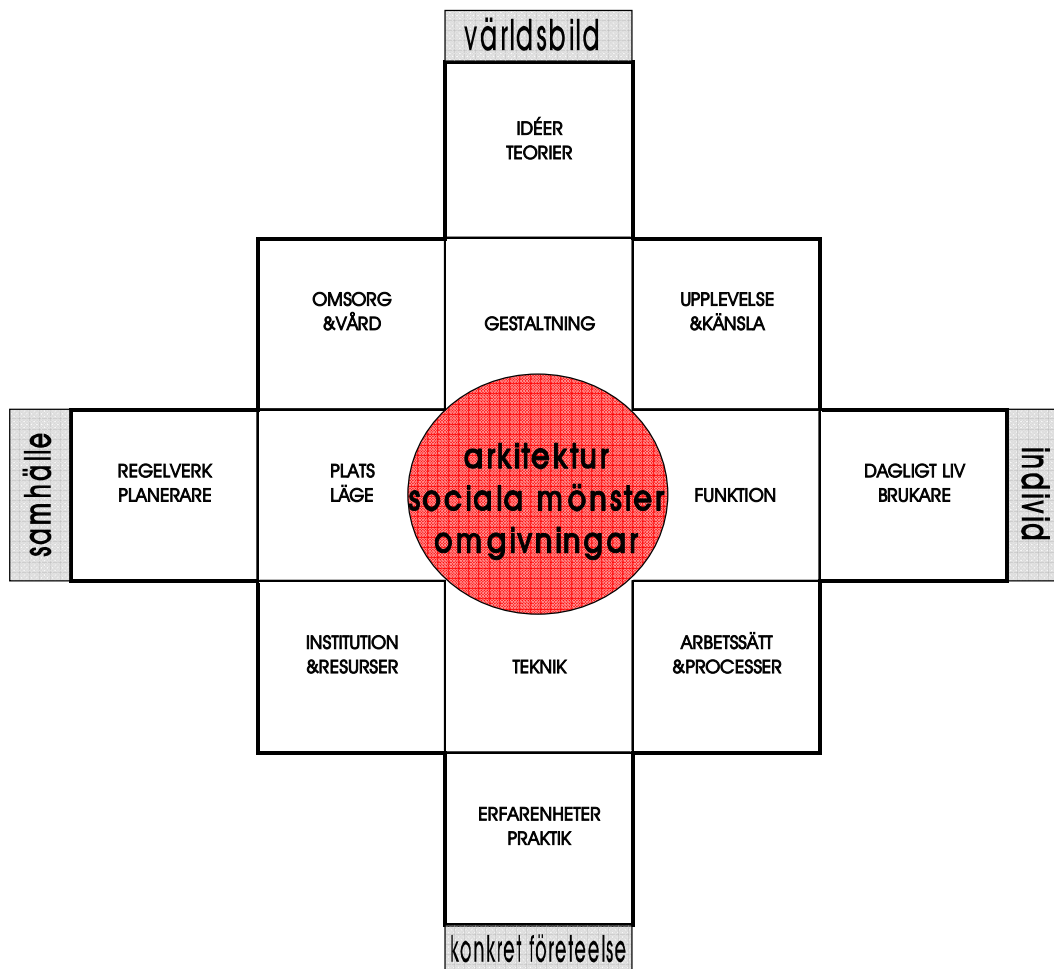
²⁶ Linn, Björn, Ahlin, Jan, Enhörning, Gunilla, 1998: Op. Cit., Sid. 11.

²⁷ Lundequist, J, 1995: Design och produktutveckling. Metoder och begrepp. Utg. 1999. Lund: Studentlitteratur. Sid. 61.

²⁸ Lefebvre, H., 1974: *La production de l'espace*. 4:e upplagan. 2000. Paris. Sid. 475.

²⁹ Ibid., Sid. 475.

tion och teknik. Det är samlade beteckningar för faktorer som har en direkt påverkan på arkitekturen och som påverkar samspillet människa-verksamhet-byggnad: hur den fungerar, används och upplevs.

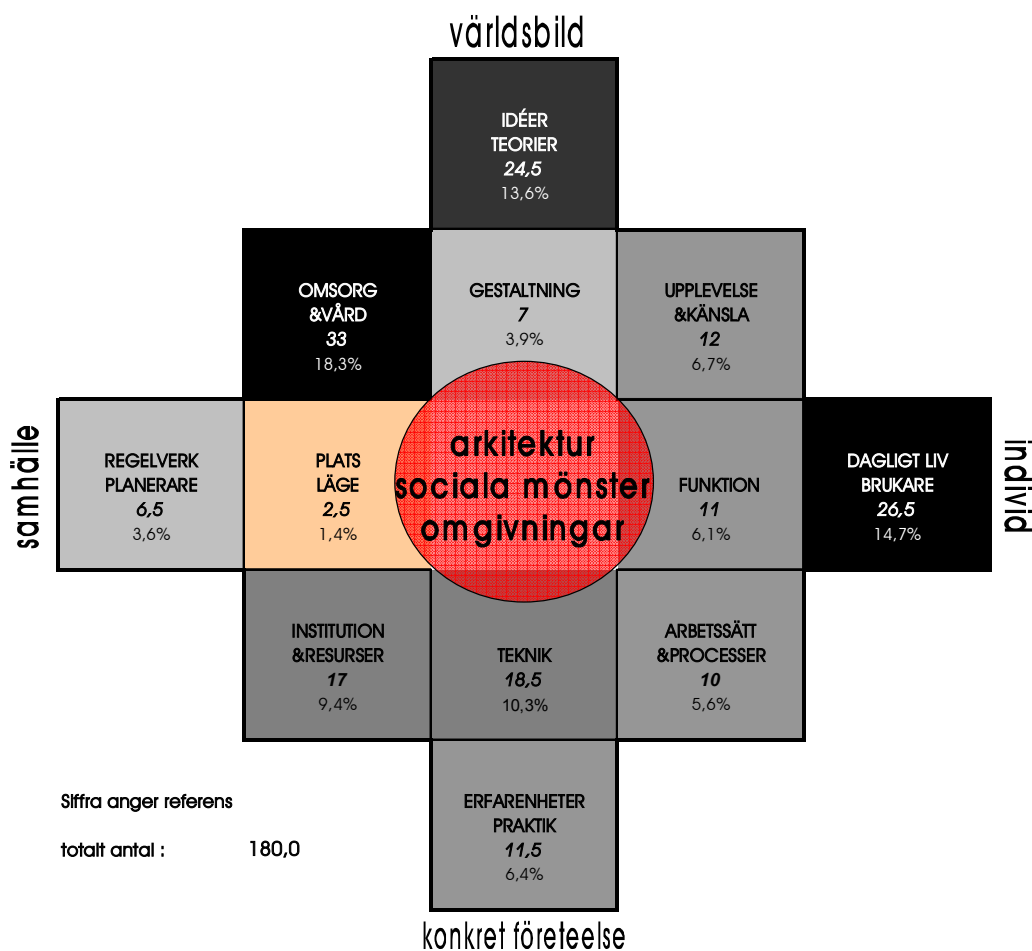

Figur 10. modell över forskningsområden som påverkar arkitekturens utformning.

I de omgivande forskningsområdena kring de enheter som har en direktpåverkan på arkitekturen, finns fält som har en indirekt och övergripande påverkan på arkitekturens gestaltning. I fälten samlas begrepp som omsorg och vård, organisation och resurser, arbetssätt och processer samt upplevelse och känsla. Längst ut längs axlarna ligger fälten regelverk och planerare; erfarenheter och praktik; dagligt liv och brukare; samt idéer och teorier. Det är begrepp som har en generell och övergripande inverkan på sättet att skapa arkitektur. Här finns kulturella föreställningar kring omsorgsverksamheten, här skapas bärande värdegrunder för byggnadens utformning och innehållet i omsorgsarbetet. Erfarenheterna och praktiken skapar ny kunskap om omsorgsarbete, sjukdom och hälsa, medan planerare tillämpar forskningsrönen till regelverk för ekonomi, juridik, och målsättning för byggnadsutformning.

Referenserna från informationssökningarna har inordnats i ett passande forskningsfält i modellen. Varje referens har getts ett numeriskt värde på 1 poäng, som kan fördelas till sitt fulla värde i ett fält, ett till sitt halva värde i de två forskningsfält som närmast berörs av ämnet i referensen. I figur 11 har samtliga referenser i forskningsöversikten fördelats till ett forskningsfält. Modellen beskriver i sammanfattning arkitekturens forskningsområde för särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre. I den fortsatta resultatredovisningen har referensmaterialet fördelats efter omsorgsta-

gare. I tre avsnitt presenteras forskningsområdet för barn och ungdom; vuxna med funktionshinder eller missbruksproblem; samt för äldre med stora behov av omsorg och omvårdnad. Referensmaterialet i avsnitten har en karaktär av att beskriva ett nutidsläge, ett status quo i särskilda boendeformer och omsorgsverksamhet. Ett fjärde avsnitt har uppstått där referensmaterialet istället för att beskriva forskningsområden för enskilda omsorgstagare, snarare beskriver aktuella frågeställningar inom omsorgsverksamheten och de särskilda boendeformerna. Frågan om äldres framtida omhändertagande får ett stort utrymme, men fungerar samtidigt som en exemplifiering på en möjlig tillämpning för alla kategorier av omsorgstagare.

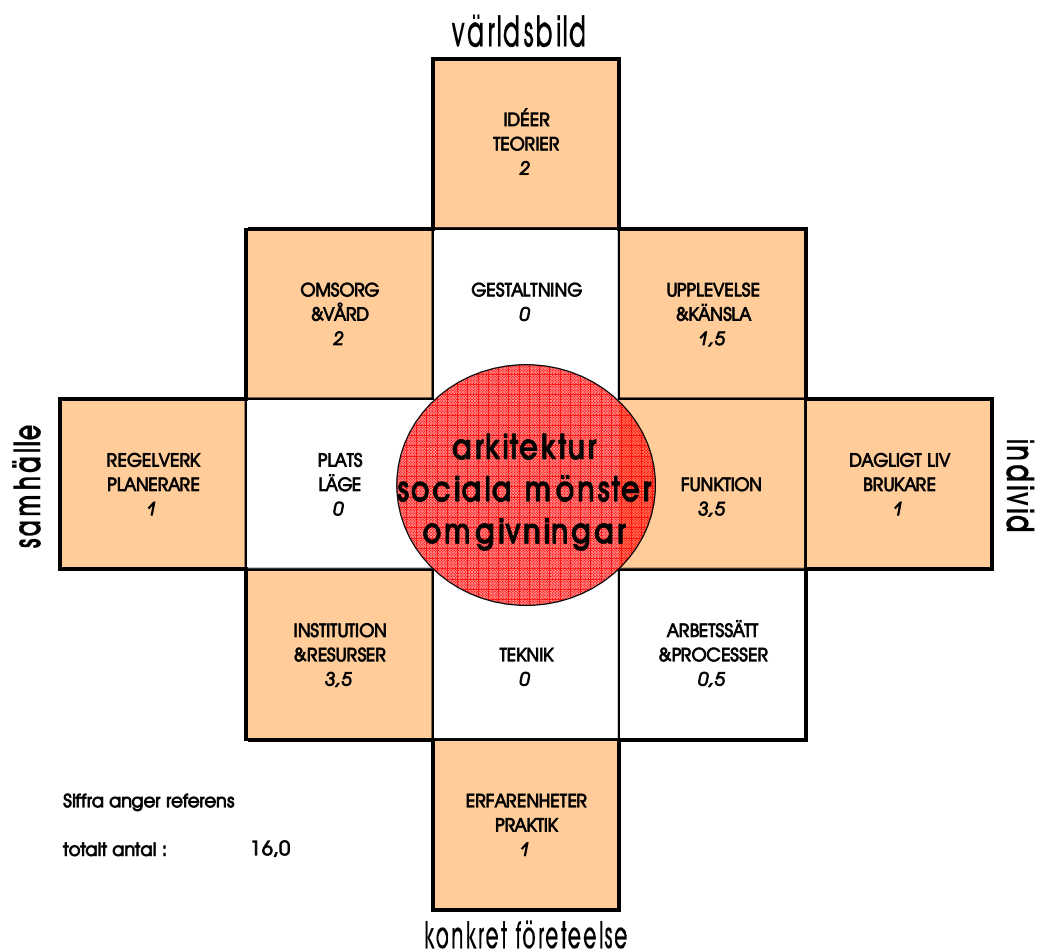

Figur 11. samtliga referenser från informationssökningarna fördelade till forskningsområde.

3.3 forskningsområdet särskilda boendeformer för barn och ungdom.

Informationssökningarna för forskningsområdet särskilda boendeformer för barn och ungdom har genererat 16 referenser, som huvudsakligen fördelar sig till fält som har en indirekt påverkan på arkitekturen. Fördelningen av referenserna från informationssökningarna i modellen över forskningsfält som påverkar arkitekturens utformning, visar på att forskningsläget för omsorg riktad mot barn och ungdom, främst handlar om allmänna föreställningar och sätt att utforma omsorg för denna grupp av omsorgstagare. Inriktningen på referenserna inom forskningsområdet fokuserar främst på relationer inom familjen och samverkan mellan myndighet; föräldrar och barn. Svensk lagstiftning utgår från FN:s barnkonvention och anger ett perspektiv från barnets betraktelsepunkt som utgångspunkt för den sociala handläggningen. FoU Kronoberg konstaterar i en rapport om den kommunala socialtjänsten att korrekta bedömningar av åtgärderna för barnets bästa beror på förmågan till samverkan mellan sociala instanser, relationen mellan socialsekreterares egna värderingar och

aktuella arbetsböda, tillgång till ett diskussionsforum för att hitta den rätta passningen mellan behov och åtgärd³⁰. I en intervjuundersökning med barn 5-19 år som varit föremål för fosterhemsplacering framgår att flertalet barn "inte alls uppfattar att de hade en chans att påverka för att ge sin bild under utredningen"³¹. Majoriteten av barn uttryckte en "känsla av övergivenhet och (...) saknade kontakten med sina biologiska föräldrar"³².

Figur 12. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för barn och ungdom

FoU Jämtland har undersökt hur samhällsstödet till barn och ungdomar med funktionshinder och deras föräldrar fungerar. I en rapport konstateras att familjerna upplever stöd från skola och enskilda experter³³, men föräldrar till barn med svåra funktionshinder anser att stödet från samhället och samarbetet mellan myndigheter haltar³⁴. Socialstyrelsen menar i en rapport att det finns mer eller mindre framgångsrika exempel på insatser för barn där föräldern har en utvecklingsstörning. Framgångsfaktorerna i omsorgsåtgärderna ligger i en anpassning mot familjens omgivning, att vara prestationsbaserade med förebilder, feedback, beröm och belöning samt att ske med kontinuitet och under en längre tid³⁵.

³⁰ Rosell, M, 2004: Socialtjänsten och barnen. Kvalitetsutveckling över gränserna. Växjö: FoU i Kronoberg. (fousökn, FoU-rapp.), [regler&planerare].

³¹ Cederborg, AC, Karlsson, Y, 2001: Omhändertagande med barnets perspektiv. Göteborg: Göteborgs universitet. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2001:3. gu.se, familjehem, vetenskapl. Artikel], [idéer & teorier].

³² Ibid.

³³ Åkerström, B, 2004: Samhällsstödet till barn och ungdom med funktionshinder och deras föräldrar i Jämtlands län. Östersund: FoU Jämmts rapportserie (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg&vård].

³⁴ Ibid.

³⁵ Socialstyrelsen, 2005: Föräldrar med utvecklingsstörning och deras barn. Vad finns det för kunskap? Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-familjehem-design, myndighetsrapport), [idéer&teorier].

3.3.1 familjehemsboende för barn och ungdom

Vissa omsorgsåtgärder för barn och ungdom kan innebära ett stödboende i ett familjehem eller hos en kontaktfamilj. En FoU-rapport konstaterar att uppgiften att agera som familjehem eller kontaktfamilj åt en omsorgsplacerad person i hög omfattning lämnas över till de utvalda familjerna. Rapporten menar att en handledning är nödvändig och att omsorgsverksamheten brister på det här planet. Orsakerna tillskrivs organisatoriska förhållanden som leder till en hög arbetsbelastning och liten möjlighet till uppföljning för socialsekreterarna³⁶. En annan FoU rapport beskriver ett utvecklingsprojekt om återupprättandet av kontakt mellan det omsorgsplacerade barnet och den biologiska familjen, där slutsatsen är att den kommunala socialtjänsten aktivt bör arbeta som en förbindande länk mellan familjerna. Vistelsen i familjehemmet bör ingå som del i detta projekt, där omsorgsarbetet sker genom handledning och kunskap för att stödja familjehemsfamiljen³⁷.

Det finns anledning att anta att det boende som familjehemsfamiljen eller kontaktfamiljen innehar ligger inom det ordinära bostadsbeståndet. I underlaget till forskningsöversikten har därför inte några byggnadstyper för stödboende för barn och ungdom kunnat identifieras. Bostadsmarknadens arkitektur och utformning följer allmänna målsättningar i Plan- och bygglagstiftningen om god bostadsutformning, och det som möjligen kan ha betydelse i sammanhanget är tillgången till lägenheter större än 4 rum och kök. Referensmaterialet ger dock inget underlag för att vidare underbygga detta påstående.

3.3.2 nätverkstänkande för barn och ungdom

Inom forskningsfältet finns några referenser som handlar om utvärdering av samlade omsorgsåtgärder för barn, ungdom eller familjer i särskilda lokaler för verksamheten. I anslutning till ett kommunalt hälsoprogram under åren 2000 till 2003 skapades ett *Familjens Hus* i en äldre tvåvåningsvilla i Piteå³⁸. I en utvärdering av verksamheten konstaterar två utvärderare att projektet rönt stor uppskattning bland familjer, men att Familjens Hus måste utvärdera lokalfrågan och organisationen av verksamheten för att kunna fortsätta verksamheten³⁹. I Vetlanda finns ett liknande projekt, familjecentralen Kärnhuset, som genomförts i samverkan mellan landsting och kommun. I en utvärdering av verksamheten framgår att denna fyller ett behov för barn och föräldrar i behov av stöd, men rapporten visar att organisatoriska problem uppstår för verksamheten i samverkan mellan landsting och kommun⁴⁰. I vad mån verksamheten förutsätter särskilda krav på lokaler och arkitektur förblir oklart i bägge fallen.

I Älvkarleby kommun finns en gemensam omsorgsverksamhet riktad till barn, ungdomar, vuxna och deras föräldrar och familjer. Verksamheten är förlagd till ett trapphus i en tvåvåningslänga från 1960- eller 1970-talet. Projektet har varit i drift sedan februari 2004, och drivs som stödverksamhet för ungdomar, vuxna med missbruksproblem och deras anhöriga. I trapphuset finns tillgång till stödboende och jourlägenhet⁴¹. I en FoU rapport beskrivs projektet som lyckat både ur ekonomisk och ur social synpunkt, med stora besparingseffekter för kommunen⁴². Nätverkstänkandet är väl etablerat inom kommunen, och erfarenheten är att "nätverksmetodiken fungerar väl inom socialtjänsten och att de allra flesta har ett socialt nätverk att engagera"⁴³.

³⁶ Eliasson, B, Wikström, P, 2005: Att vara familjehem, kontaktfamilj och kontaktperson i Östra Norrbotten, en beskrivande studie av kontakten och mötet med socialtjänsten. Luleå: FoU-Norrbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [organisation/ upplevelse].

³⁷ Nordkvist, C, 2004: Så kände vi. En utvärdering om familjehemmens upplevelse av FIA, projektet Fosterbarn i Anknäring. Härnösand: FoU Västernorrland. (fousökn, FoU-rapp.), [upplevelse&känsla].

³⁸ Björkén, KE, Andersson, L, 2004: Utvärdering/ nulägesbeskrivning Familjens Hus. Piteå: FoU i Piteå Älvdal. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ funktion].

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Enell, S, 2005a: En utvärdering av familjecentralen Kärnhuset i Vetlanda. Jönköping: Luppen kunskapscentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ funktion].

⁴¹ Österberg, R, 2005: Utvärdering av nätverkshuset. Process, resultat och effekter av projektet Nätverkshuset, ett alternativ till externa placeringar inom familjevården i Älvkarleby kommun. Älvkarleby: Socialförvaltningen. (frskn-stödboende-design, utredning), [institution/ funktion].

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

Foto 1. Kollage Nätverkshuset , Älvkarleby kommun⁴⁴, exteriör, sovrum och kök i stödboende.

3.3.3 lokaler för missbruksvård av barn och ungdom

Bland referensmaterialet avseende barn och ungdom med olika problembilder förekommer några referenser som hanterar frågan om lokalers utformning för sådan omsorgsverksamhet. I doktorsavhandling om unga flickor utsatta för sexuella övergrepp väcks frågan om behandlingshemmens arkitektur, s.k. LVU-hem. Författaren menar att utformningen av behandlingshemmen i första hand utgår från ett omsorgs- och vårdtänkande som riktar sig till behandling av problem som unga män främst har. En sådan arkitektur fungerar inte för flickor med omsorgsbehov anser författaren, större hänsyn måste tas i gestaltningen av arkitekturen för att skapa rum för samtal och närhet. En sådan utformning stödjer den terapi som erfordras för att komma ur svåra trauman orsakade av sexuella övergrepp och vanföreställningar⁴⁵.

Vidare beskriver tre FoU-rapporter öppenvårdsmottagningar för unga. Dagcentret Galaxen ligger i Värnamo, och är ett samarbetsprojekt mellan Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo kommun. Centret har anställda i en rådgivningsverksamhet som riktar sig till ungdomar. Till centret söker sig främst ungdomar över 16 år⁴⁶. I de två andra rapporterna redogörs för liknande omsorgsprojekt avsedda för ungdomar, dels ett ungdomsteam inom stadsdelsförvaltningen Bergsjön, Göteborg⁴⁷, dels projektet YAR, Youth At Risk i Borlänge⁴⁸. Rapporterna kartlägger verksamheten ur en organisatorisk synpunkt, men frågor om särskilda behov av storlek och utformning av lokaler är svåra att utläsa.

3.4 forskningsområdet särskilda boendeformer för vuxna

Inom forskningsområdet särskilda boendeformer för vuxna med funktionshinder eller missbruksproblem har informationssökningarna gett 15 referenser. Materialet fördelar sig till de yttre fälten i modellen som påverkar arkitekturs utformning på ett övergripande sätt. Genom det perifera läget får referenserna en liten direkt påverkan på att utforma arkitektur för vuxna med omsorgsbehov. I den följande presentationen av referenserna framgår att arkitekturen för denna kategori omsorgstagare har en oklar roll i forskningen. Fördelningen av referenser i modellen visar att särskilda boendeformer för vuxna med missbruksproblem eller funktionshinder sammantaget har få exempel på byggnadslösningar som kan fungera som förebilder vid gestaltning av arkitektur för dessa omsorgstagare.

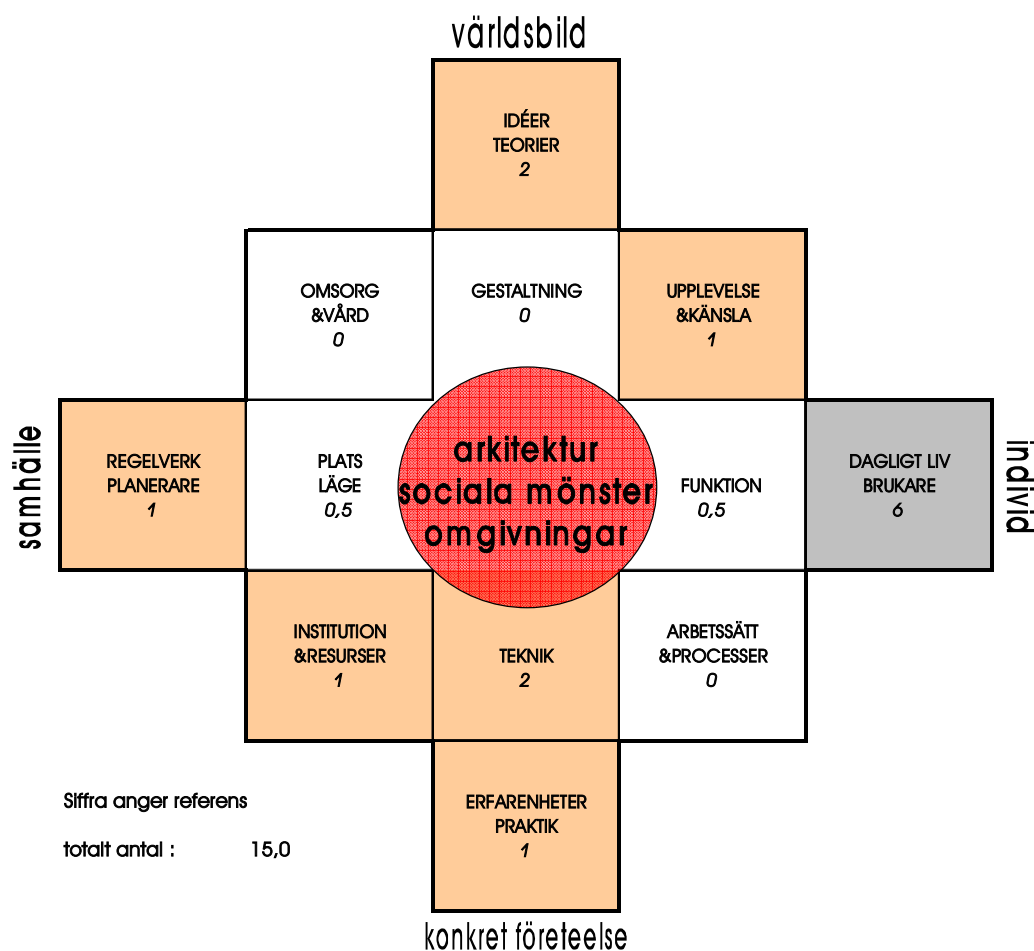
⁴⁴ © Fotografier i Österberg, 2005: Utvärdering av Nätverkshuset. Process, resultat och effekter av Nätverkshuset – ett alternativ till externa placeringar inom familjevården i Älvkarleby kommun. Regionförbundet Uppsala.

⁴⁵ Överlien, C, 2004: Girls on the verge of exploding? Voices of sexual abuse, agency and sexuality at a Youth detention home. Linköping: Linköpings Universitet, Dpt Child studies. (Diva-portal, group of homes, doktorsavh.), [institution/ funktion].

⁴⁶ Enell, S, 2005b: Vad gör galaxen? En utvärdering av en öppenvårdsmottagning för ungdomar som använder eller är i riskzonen för att använda droger. Jönköping: Luppen kunskapscentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ funktion]

⁴⁷ Forkby, T, 2003: En vit julgran och gulliga tapeter på toaletten. Utvärdering av ungdomsteamets förebyggande arbete i Bergsjöskolan. Slutrapport. Göteborg: FoU i Väst, Göteborgsregionen. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ funktion]

⁴⁸ Turunen, P, 2002: YAR – Youth At Risk. Beskrivning och utvärdering av första året med ett projekt för ungdomar i riskzonen i Borlänge. Falun: Dalarnas Forskningsråd (frskn-familjehem-design, forskningsrapport), [institution/ funktion]

Figur 13. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för vuxna med olika problem

3.4.1 omsorgsverksamhet för vuxna med missbruksproblem

Materialet beskriver den komplicerade omsorgsverksamhet som uppstår när det handlar om vuxna med missbruksproblem. Den kommunala omsorgen behöver agera i samverkan med andra hälso- och sjukvårdsenheter på kommunal och regional nivå för att kunna fastställa lämplig behandling⁴⁹. Samverkan får en stor betydelse, i synnerhet är det viktigt att överbrygga ett möjligt glapp mellan socialtjänst och primärvården inom kommunen konstaterar en FoU-rapport⁵⁰. I några kommuner kan skilda sekretessförhållanden utgöra ett hinder för samarbete, och ur den enskilda individens synpunkt är en skriftlig överenskommelse mellan socialtjänst och kommunal primärvård kring rutiner för omsorgen att föredra⁵¹. I de norrländska kommunerna Haparanda, Kalix, Överkalix och Övertorneå har därför ett samverkansprojekt mellan socialtjänst och primärvård påbörjats⁵². En studie i Kronobergs län⁵³ bekräftar erfarenheterna från missbruksvården i Norrland. I Gävleborg föreslår en annan FoU-utredning en liknande samordning av alla instanser som kopplas in vid be-

⁴⁹ Eliasson, B, Wikström, P, 2005: Missbrukarvården – ett gemensamt ansvar. Om samverkan mellan socialtjänst och vårdcentralen. Luleå: FoU-Norrbottnen. (fousökn, FoU-rapp.), [idéer&teorier].

⁵⁰ Eliasson, B, Wikström, P, 2005: Missbrukarvården – ett gemensamt ansvar. Om samverkan mellan socialtjänst och vårdcentralen. Luleå: FoU-Norrbottnen. (fousökn, FoU-rapp.), [idéer&teorier].

⁵¹ Ibid.

⁵² Id.

⁵³ Svensson, A, 2005: Öppenvård för personer med missbruksproblem. Tvåårsuppföljning i Alvesta, Tingsryd, Uppvidinge, och Växjö kommuner. Växjö: FoU Kronoberg (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ institution].

handling av en vuxen person med missbruksproblem. Den gemensamma organisationen för missbruksvård inom regionen kallas för SBG, Samordnad Beroendebehandling i Gävleborg⁵⁴.

3.4.2 särskilda boendeformer för vuxna med missbruksproblem

I en utvärdering från Socialstyrelsen av de instanser som erbjuder omsorg och vård för vuxna med missbruksproblem, (offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi) konstateras att skillnaden mellan utförare främst ligger i utbudet av behandlingsformer och tillgången till eftervård⁵⁵. Det utslagsgivande kriteriet för val av utförare av missbruksvården kan därför inte enbart handla om ekonomi och resurser, utan snarare om vilken omsorg som kan erbjudas inför och efter en genomförd behandling på ett behandlingshem⁵⁶. I en forskningsrapport från Stockholms Universitet genomfördes ett antal intervjuer med personer i Stockholms län som hade erfarenhet från missbruksvård i egenskap av vårdtagare. Av de intervjuade föredrog ca 70 procent den kommunala socialtjänstens omsorgsverksamhet⁵⁷. På en fråga om utformningen av behandlingshemmen, ansåg 90 procent av de svarande att enheter för både män och kvinnor var att föredra framför en uppdelning efter kön⁵⁸. Dagverksamheten på särskilda dagcenter för personer med missbruksproblem kan fungera som ett mellansteg mellan öppenvård och institutionsvård för unga vuxna med missbruksproblem⁵⁹. För ett lyckat resultat i en dagverksamhet är det nödvändigt med ett brett utbud av aktiviteter, långsiktighet, regelbunden, erfarenhetsutbyte mellan forskning och praktiskt utförande, och en anpassning mellan deltagarnas problembild och verksamhetens innehåll⁶⁰. Vad detta kan innebära för lokalplanering och rumsutformning går dock inte att utläsa av referensmaterialet⁶¹.

3.4.3 omsorgsverksamhet för vuxna med funktionshinder

I jämförelse med den övriga befolkningen finns det tydliga skillnader i livsvillkor avseende arbete och socialt liv för vuxna med utvecklingsstörning⁶². Enligt en doktorsavhandling från Uppsala Universitet finns det tecken på att vuxna med utvecklingsstörning behandlas könsneutralt, vilket kan förklaras med att livsvillkor för kvinnor och män inom gruppen har stora likheter. Ett sådant mönster finns inte bland den övriga befolkningen⁶³. En förklaring till detta kan vara att levnadsvillkoren för personer med en kapacitet motsvarande en tidig utvecklingsnivå inte uppmärksammas⁶⁴. Behovet av samordning och överblick är stort för omsorgsverksamheten eftersom barn, ungdom och vuxna med utvecklingsstörning och flera funktionshinder behöver stöd från många instanser i samhället⁶⁵.

3.4.4 miljön i särskilda boendeformer för vuxna med funktionshinder

I en doktorsavhandling från Lunds Universitet om vuxna med autistiska störningar konstateras att den omgivande miljön i vissa situationer ökar dessa personers handikapp⁶⁶. Miljön blir ett tillägg till

⁵⁴ Persson, Westin, 2004: SBG, samordnad beroendebehandling, Gävleborg. Rapport. Nuläge, problembeskrivning, och förslag. Gävle: Fou i Gävleborg, x-fokus. (fousökn, FoU-rapp), [erfarenheter&praktik].

⁵⁵ Söderholm, J, Wijkström, F, 2002: Offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi. Stockholm: Socialstyrelsen, Handelshögskolan. (fou-stödboende-arkitektur, myndighetsrapport), [dagligt/ regelverk].

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Eriksson, A, et al, 2003: Kvinnor och män i svensk missbruksbehandling. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för Socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning. Forskningsrapport 2003:15. (su.se, forskningsrapport), [dagligt&brukare].

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Höjer, S, 2001: Mellan öppenvård och institution, en studie av tre dagverksamheter för unga vuxna. Göteborg: Länsstyrelsen Västra Götalands län. PDF-publikation. (frskn-fosterhem-arkitektur, forskningsrapport), [institution/ funktion].

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ I tidningen Arkitekten, 2005:12 finns en artikel om tillfällighetsboendet Tillfället, Göteborg, ett boende för hemlösa. Göteborgs Stad. Sid 42.-45.

⁶² Umb-Carlsson, Ö, 2005: Living conditions of people with intellectual disabilities. Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of medicine. (Diva-portal, group living, doktorsavh.), [dagligt/ upplevelse].

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Andersson, I, Johansson, E, 2004: Ett helt vanligt ovanligt liv. Vad är ett gott liv för människor med omfattande funktionshinder. Göteborg: FuB Göteborg/ Allmänna Arvsfonden. (frskn-dagcenter-arkitektur, forskningsrapport), [idéer&teorier]

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Mandre, E, 2002: Vårdmiljö eller lärandemiljö. Om personer med autism inom vuxenpsykiatri. Lund: Lunds universitet, LTH, Certec, avd för rehabiliteringsteknik, Inst för designvetenskaper. (lu.se, doktorsavh.), [dagligt/ plats].

handikapp⁶⁷. Avhandlingen menar att svensk utformning för vuxna med utvecklingsstörning saknar insikt om att ”speciella miljöer krävs för att patienternas kognitiva svårigheter, perceptionsstörningar och exekutiva svårigheter inte ska bli handikappande”⁶⁸. Handikappbegreppet blir därmed relativt och graden av handikapp beror av möjligheten till samspel mellan människa och miljö⁶⁹.

3.4.5 hjälpmedel för vuxna med funktionshinder

För vuxna med utvecklingsstörning eller funktionshinder kan hjälpmedel bidra till att förenkla aktiviteter i dagligt liv eller arbetsuppgifter. Hjälpmedel kan fungera som en kognitiv assistans⁷⁰. Den kunskap som assistenter till personer med utvecklingsstörning förvärvar i sitt arbete har en stor betydelse för utvecklingen av nya hjälpmedel för utvecklingshandikappade. Produktutvecklingen bör ske enligt STEP-metoden (Sammanhang, Trygghet, Erfarenhet, Precision)⁷¹ för att skapa funktionella stöd för personer med funktionshinder. Hjälpmedelsinstitutet betonar också vikten av ett aktivt deltagande av personer med olika funktionsnedsättningar i utvecklingsprocessen av hjälpmedel⁷².

Foto 2. Video i hemmiljö som kognitiv assistans⁷³, väggskärm (videoTORSO) och arbetsplats (workPLACE).

I fullskaleförsök med bildöverföring som hjälpmedel, VMC (Video Mediated Communication), vid KTH i Stockholm konstateras att bildhjälpmedlet kan vara ett stöd i tillvaron för vuxna med funktionshinder om placeringen av bildutrustningen förankras i den rumsliga organisationen⁷⁴. Sex personer med lätt utvecklingsstörning deltog i försöket.

I försöksmiljön användes bildöverföring med kamera och bildskärm dels placerad i en del av ett rum avsedd för arbetsändamål, workPLACE, dels placerad som en storbildsskärm, videoTORSO, i en dörröppning för att ge sken av en personlig närvaro i rummet och skapa en informell kontakt⁷⁵. Försöket visade att utrustning för bildkommunikation fungerade i de bägge situationerna för samtliga deltagare i försöket. Försöksledarna drar slutsatsen att den rumsliga förstälsten troligen är en grundläggande mänsklig egenskap som hänger samman med en långvarig inläring av en rumsanvändning som gör att det individuella funktionshindret i försökssituationen får en mindre betydelse⁷⁶.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Mandre, E, 2002: Vårdmiljö eller lärandemiljö. Om personer med autism inom vuxenpsykiatri. Lund: Lunds universitet, LTH, Certec, avd för rehabiliteringsteknik, Inst för designvetenskaper. (lu.se, doktorsavh.), [dagligt/ plats].

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Svensk, A, 2001: Design av kognitiv assistans. Lund: Lunds universitet, LTH, Inst för designvetenskaper. (lu.se, lic.avh), [dagligt/ teknik].

⁷¹ Ibid.

⁷² Göransson, K, 2004: Brukaren som resurs. Om utveckling av begåvningsstödande hjälpmedel för personer med utvecklingsstörning. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet. (fou-gruppbostad-arkitektur, forskningsrapport), [dagligt/ funktion].

⁷³ © Fotografier av Junestrand, et al, K, 2000: User study of video mediated communication in the domestic environment with intellectually disabled persons. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, group of homes, vetenskapl. artikel), [dagligt/ teknik].

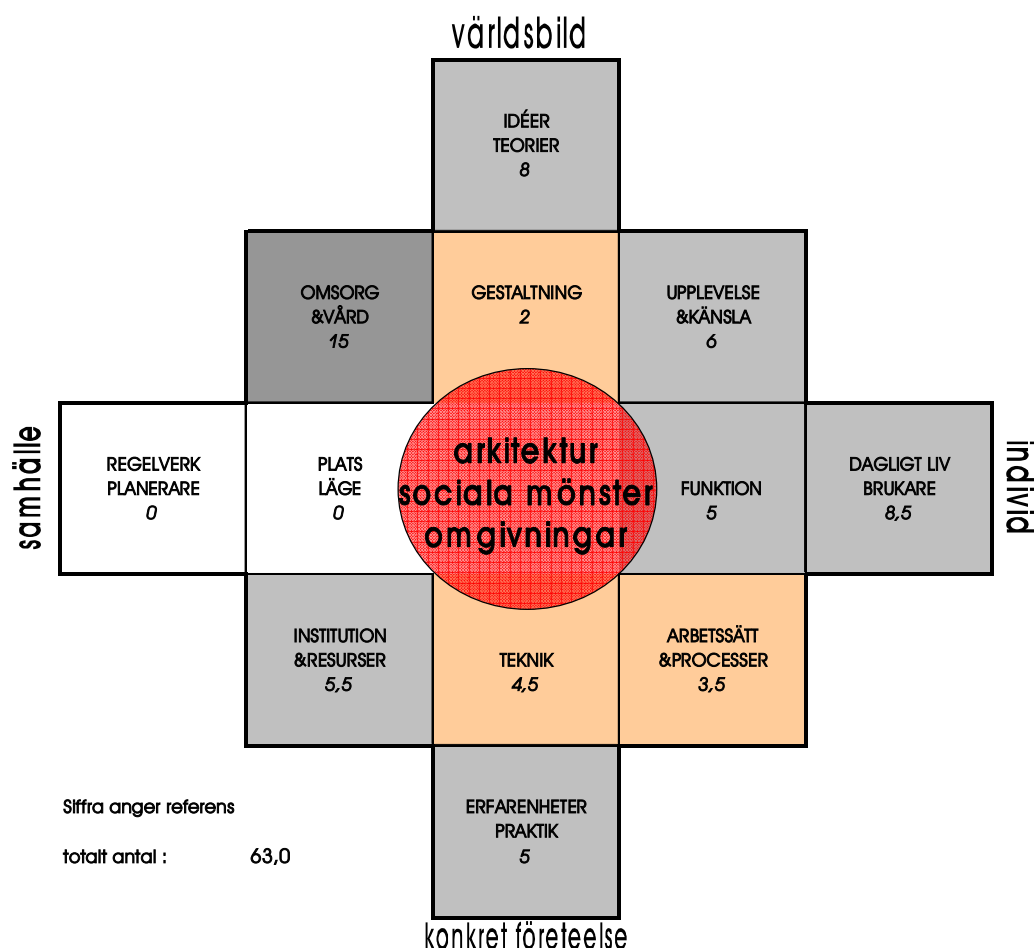
⁷⁴ Junestrand, S, Keijer, U, Molin, G, Tollmar, K, 2000: User study of video mediated communication in the domestic environment with intellectually disabled persons. Stockholm: KTH. (kth.se, group of homes, vetenskapl. artikel), [dagligt/ teknik]

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Id.

3.5 forskningsområdet särskilda boendeformer för äldre

De insamlade referenserna om boende och omsorg för äldre täcker in de flesta områdena i modellen för forskningsområden som påverkar arkitekturens utformning. Referenser utgår från aspekter på den omsorgsverksamhet som i dagsläget erbjuds äldre personer över 65 år med stora omsorgsbehov. Totalt finns 63 referenser för forskningsområdet. Materialet ger en bred översikt över i stort sett samtliga forskningsområden i modellen, och har både på ett direkt och på ett indirekt plan påverkan på utformningen av arkitektur i särskilda boendeformer för äldre.

Figur 14. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för äldre.

3.5.1 idéer och teorier om åldrandet

Livslängden för både kvinnor och män har ökat under 1900-talet, vilket innebär en statistisk medellivslängd på 77,9 år för män och 82,4 år för kvinnor⁷⁷. Det är i huvudsak friska år som läggs till, och den långa och relativt friska tiden som ålderspensionär brukar benämnas för den tredje åldern⁷⁸. Den sista fasen i livet, då behovet av omsorg och stöd från andra ökar, kallas den fjärde åldern⁷⁹. Indelningen av livsförloppet i fyra åldrar utgår från Peter Lasletts teori om åldrandet, där den första åldern avser beroende, socialisering, omogenhet, och utbildning; den andra åldern oberoende, mog-

⁷⁷ Agahi, N, Lagergren, M, Thorslund, M, Wånell, SE, 2005: Hälsoutvecklingen och hälsofrämjande insatser på äldre da'r. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut (sfi.se, frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport), [dagligt/ erfarenheter].

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Id.

nad, och ansvar, om att förtjäna och spara; den tredje åldern handlar om självförverkligande; den fjärde åldern om det slutliga beroendet, skröplighet och död⁸⁰. Andra uppfattningar om åldrandet hänger samman med ett sundhetstänkande som upphöjts till folkhälsomål, där åldrandets effekter kan bemästras genom motion, vistelse i utemiljön och genom ett rikt socialt nätverk⁸¹. Gerotranscendence är annan teori om åldrandet, där åldersprocessen blir en del i en personlig utveckling från materialistiska och rationella överväganden mot en mer eftertänksam och reflekterande livsinställning⁸².

Ett annat sätt att beskriva åldrandet är att använda förhållningssätt till åldrandet som kan beskrivas som accepterande, kämpande, autonoma, och uppgivna⁸³. Äldre med en accepterande inställning beskriver funktionsnedsättningar och hälsoproblem i förbigående, men upplever sig inte som rumsligt eller socialt begränsade⁸⁴. Det som utmärker äldre med en kämpande inställning är ett aktivt agerande för att förändra livssituationen, trots en känsla av rumslig men inte social begränsning⁸⁵. De autonoma betonar en önskan om oberoende, men upplever en tillfredsställelse i livet trots en rumslig eller social begränsning⁸⁶. De uppgivna har svårigheter att acceptera funktionsnedsättningar och upplever sig både rumsligt och socialt avskurna, men saknar kraft och motivation att göra något åt situationen⁸⁷. Sammantaget bedöms det vetenskapliga underlaget om äldre i hög ålder av SBU, Statens beredning för medicinsk utvärdering, som bristfälligt avseende behandling och medicinering av åldersrelaterade sjukdomar⁸⁸.

3.5.2 samhällets omsorgsverksamhet för äldre

Sett över 1900-talet har den kommunala äldreomsorgen karakteriserats av en professionalisering och marknadsanpassning av verksamheten⁸⁹. Äldreomsorgspolitikerna från 1950 till 1980 utformades efter en uppfattning om åldrandet som ett ökat beroende av tjänster från en offentlig omsorg som det moderna och urbana industrisamhället erbjöd⁹⁰. Under 1980-talet har synen på åldrandet ändrats till att betrakta åldersrelaterade besvär som problem orsakade av individuella attityder till åldrande och ålderdom⁹¹. Individens behov har hamnat i centrum, vilket medfört en mindre omfattande och en mer passiv statlig omsorgspolitik än mot föregående decennier⁹². Omfördelningar inom äldreomsorgen har gjort att äldre med servicebehov inte längre erbjuds omsorg, utan omsorgsverksamheten är inriktad mot äldre med stora vård- och omsorgsbehov⁹³.

En forskningsrapport sammanställd för Nordiska rådet gör en jämförelse mellan Sverige och de övriga nordiska länderna. I Sverige når äldreomsorgen i form av hemtjänst och särskilda boendeformer 15-16 procent av äldre 65 år och uppåt⁹⁴. I ett nordiskt perspektiv har Finland motsvarande

⁸⁰ Avser Laslett, P, 1989: A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age. London: Weidenfeld&Nicholson. Omtalad i: Andersson, L, 2002: Socialgerontologi. Lund: Studentlitteratur.

⁸¹ Berleen, G, 2003: Bättre hälsa hos äldre! Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. (frskn-servicebostad-design, forskningsrapport), [idéer&teorier].

⁸² Wadensten, B, 2003: Gerotranscendence from a nursing perspective - from theory to implementation. Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of Social Sciences. (Diva-portal, group of homes, doktorsavh.), [idéer&teorier]

⁸³ Hammarström, G, 2004: Äldres livssituation. vardagskompetens och välbefinnande. Uppsala: Uppsala universitet/ FoU Uppsala Regionförbund FoU-rapport 2004:8. (frskn-khplägenheter-design, FoU-rapp.), [erfarenheter&praktik].

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Id.

⁸⁶ Id.

⁸⁷ Id.

⁸⁸ SBU, 2003: Evidensbaserad äldreomsorg. En inventering av det vetenskapliga underlaget. Stockholm: SBU, Statens beredning för medicinsk utvärdering. (frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport), [erfarenheter&praktik].

⁸⁹ Trydegård, GB, 2000: Tradition, change and variation. Past and present trends in public. avh old-age care. Stockholm: Stockholms universitet. Dpt Social Work. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh), [idéer&teorier].

⁹⁰ Brodin, H, 2005: Does anybody care? Public. avh and private responsibilities in Swedish Elderly care 1940-2000. Umeå: Umeå universitet, Umeå Studies in Economic History. (Diva-portal, familjehem, doktorsavh.), [idéer&teorier].

⁹¹ Ibid.

⁹² Id.

⁹³ Blomberg, S, Petersson, J, 2003: Offentlig äldreomsorg som del i ett socialt medborgarskap. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2003:4. Göteborg: Göteborgs universitet. (gu.se, gruppboende, sjukhem, vetenskapl. artikel), [idéer&teorier].

⁹⁴ Szebehely, M, 2005: Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet. (frskn-ålderdomshem-design), [idéer&teorier].

siffror, medan Danmark och Island ligger på mellan 28-29 procent⁹⁵. Medräknat hemsjukvårdsinstanser är siffran för Norge 26 procent⁹⁶. Bland de nordiska länderna är det vanligast att äldre människor bor på institution eller i andra former av äldreboenden i Norge och på Island, och minst vanligt i Finland. Hemtjänsten är mest spridd i Danmark och på Island, och minst i Sverige⁹⁷. Trots likheter mellan de nordiska ländernas utformning av sociala omsorgssystem finns det en påtagligt liten erfarenhetsåterföring mellan länderna. Forskarutbytet har riktats främst mot den anglosaxiska världen⁹⁸. De skilda forskningstraditionerna i de nordiska länderna bedöms i forskningsrapporten vara en tillgång för ett större forskningsutbyte inom Norden⁹⁹. I Danmark finns ett starkt kulturgerontologiskt perspektiv, i Norge ett socialpsykologiskt och i Finland ett socialpolitiskt. I Sverige är forskningen fokuserad på vardagsperspektivet. Den isländska forskningen är mindre omfattande, men frivilligorganisationernas speciella roll som välfärdsproducenter skulle kunna fungera i ett jämförande perspektiv mellan länderna¹⁰⁰.

3.5.3 verksamhetsaspekter på omsorgs- och vårdarbetet för äldre

Den sociala välfärdspolitiken har haft betydelse för utvecklingen av tre kvinnodominerade yrkesgrupper inom omsorgsverksamheten: omsorgspersonal, hemtjänstpersonal och sjukgymnaster¹⁰¹. Den nära kopplingen har samtidigt medfört en svårighet för yrkena att hitta arbetsfält utanför de politiskt uppställda målen för välfärdssamhället¹⁰². Medelåldern är hög bland personal inom den kommunala äldreomsorgen, och andelen personal under trettio år förhållandevis liten¹⁰³. Enligt en doktorsavhandling från Uppsala Universitet finns det en inbyggd motsättning inom det rådande sättet att organisera omsorgs- och vårdverksamhet¹⁰⁴. Äldre personer uppfattas som passiva mottagare av omvårdnad, snarare än konsumenter vars hälsa och välbefinnande är en återspeglning av kvaliteten av omsorgsarbete¹⁰⁵. Bristen på ett empatiskt förhållningssätt kan göra att vårdorganisationen stagnerar¹⁰⁶. Stöd, utbildning och handledning av omsorgspersonalen är viktig för en god omsorg om äldre och verksamhetsanvisningarna bör lyfta fram humanistiska basvärden för mötet mellan äldre, anhöriga och omsorgspersonal menar författaren till en doktorsavhandling från Karolinska Institutet¹⁰⁷.

Svårigheter att sätta det individuella behovet i främsta rummet, uppstår redan i handläggningsarbetet att fastställa äldres omsorgsbehov. Arbetet har två sidor, en inre och en yttre sida. Den yttre sidan visar den formella gången av en informell process, som styrs av en vedertagen praxis¹⁰⁸. De etablerade arbetsrutinerna omöjliggör den individuella bedömningen som lagstiftningen äsyftar, är slutsatsen i en doktorsavhandling från Umeå Universitet¹⁰⁹. Med dagens biståndsprövning av äldres behov är önskan om trygghet i boendet ofta ett otillräckligt skäl för att få flytta till särskild boendeform¹¹⁰. Ett avslag medför att två världar möts, den formella biståndshandlingen och den äldre per-

⁹⁵ Szebehely, M, 2005: Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet. (frskn-ålderdomshem-design), [idéer&teorier].

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Id.

⁹⁸ Id.

⁹⁹ Id.

¹⁰⁰ Id.

¹⁰¹ Evertsson, L, 2002: Välfärdspolitik och kvinnoyrken. Organisation, välfärdsstat och professionaliseringens villkor. Umeå: Umeå universitet, Faculty of social sciences. (Diva-portal, familjehem, doktorsavh.), [idéer&teorier].

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Äldrecentrum, 2001: Personalen i Stockholms Stads äldreomsorg. Delrapport 2 i projekt den goda arbetsplatsen. Äldrecentrum 2001:9. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg&vård].

¹⁰⁴ Henriksen, E, 2003: Understanding in healthcare organizations - a prerequisite for development. Uppsala: Uppsala Universitet. Med. Fakultet. (Diva-portal, avlastnboende, elderly care, doktorsavh.), [omsorg/ organisation]

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Haggström, E, 2005: Municipal care for older people. Experiences narrated by caregivers and relatives. Stockholm: Karolinska Inst., Dpt Neurotec, div Gerontological Caring Science. (ki.se, servicehus, elderly care, doktorsavh.), [institution/ upplevelse].

¹⁰⁸ Lindelöf, M, Rönnbäck, E, 2004: Att fördela bistånd. Om handläggning inom äldreomsorgen. Umeå: Umeå universitet. (Diva-portal, äldreomsorg, doktorsavh.), [institution/ process].

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

sonens verklighet¹¹¹. Kommunikationsleden mellan parterna i processen blir synliga, där den äldre kan uppleva en bristande insyn i beslutsprocessen, och handläggaren svårigheter att få arbetstid att lyssna och följa upp situationen¹¹²

Arbetsklimatet inom äldreomsorgssektorn beror av faktorer som utbildningsnivå och uppskattning från arbetsledning; relationen medarbetare – arbetsledning; upplevelsen av trivsel i arbetet; skattningen av arbetsinnehåll, stress och tidspress; upplevelsen att kunna ge god vård och omsorg; resurser och hjälpmedel för att klara av arbete¹¹³. I den dagliga omsorgen för äldre med demens uppfattar personalen duschning som en återkommande problematisk situation som kräver samspel mellan äldre och personal¹¹⁴. Äldre som bor i särskild boendeform har ofta samtidiga kroniska sjukdomar, multisjuklighet, eller tillstånd efter skador, stroke eller frakturer, som förutsätter en behandling som omfattar flera behandlingsformer¹¹⁵. Ofta leder stroke till en osäkerhet bland omsorgspersonalen att förstå och behandla dessa personer¹¹⁶. Antidepressiva selektiva serotonin återupptagningshämmare, dålig syn, svårigheter att gå i trappor är faktorer som framkallar risk för fallolyckor bland äldre¹¹⁷. För att förhindra skador behövs åtgärder som anpassades till varje individs speciella problematik¹¹⁸.

3.5.4 särskilda boendeformer för äldre

Medelåldern för äldre som bor inom de kommunala särskilda boendena är över 80 år¹¹⁹. Socialstyrelsen slår fast att äldre i särskild boendeform har en boendetid kortare än två år, och att endast två av fem personer har en sådan kognitiv och fysisk förmåga att de klarar sig utan hjälp vid måltid, förflyttning och toalettbesök¹²⁰. I ett försök att få en överblick över strukturen på de särskilda boendeformerna för äldre tog Socialstyrelsen 2001 initiativ till en studie av 730 boendeformer. Med en svarsfrekvens på 97 procent visade studien på att traditionella beteckningar på boendeformerna dominerar: gruppboende, servicehus, sjukhem, ålderdomshem, äldreboende. Mindre än en femtedel av boendeformerna hade en annan beteckning¹²¹. Av beteckningarna är ålderdomshem den äldsta med rötter från 1890-talet¹²², medan servicehus tidsmässigt kan placeras till 1950- och 1960-talen, gruppboende, sjukhem och äldreboende till perioden 1980-1990-talen¹²³.

Den höga åldern gör att det särskilda boendet blir en äldre persons sista boning i livet. Den institutionella prägeln kan väcka ångest och oro hos anhöriga om deras eget åldrande och död¹²⁴, och en flytt till ett särskilt boende påverkar relationen mellan anhöriga och äldre beskriver en doktorsavhandling från Stockholms Universitet. Allmänna rekommendationer för byggnadsutformningen av

¹¹¹ Söderberg, M, 2005: Nej till särskilt boende, vad händer sen? En utvärdering av avslagets konsekvenser för de äldre och deras närstående. Stockholm: Nestor FoU-center. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ omsorg].

¹¹² Ibid.

¹¹³ Äldrecentrum, 2002: Kunskap finns, men används den? Om arbetsmiljö och god vård och omsorg inom äldreomsorgen. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [funktion/ omsorg].

¹¹⁴ Bjerkefeldt, J, Östensson, F, 2002: Äldreomsorgspersonalens upplevelse av ett problematiskt arbetsmoment, duschning av vårdtagare med demenssjukdom. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ omsorg].

¹¹⁵ SBU, 2003: Op. Cit. (frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport), [erfarenheter&praktik].

¹¹⁶ Kumlien, S, 2005: Persons with stroke and their nursing care in nursing homes. Stockholm: Karolinska Institutet.

¹¹⁷ Kallin, K, 2004: Falls in older people in geriatric care settings. Predisposing and precipitating factors. Umeå: Umeå universitet. Dpt Community Medicine and Rehabilitation, Geriatric Medicine. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh.), [dagligt/ funktion].

¹¹⁸ Forsberg-Stenberg, A, 2002: Fallpreventivt arbete vid ett äldreboende i Skellefteå. Rapport 2002:2. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (Fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ omsorg].

¹¹⁹ SBU, 2003: Op. Cit.(frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport), [erfarenheter&praktik].

¹²⁰ Socialstyrelsen, 2001: Vad är särskilt i särskilt boende för äldre? En kartläggning. Stockholm: Socialstyrelsen. (Byggtorget, ålderdomshem, myndighetsrapport), [idéer&teorier].

¹²¹ Ibid.

¹²² Paulsson, J, 2002: Det nya äldreboendet. Idéer och begrepp, byggnader och rum. Stockholm: Svensk Byggtjänst. (Byggtorget, gruppboende/ gruppboendestäder, forskningsrapport), [gestaltning].

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Whitaker, A, 2004: Livets sista boning. Anhörigskap, åldrande och död på sjukhem. Stockholm: Stockholms universitet. Inst för Socialt Arbete/ Socialhögskolan. (su.se, sökord saknas, doktorsavh.), [dagligt/ upplevelse].

boendeformer för äldre betonar fyra designkriterier¹²⁵: bostadslikhet, hemlighet, överblickbarhet och orienterbarhet¹²⁶. Tolkningen är fri och skapar en arkitektur som kan upplevas som en hemassocierande miljö, en hotellinriktade eller vårdinriktad miljö¹²⁷. Vardagen för äldre i särskild boendeform präglas av en sysslolöshet och ensamhet, där omsorgsarbetet bedrivs på personalens villkor är slutsatsen i en intervjuundersökning bland äldre, anhöriga och personal¹²⁸. Den dagliga måltiden blir en ljuspunkt, men samtidigt stressig i ett rum som ibland är för trångt för äldre med olika hjälpbehov, och en konkurrens om att få hjälp av personal¹²⁹. En meningsfull vardag ligger i att de boende behåller sin identitet; med stöd från anhöriga och personens levnadsbeskrivning kan ett individuellt orienterat omsorgsarbete skapas i samarbete med personalen¹³⁰.

Cirka 50 procent av fallolyckorna bland äldre i särskild boendeform inträffar i den egna lägenheten eller sovrummet, fördelat till 19 procent i lägenhetens kök samt 15 procent i en hall, korridor eller dörröppning¹³¹. 33 procent av olyckorna inträffar nattetid¹³². Genom en så kallad fallpreventiv utbildning kan personalen minska fallförekomsten inom hemmet med 37 procent¹³³. Vid en granskning av personalens arbetsmiljö i de äldres badrum på olika särskilda boenden i Stockholmstrakten, aktualiserade Arbetsmiljöinspektionen frågan om ombyggnad¹³⁴. Konsekvenserna av ett sådant krav kan leda till omfattande åtgärder eftersom bygglagstiftningen kräver att andra brister i äldreboenden måste avhjälpas tekniskt och utrymmesmässigt. Följden blir att de ombyggda bostäderna "i princip" måste uppfylla nybyggnadskrav¹³⁵. Rapporten om de konkreta ombyggnadsföljden ställer frågan om "särskilda krav för boendet (...) alternativt tydligt uttalade avsteg från ordinarie krav på bostadsfunktionen, borde utarbetas av berörda myndigheter i samråd" för att nå en avvägning mellan arbetsmiljökrav och praktiska förutsättningar i byggnaden¹³⁶.

3.5.5 utformning av särskilda boendeformer för äldre

Referenserna i kunskapsunderlaget innehåller några utgångspunkter värdefulla för utformningen av arkitektur till ett äldreboende. Utemiljön är en viktig del i miljön på ett särskilt boende, och behöver uppmärksammas mer vid utbildningen av omsorgspersonalen¹³⁷. I fullskaleförsök har konstaterats att utemiljön kan användas för träning, rehabilitering, och fungera som social mötesplats med upplevelser av natur och vattenspel¹³⁸. Färg och färgsättning kan vara ett sätt att förklara den byggda miljön. Trots en demenssjukdom förblir färgsinnet relativt intakt och kan användas aktivt som ett

- ¹²⁵ Rönn, M, 2005: Att bedöma arkitektonisk kvalitet. Sid. 9-32. I: Johansson, R, Rönn, M, Werner, I-B, 2005: Om kvalitet i arkitekturen. Stockholm: Kungl Tekniska Högskolan. Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad. Sid.27.
- ¹²⁶ Handikappinstitutet, 1995: Bygg ikapp handikapp. Solna: AB Svensk Byggtjänst..Sid. 116-124. Stockholm: Arkitekturmuseumet.
- ¹²⁷ Andersson, J, 2005: Rum för äldre. Om arkitektur för äldre med demens eller somatisk sjukdom. Stockholm: KTH Arkitekturskolan. (Diva-portal, elderly care, nursing home, lic.avh), [gestalt/ upplevelse]
- ¹²⁸ Hillman, E, Wahlund-Karlsson, S, 2002: Från eget hem och dagverksamhet till gruppboende. Intervjuer med vårdtagare, anhöriga, och personal. Stockholm: Äldreforskning NordVäst. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ upplevelse].
- ¹²⁹ Eriksson, S, Långström, E, Tengelin, K, 2001: Studie av matsituationen på ett servicehus, rapport 2001:6. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ funktion].
- ¹³⁰ Winqvist, I, Hansson, E, 2005: Meningsfull vardag i särskilt boende, en litteraturoversikt. Borås: ÄldreVäst Sjuhärad. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg/ upplevelse].
- ¹³¹ Forsberg-Stenberg, A, 2002: Fallpreventivt arbete vid ett äldreboende i Skellefteå. Rapport 2002:2. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (Fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ omsorg]
- ¹³² Kallin, K, 2004: Falls in older people in geriatric care settings. Predisposing and precipitating factors. Umeå: Umeå universitet. Dpt Community Medicine and Rehabilitation, Geriatric Medicine. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh.), [dagligt/ funktion].
- ¹³³ Forsberg-Stenberg, A, 2002: Fallpreventivt arbete vid ett äldreboende i Skellefteå. Rapport 2002:2. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (Fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ omsorg].
- ¹³⁴ Holm-Bodin, J, 2004: Äldreboende, särskilt boende för äldre, konsekvenser av myndighetskrav vid ombyggnad. Stockholm: Arkus / Södergruppen Arkitektkontor AB. (frskn-gruppboende-arkitektur, utredning), [funktion].
- ¹³⁵ Whitaker, A, 2004: Livets sista boning. Anhörigskap, åldrande och död på sjukhem. Stockholm: Stockholms universitet. Inst för Socialt Arbete/ Socialhögskolan. (su.se, sökord saknas, doktorsavh.), [dagligt/ upplevelse].
- ¹³⁶ Ibid.
- ¹³⁷ Olofsson, L, Lenniger, A, 2004: Utemiljön som vårdmiljö. En implementeringsstudie vid ett demensboende. Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ omsorg].
- ¹³⁸ Lenniger, A, Olofsson, L, Thelander, V, 2003: Park och trädgård för äldre i särskild boendeformer. En plats för rehabilitering och vila. En studie från Prästgårdsparken i Älvsjö. Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.), [gestalt/ omsorg].

sätt att förklara arkitekturen¹³⁹. Korttidsboende kan vara ett alternativ till en permanent flytt till ett äldreboende. Rätt utformat menar Äldrecentrum i Stockholm att det kan ge den äldre "möjlighet att mobilisera sina förmågor så att man klarar sig bättre i sitt hem", samt avlasta anhörigvårdare¹⁴⁰. Äldres upplevelse av isolering kan hänga samman med bostadens placering i en omgivning och byggnadens inre disposition. I en studie av förhållandet mellan bostadsstandard och utnyttjande av hemtjänst i Malmö påvisades att bostadshuset plats och utrustning med hiss ökar behovet av hemtjänst¹⁴¹.

Foto 3. Särskilt boende S:t Knut, Falsterbo 2004 (White Arkitekter AB, Malmö)¹⁴².

3.5.6 informationsteknologi för äldre

Modern informationsteknologi har provats inom omsorgsverksamhet för äldre. För personer med lättare demens kan informations- och kommunikationsteknik (IKT) fungera under förutsättning att personen fortfarande känner igen sitt ansikte och förstår¹⁴³. Omsorgens efterfrågan på tillämpningar av ny teknik för att medge längre kvarboende är låg. Bland kommunerna och landsting saknas "ett sammanhållet engagemang för utvecklingen och införandet av nya tekniklösningar för kvarboende och hemvård av äldre"¹⁴⁴. Det finns några försök med informationsteknologi i äldreomsorgen. I syfte att utveckla kompetensen bland personalen inom demensvård i Vilhelmina användes videoinspelningar av personer på demensboende för konsultationer av geriatriska experter¹⁴⁵. VIHO-projektet, verksamhetsnära IT-stöd i hemtjänsten och omsorgsarbetet, har genomfört en praktisk tillämpning av informationsteknologi i Kortedala, Göteborgs Stad. Projektet har resulterat i att metaforer för rum och arbetsytor valts som designkriterier för att främja en god arbetsmiljö och enkelhet, effektivitet och användbarhet i utformningen av informationsteknologin¹⁴⁶.

¹³⁹ Wijk, Helle, 2005: Bra färgval ger bättre vårdmiljö. Husbyggaren. Nr 2005:4. Sid. 22-26.

¹⁴⁰ Äldrecentrum, 2002: Korttidsboende, värdefull insats som söker sin struktur. Äldrecentrumrapport 2002:8. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp), [institution/ omsorg].

¹⁴¹ Ekvall, G, 2005: Utan hiss - mera hemtjänst? Om sambandet mellan äldre malmöbors nyttjande av hemtjänst och tillgänglighet i boendet. Malmö: Malmö Stad/ Malmö FoU-enhet för äldre. (frskn-korttidsboende-arkitektur, FoU-rapp.), [funktion/ omsorg].

¹⁴² © Fotografier Jonas E Andersson, Arkitekturskolan, KTH.

¹⁴³ Sävenstedt, S, 2004: Telecare of frail people. Reflections and experiences among health personnel and family members. Umeå: Umeå universitet. Omvårdnadsvetenskap. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh.), [erfarenheter/ teknik].

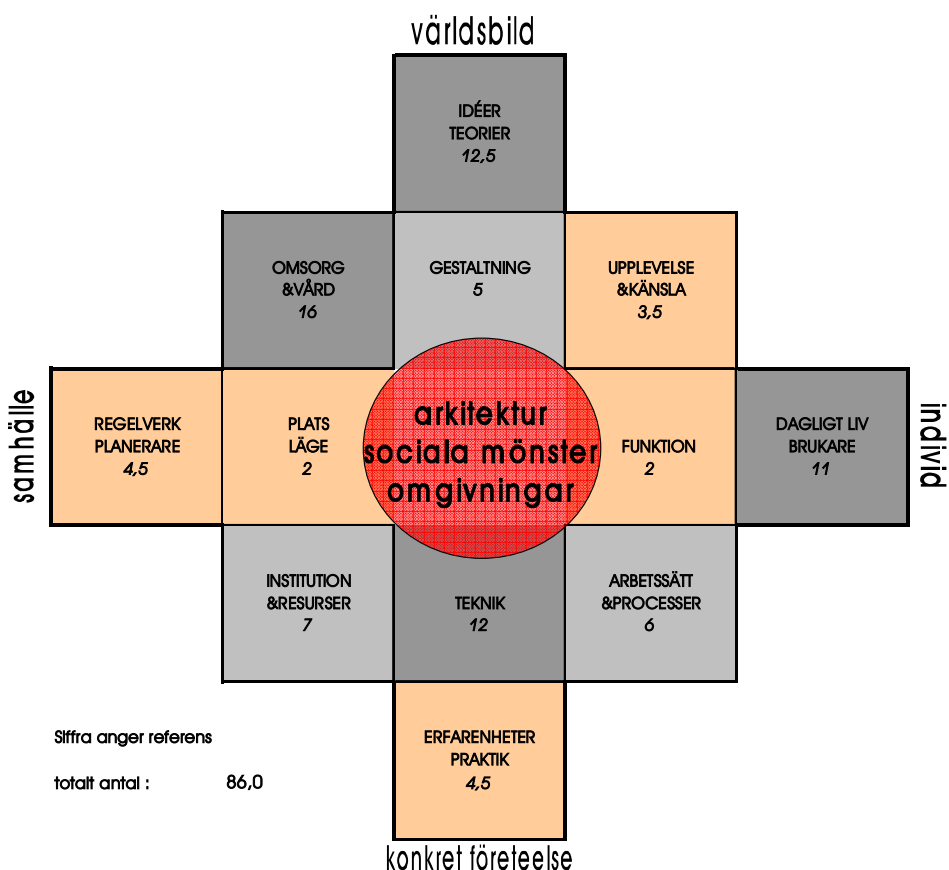
¹⁴⁴ Essén, A, 2003: Kvarboende och äldrevård i hemmet med modern teknik, vad hämmar utvecklingen? Stockholm: Institutet för framtidsstudier. (frskn-bostadsanpassning-funktionshindre-arkitektur, forskningsrapport), [dagligt/ teknik].

¹⁴⁵ Nilsson, B, 2005: Utveckling av it-användning inom demensvården i Vilhelmina. Rapport 2005:4. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ teknik].

¹⁴⁶ Sandblad, B, Johansson, N, Scandurra, I, Eriksson, L, 2005: VIHO. Verksamhetsnära it-stöd i hemtjänst och omsorgsarbete. Slutrapport. Uppsala: Uppsala Universitet. Dpt Information Technology, Human Computer Interaction. (uu.se/ it, sökord saknas, forskningsrapport), [institution/ teknik].

3.6 aktuella frågor inom forskningsområdet särskilda boendeformer med omsorg

Referenserna i detta avsnitt är framtidsinriktade och behandlar det särskilda boendet och omsorgsarbetet på ett sådant sätt att samtliga kategorier omsorgstagare omfattas. Materialet kan sägas belysa aktuella frågor som diskuteras inom ramen för omsorgsverksamhet och omsorgsboende. Inom forskningsområdet finns 86 referenser. Äldreomsorgen har en självklar roll i denna framtidsdiskussion, liksom tillämpningen av ny teknik inom omsorgsverksamhet och särskilt boende. Gemensamt är att diskussionen innehåller lösningar som i praktisk tillämpning skulle kunna bli generella för all omsorgsverksamhet riktad mot barn, ungdom, vuxna och äldre.

Figur 15. aktuella frågor inom forskningsområdet särskilda boendeformer

3.6.1 uppfattningar om omsorgsverksamhet

En intervjuundersökning med kommuninvånare i Norrköping visar på en enighet bland de intervjuade om det offentligas ansvar för den grundläggande välfärden, ”att tillgodose basala materiella och fysiska behov samt ett visst mått av trygghet”¹⁴⁷. I centrum för svaren står individen med sina behov och kvaliteten i omsorgsverksamheterna¹⁴⁸. Uppfattningen bland de intervjuade är att det finns ett ömsesidigt deltagande i omsorgsverksamheten mellan välfärdsstaten och individen, ”det handlar både om individens rättigheter och om skyldigheter”¹⁴⁹. Socialstyrelsen menar att 1990-talet karakteriserades av en omsorgsverksamhet utformad främst för äldre med komplicerade behov¹⁵⁰, samtidigt som omorganisationer och konkurrensutsättning skapade en ”turbulent och splittrad utveck-

¹⁴⁷ Sundgren-Grinups, B, 2001: Välfärd i Norrköping, samtal med norrköpingsbor. Norrköping: FoU. Slutrapport. (frskn-ålderdomshem-arkitektur, utredning), [idéer&teorier]

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Id.

¹⁵⁰ Emenius, G, Staxler, L, 2000: Nationell handlingsplan för äldrepolitiken, lägesrapport 2001. Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-ålderdomshem-arkitektur, myndighetsrapport), [idéer&teorier].

ling¹⁵¹. Dagens samhälle har inte obegränsade resurser och det är troligt att förutse en ökad insats av frivilliginsatser för att klara olika samhällsbehov konstateras i en doktorsavhandling från Stockholms Universitet¹⁵². Avhandlingen anser att insatser från frivilliga i olika samhällsåtaganden stärker känslan av solidaritet och ansvar i samhället och därmed den demokratiska processen i samhället¹⁵³.

Kunskap om den kommunala hälso- och sjukvårdens omfattning och innehåll är en bristvara, menar en rapport från FoU Västmanland¹⁵⁴. I syfte att beskriva det kommunala vård- och omsorgsarbetet kartlades samtliga kommuner i Västmanland. Verksamheten vid särskilda boenden, hemtjänst, LSS-boende, korttidsboende, dagrehabilitering, och dagverksamhet ingick i underlaget¹⁵⁵. Resultatet i studien pekar på att den kommunala hälso- och sjukvården uppgår till en femtedel av kommunernas totala vård- och omsorgsverksamhet i länet¹⁵⁶. Ställt mot andra kommuner är utfallet stort, men kan förklaras med ett omfattande hälso- och sjukvårdsåtagande i de särskilda boendena och i hemtjänsten i de västmanländska kommunerna¹⁵⁷. En jämförelse mellan omsorg i kvarboende och särskilt boende pekar på att det förstnämnda genom transporter och planering kräver mer arbetstid än det senare i Västmanland¹⁵⁸.

3.6.2 äldreomsorgen i ett framtidsperspektiv

Socialstyrelsen förutser fram till 2015 ett behov på en halv miljon nya medarbetare inom omsorgsverksamheten för äldre, men håller det för sannolikt att behovet ytterligare kommer att öka¹⁵⁹. Kunskaps- och professionsutvecklingen inom omsorgsverksamheten är enligt Socialstyrelsen en fråga om "organisering av kunskapssökandet"¹⁶⁰, och myndigheten anser att framtida struktursatsningar är nödvändiga för att utveckla kvalitet och innehåll i verksamheten¹⁶¹. Tre rapporter från FoU centran i Jämtland, Västernorrland och i Umeå kommun¹⁶² påtalar i olika utsträckningen ett behov av en ökad samverkan för att förbättra kvaliteten i omsorgen och personalens arbetsmiljö. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, ser den framtida omsorgen av äldre som ett gemensamt arbete för stat, landsting och kommun. För att höja kvaliteten i omsorgsarbetet menar SKL, att det är nödvändigt att förbättra kompetensen bland omsorgspersonal, öka kunskapen om den åldrande befolkningens värderingar och kommande behov, förbättra kunskapsåterföringen inom hälso- och sjukvårdssektorn på kommunal och regionalnivå, samt integrera informationsteknologi som ett stödsystem i omsorgsverksamheten¹⁶³. För att stärka samarbetet mellan forskningsmiljöer och omsorgsverksam-

¹⁵¹ Emenius, G, Staxler, L, 2000: Nationell handlingsplan för äldrepolitiken, lägesrapport 2001. Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-ålderdomshem-arkitektur, myndighetsrapport), [idéer&teorier].

¹⁵² Lindberg, E, 2005: Vad kan medborgarna göra? Fyra fallstudier av samarbetsformer för frivilliga insatser i äldreomsorg och våghållning. Stockholm: Stockholms universitet, Dpt Sociology. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh), [idéer&teorier]

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Hansson, M, 2005: Kommunal hemsjukvård och social omsorg. Västerås: FoU Västmanland. (fou gruppboendestäder-design, FoU-rapp.), [institution/ omsorg].

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Id.

¹⁵⁷ Id.

¹⁵⁸ Id.

¹⁵⁹ Socialstyrelsen, 2003: Kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre och funktionshindrade. Del II faktagrund och beräkningar. Stockholm: Socialstyrelsen, Skolverket, Arbetsmiljöverket, CSN, Migrationsverket, Integrationsverket, RFV, Högskoleverket, KY, Arbetsmarknadsstyrelsen. (frskn-korttidsboende-design, myndighetsrapport), [omsorg/ process].

¹⁶⁰ Socialstyrelsen, 2004: För en kunskapsbaserad socialtjänst. Redovisning av ett regeringsuppdrag åren 2001-03. Slutrapport. Stockholm: Socialstyrelsen. (frskn-fosterhem-arkitektur, myndighetsrapport), [omsorg&vård]

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² T, Nilsson, M, Bergvall, B, Holmberg, V, Olsson, F, 2001: Äldreomsorg, IFO, LSS & Rehab i Krokoms kommun. Östersund: FoU Jämts rapportserie. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg/ process].

Strinnlund, A, 2003: Samverkan i familjearbete. Om en samverkansmodell för helhetssyn i arbetet med familjer. Härnosand: FoU Västernorrland. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg/ process].

Westerberg, K, 2002: Arbetsmiljö, hälsa och förutsättningar för lärande i äldreomsorgen, Umeå kommun 2001-2002. Umeå: Umeå Socialförvaltning Uffe. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg, process].

¹⁶³ SKL, 2005: Ett gemensamt ansvar. Strategier för utveckling av framtidens äldreomsorg. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting, SKL. (fou-sjukhem-arkitektur, utredning), [omsorg&vård].

het, menar en forskare i Socialvetenskaplig tidskrift att samverkan måste utgå från en tydlig relation mellan forskare och användare¹⁶⁴.

3.6.3 åtgärder för ökad känsla av trygghet på ålderns höst

Studier om äldres önskemål inför ålderdomen tyder på att trygga och tillgängliga bostäder med närhet till kommunikationer och service står högt på önskelistan¹⁶⁵. Med stigande ålder blir behovet av trygghet mer uttalat¹⁶⁶. Hemrehabilitering kan vara ett sätt att skapa trygghet i vardagen, där kommunal hemtjänst, hälso- och sjukvård och anhöriga samarbetar kring den äldre personens behov. Erfarenheter från hemrehabilitering i Vännäs kommun visar att äldre upplever återhämtningen i hemmet som mycket värdefull¹⁶⁷. Genom samverkan blev insatsen intensiv och de äldres framsteg var påtagliga¹⁶⁸. Rapporten från Äldrecentrum Västerbotten indikerar att det finns en framgångspotential i riktade insatser till en ur prioriteringssynpunkt viktig patientgrupp¹⁶⁹. Den samhällsliga kostnadseffektiviteten av rehabinsatserna, mätt som den tid det tar innan rehabiliteringskostnaderna återbetalat sig bedöms också som god¹⁷⁰. Ett annat sätt för att öka känslan av trygghet på ålderdomen kan vara kontakt med en dagcentral eller ett EPICS centre, Elderly Persons Integrated Care System. En viktig förutsättning för att en dagcentral blir fungerande enhet inom sitt närområde, är en anpassning till de lokala förutsättningarna¹⁷¹. I ett EPICS-projekt utanför Stockholm var avsikten att öka trygghetskänslan för äldre kommuninvånare genom att centret blev en direkt kontaktväg till hemtjänst och primärvård¹⁷². Här visade det sig dock att förtidspensionerade i större utsträckning än andra äldre sökte sig till centret¹⁷³. Omsorgens personalgrupper visade också ett litet intresse för verksamheten¹⁷⁴. I ett multikulturellt samhälle blir dagcentraler med aktiviteter baserade på kulturell och språklig gemenskap viktiga för planeringen av äldreomsorgsverksamheter, och kan fungera som en trygghet i vardagen för äldre svenskar med invandrarbakgrund, visar en FoU rapport från Uppsala län¹⁷⁵.

I en undersökning av äldres uppfattning om livskvalitet i Västerbotten framgår att hälsa, boende, ekonomi, service och socialt nätverk är delar av detta begrepp¹⁷⁶. I vad mån ny teknik kan bidra till en känsla av ökad trygghet på ålderns höst är dock en öppen fråga. I en undersökning av äldres tillgång till ny teknik konstaterade IT-kommissionen 2002 att i gruppen 65-84 år hade 12 procent tillgång till Internet i hemmet¹⁷⁷. Av de äldre personer som saknade uppkoppling uppgav 70 procent att de inte såg någon nytta med eller saknade intresse för IT-teknik¹⁷⁸. IT-kommissionen föreslog därför

¹⁶⁴ Kullberg, C, 2003: Hinder och möjligheter för forskningsresultats användning - förslag till en analytisk modell. Göteborg: Göteborgs universitet I: Socialvetenskaplig tidskrift 2003:4. (gu.se, äldreomsorg, vetenskapl. artikel), [idéer&teorier].

¹⁶⁵ Wånell, SE, Schön, P, 2005: Hem ljuva hem, en studie om vad som definierar ett servicehus och ett seniorboende och om hur processen fungerat i Stockholm när servicehus omvandlats till seniorboende. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum. (fou-gruppbo-arkitektur, FoU-rapp.), [funktion/ institution].

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Lindqvist, R, Nyberg, L, Nylén, U, 2003: Hemrehabilitering i samverkan i Vännäs kommun. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [omsorg/ process].

¹⁶⁸ Ibid

¹⁶⁹ Id.

¹⁷⁰ Id.

¹⁷¹ Lindell, L, 2002: Livet på en dagcentral. Om hälsofrämjande arbete och utveckling av stödjande miljöer för äldre. Göteborg: FoU i Väst, Göteborgsregionen. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ erfarenheter].

¹⁷² Stens, AM, Henriksen, E, Karlsson, H, 2003: Lägesbeskrivning av lokala EPICS projekten, Söderhöjdens Äldrecentrum & Äldreupplösning. Stockholm: Äldreforskning NordVäst. (fousökn, FoU-rapp.), [dagligt/ institution]

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Id.

¹⁷⁵ Asgari, M, 2003: Utvärdering av Dagcentret Bozorgan. FoU rapport 1/2003. Uppsala: FoU-centrum i Uppsala län. (fousökn, FoU-rapp.), [institution/ omsorg]

¹⁷⁶ Jonsson, G, 2005: Så vill jag ha det - seniorers möjlighet att påverka sin livskvalitet. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.), [erfarenheter/ upplevelse].

¹⁷⁷ IT-kommissionen, 2002: IT och äldre. IT kommissionens rapport 2/2002. Stockholm: IT-kommissionen. (frskn-ålderdomshem-design, myndighetsrapport), [dagligt/ teknik].

¹⁷⁸ Ibid.

i sin rapport en utbyggd utbildning i ny informationsteknologi genom de kommunala biblioteken¹⁷⁹. Flera forskningsrapporter understödjer detta behov av datautbildning för äldre, och påtalar behovet av ett strategiarbete för kunskapsutveckling bland användare i olika åldrar och kön för skilda former av användning¹⁸⁰.

3.6.4 nya boendeformer för äldre, seniorboendet

Byggnadsstrukturen för särskilda boendeformer för äldre ligger kvar på samma nivå som före ÄDEL-reformens införande 1992, och det finns en tydlig skillnad mellan boendestandard, bemanning och kompetens konstaterar Socialstyrelsen¹⁸¹. Serviceboendet uppfattas i en FoU-rapport som en rest från ett samhälle med ett omfattande ansvar för medborgarna¹⁸², medan seniorboendet istället bygger på en samhällssyn, där individens eget ansvarstagande för sitt boende ökar¹⁸³. Omvandlingen av kommunala servicehus till seniorboenden har inneburit betydande besparingar för stadsdelsnämnderna i Stockholm, men har samtidigt ökat kostnader för fastighetsägare och landsting¹⁸⁴. Genom omstruktureringen har hälso- och sjukvårdsansvaret gått över från kommunen till landstinget¹⁸⁵. Seniorboende som boendeform för äldre kan dateras till 1985 och idag finns det ca 18 000 lägenheter i seniorboendeform¹⁸⁶. Förebilden till det svenska seniorboendet hittar man i Danmark, där boendegemenskaper är en populär boendeform¹⁸⁷. Omsatt till svenska förhållanden handlar det om dels kollektivhus med en valfri ålderssammansättning, dels äldreboende med ett åldersbaserat urval av bostadsägare¹⁸⁸. Danska seniorboenden är noggrant utvärderade, medan endast en handfull svenska exempel har utvärderats närmare¹⁸⁹.

Med utgångspunkt i befolkningens demografiska sammansättning förefaller utveckling av seniorbostadsmarknaden för tillfället gynnsam, menar en licentiatavhandling från Linköpings Universitet¹⁹⁰. Intervjuundersökningar med presumtiva kunder utförda vid Chalmers Tekniska Högskola bekräftar det ökade intresset för boendeformen¹⁹¹. Affärsstrategier för att ringa in marknaden kan utgå från en differentiering i utbudet, där kundgruppens önskemål styr utformningen av arkitekturen¹⁹². Fastighetsutvecklarna inom sektorn kan, ordnade efter växande förmåga till anpassning mot marknaden,

¹⁷⁹ IT-kommissionen, 2002: IT och äldre. IT kommissionens rapport 2/2002. Stockholm: IT-kommissionen. (frskn-ålderdomshem-design, myndighetsrapport), [dagligt/ teknik].

¹⁸⁰ Appelquist, J, Ekelin, A, Florian, J, Hallqvist, K, 2003: SMILE revisited. En utvärdering av en mobil tjänst för stöd i hemtjänsten, med ekonomiska och arbetsvetenskapliga perspektiv. Karlskrona: BTH, Blekinge Tekniska Högskola, BTH Wireless Initiative in Sweden. (BTH.se, elderly care, vetenskapl. artikel), [institution/ teknik].

Mörtberg, Ch, Berg, E, Jansson, M, 2004: Sluta slappa, börja wappa - mobila tjänster för vem och till vad? Luleå: Luleå Tekniska Universitet. (frskn-serviceboende-arkitektur, forskn.rprt), [dagligt/ teknik].

Eriksén, S, 2003: Design av IT i användning - teknikstöd för medborgarservice. Slutrapport för utvecklingsprojektet. Ronneby: BTH, Blekinge Tekniska Högskola, Inst för arbetsvetenskap, medieteknik och humaniora, Forskngr Informatik och Arbete. (BTH.se, hemtjänst, vetenskapl. artikel), [dagligt/ teknik].

Westerlund, B, Lindquist, S, Sundblad, Y, 2003: Co-designing with and for families. In proceedings for the conference COST 269, user aspects of ICTs good/bad/irrelevant. Helsingfors, september 2003. Stockholm: KTH, Centre for user oriented IT design, Numerisk analys och Datavetenskap. (kth.se, elderly home, vetenskapl. artikel), [dagligt/ teknik].

¹⁸¹ Emenius, G, Staxler, L, 2000: Nationell handlingsplan för äldrepolitiken, lägesrapport 2001. Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-ålderdomshem-arkitektur, myndighetsrapport), [idéer&teorier]..

¹⁸² Wånell, SE, Schön, P, 2005: Hem ljuva hem, en studie om vad som definierar ett servicehus och ett seniorboende och om hur processen fungerat i Stockholm när servicehus omvandlats till seniorboende. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum. (fou-gruppbo-arkitektur, FoU-rapp.), [funktion/ institution].

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Wånell, SE, Schön, P, 2005: Hem ljuva hem, en studie om vad som definierar ett servicehus och ett seniorboende och om hur processen fungerat i Stockholm när servicehus omvandlats till seniorboende. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum. (fou-gruppbo-arkitektur, FoU-rapp.), [funktion/ institution].

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Paulsson, J, 2003: Seniorboende - aktuell kunskapsutveckling. Stockholm: Fastighetsnytt 2003:2. (Byggtorget, seniorboende, vetenskapl. artikel), [gestaltning/ idéer].

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Id.

¹⁸⁹ Id.

¹⁹⁰ Ahlström, P, 2005: Affärsstrategier för seniorbostadsmarknaden. Linköping: Linköpings Universitet, Dpt of Computer and Information Science. (liu.se, seniorboende, lic.avh), [dagligt/ institution].

¹⁹¹ Paulsson, J, 2003: Op. Cit. (Byggtorget, seniorboende, vetenskapl. artikel), [gestaltning/ idéer]..

¹⁹² Ahlström, P, 2005: Op. Cit. (liu.se, seniorboende, lic.avh), [dagligt/ institution].

karaktäriseras som konceptbyggare, idealister, förvaltare och entreprenörer, där de sistnämnda har störst kapacitet till marknadsanpassning¹⁹³. Ett forskningssamarbete mellan näringsliv och högskola kring seniorboendeformen har resulterat i en Internetportal som diskuterar aspekter kring frågan¹⁹⁴. Som en särskild frågeställning inom seniorboendeformen har nya upplåtelseformer diskuterats såsom kooperativ hyresrätt eller bostadsrätthus på landet¹⁹⁵. Även uppförandet av byggnaden har diskuterats, och partneringsentreprenader har tillämpats i äldreboendeprojekt i Göteborg¹⁹⁶. Erfarenheterna visar på att partnering kan vara en lösning för den långvariga och projektbaserade samverkansform¹⁹⁷ som ett seniorboende innebär.

Foto 4. Seniorboende Ljunghusen (Fojab Arkitekter AB, Kaspar Sahlinpriset 2003)¹⁹⁸.

3.6.5 tekniska installationer, hjälpmedel och smarta hus

Modern informationsteknologi, IT, förekommer flera gånger i referensmaterialet till avsnittet. Av ekonomiska och organisatoriska skäl välkomnas en utbyggd hemsjukvård för barn, ungdom, vuxna och äldre av utförande parter inom hälso- och sjukvård, kommun och landsting¹⁹⁹. Hälsokompis, Health Buddy, och bildtelefon, HomeMed, verkar vara troliga hjälpmedel inom hemsjukvården i framtiden²⁰⁰. Införandet av hjälpmedel som bygger på ny informationsteknologi är dock varken en renodlat byggnadsrelaterad eller renodlat informationsteknisk fråga, ytterst handlar det om att anpassa tekniska möjligheter till mänskliga behov och önskemål²⁰¹. Den nya informationstekniken skapar frågor för samhällsplaneringen och bostadsutformningen om hur ny teknik kan integreras i den

¹⁹³ Ahlström, P, 2005: Op. Cit. (liu.se, seniorboende, lic.avh), [dagligt/ institution].

¹⁹⁴ Ekholm, J, 2002: Senior living 2000. Att leva och bo som pensionär på 2000-talet. Slutrapport i sammandrag. Karlskrona: Blekinge tekniska högskola, Seniorforum AB, Karlskrona kommun, Nacka kommun, Föreningssparbanken, och Blekinge FoU-enhet. (frskn-bostadsanpassning-funktionshindre-design, forskningsrapport), [erfarenheter/ idéer].

¹⁹⁵ Blekinge utvecklingscentrum, 2000: Seniorboende i kooperativ hyresrätt. Att starta en kooperativ hyresrättsförening för äldre. Handbok för seniorföreningar. Karlskrona: Blekinge utvecklingscentrum i samarbete med NUTEK, och Vita Novis HB. (fou-seniorboende-arkitektur, FoU-rapp.), [regelverk&planerare].

Malmberg, B, Sommestad, L, 2000: Bostadsrätten i ett nytt millennium. Uppsala: Uppsala Universitet. Inst för bostadsforskning. (frskn-servicebostad-design, forskningsrapport), [idéer/ regelverk]

¹⁹⁶ Kadefors, A, 2002: Förtroende och samverkan i byggprocessen. Förutsättningar och erfarenheter. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH. Inst Service Management, frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport), omsorg/ process]

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ ©Fotografier Jonas E Andersson.

¹⁹⁹ Utbult, M, 2004: Vård nära dig. Hemsjukvård med stöd av IT. Stockholm: KK-stiftelsen, Carelink, Vårdalstiftelsen, Vinnova. Teldok rapport 2004:12. (frskn-korttidsboende-arkitektur, forskningsrapport), [institution/teknik]

Ehrenberg, A, Ellenius, J, Karlsson, D, 2002: Avtryck. Nio tvärvetenskapliga avhandlingar inom IT i vården, och sjukvårdsinformatik och medicinsk informatik. Presenterade 1998-2002. Stockholm: Carelink, svenskt nätverk för kommunikation i vården. (frskn-sjukhem-design, forskningsrapport), [idéer&teorier].

²⁰⁰ Utbult, M, 2004: Vård nära dig. Hemsjukvård med stöd av IT. Stockholm: KK-stiftelsen, Carelink, Vårdalstiftelsen, Vinnova. Teldok rapport 2004:12. (frskn-korttidsboende-arkitektur, forskningsrapport), [institution/teknik]

²⁰¹ Hrdlicka, A, 2003: The future of housing and technology in Japan. Stockholm: Institutet för framtidsstudier. Arbetsrapport 2003:10. (Byggtorget, group living, forskningsrapport), [dagligt/ teknik]

arkitektoniska byggnadsutformningen²⁰². En doktorsavhandling från Umeå Universitet konstaterar att tekniska hjälpmedel i mötet mellan människa och teknik i en vårdssituation måste ha en utformning som är tilltalande att se, så att hjälpmedlet kan ”upplevas som transparent”²⁰³.

Vid installation av IT i hemmiljö ifrågasätts vad som är det privata respektive det offentliga rummet i bostaden, vilket kan motivera en mer systematisk bostadsforskning kring kombinationen bostadsutformning och ny teknik²⁰⁴. Utvärdering av informations- och kommunikationsteknologi, ICT, i ett bostadsprojekt om 126 lägenheter visade på att både mjukvara och hårdvara måste ha en brukarvänlig design för att öka viljan till användning²⁰⁵. En annan slutsats var att ny teknik som sparar tid och ökar användarens komfort snabbare får användning²⁰⁶. Den svenska situationen kan jämföras med den japanska teknikutvecklingen av hjälpmedel för hemmabruk, där slutsatsen är att produktutveckling av IT-hjälpmedel för hemmet måste utgå från användare och användarens behov²⁰⁷. Ett exempel är att tekniska hjälpmedel för personer med begränsningar i synfältet måste utgå från en aktivering av känselsinnet för att främja en uppfattning om rörelse och överblick²⁰⁸.

3.6.6 ny teknik i omsorgs- och vårdverksamhet

Introduktionen av ny teknik i omsorgs- och vårdverksamheter förutsätter en översyn av arbetsätt och arbetsorganisation hävdas det i en doktorsavhandling från Umeå Universitet²⁰⁹. Flera kommuner upplever ett behov av utveckling av IT-stöd för dokumentation och informationsutbyte inom vård och omsorg; 73 procent av kommunerna angav ett mycket stort behov och 21 procent ganska stort visar siffror i en studie²¹⁰. Vid utveckling av IT för vård- och omsorgsverksamheter förutsätts en långsiktighet i satsningen för att få bästa resultat²¹¹. I ett vårdkedjeperspektiv måste både privata och offentliga användare aktiveras och enas kring målsättningar för IT-utbyggnaden i termer av nytta, ekonomi och samordning²¹²; en översikt saknas dock över olika vårdgivares IT-satsningar²¹³. En utbyggnad av IT-nätverk för glesbygd innebär en teknikutveckling, där samverkan mellan lokala intresgrupper och nätoperatörer kan utformas i samarbete med kommunens översiktliga planering²¹⁴.

3.6.7 aspekter på utformning av framtida byggnader för omsorgsverksamhet

Genom en beskrivning av vårdyrkets olika arbetsmoment skulle ett databaserat simuleringsverktyg kunna utvecklas och användas i planeringen av byggnader för vård och omsorg för att bedöma goda

²⁰² Gustavsson, S, Keijer, U, 2004: IT-utveckling i lokalsamhället i ett arkitekturforskningsperspektiv. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, handikappanpassning, forskningsrapport), [idéer/ teknik]

²⁰³ Lindahl, B, 2005: Möten mellan människor och teknologi. Berättelser från intensivvårdssjuksköterskor och personer som ventilatorbehandlas i hemmet. Umeå: Umeå universitet. Omvårdnadsvetenskap, (Diva-portal, avlastningsboende, nursing home, doktorsavh.), [dagligt/ teknik]

²⁰⁴ Juneström, S, Keijer, U, 2000: Measuring and evaluation of ICT-supported services in the domestic environment. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, elderly home, forskningsrapport), [dagligt/ teknik].

²⁰⁵ Sandström, G, Keijer, U, Werner, IB, 2003: Smart homes evaluated. I: Open house international 2003:28, 14-23. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, elderly home, vetenskapl. artikel), [dagligt/ teknik].

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Hrdlicka, A, 2003: The future of housing and technology in Japan. Stockholm: Institutet för framtidsstudier. Arbetsrapport 2003:10. (Byggtorget, group living, forskningsrapport), [dagligt/ teknik].

²⁰⁸ Sjöström, C, 2005: Non-visual haptic interaction design. Guidelines and applications. Lund: Lunds universitet, LTH, Certec, avd för rehabiliteringsteknik, Inst för designvetenskaper. (itu.se, sökord saknas, doktorsavh.), [dagligt/ teknik].

²⁰⁹ Hansson, J, 2005: Design of organizational procedures for working environment planning. Luleå: Luleå tekniska Universitet. (itu.se, care unit, doktorsavh.), [gestaltning/ omsorg].

²¹⁰ Carelink, 2002: IT i primärkommunal vård och omsorg, nu och i framtiden. Umeå: Carelink Samverkanscentrum/ Norrlands Universitetssjukhus. Carelink rapport 2002:1. (frskn-servicehus-arkitektur, forskningsrapport), [omsorg/ teknik].

²¹¹ Ibid.

²¹² Carelink, 2003: IT-stöd i privat bedriven vård och omsorg 2003 i ett vårdkedjeperspektiv. Umeå: Carelink Samverkanscentrum. (frskn-familjehem-arkitektur, forskningsrapport), [omsorg/ teknik].

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Andersson, B, 2000: Kooperativ IT-infrastruktur i glesbygd. Stockholm: IT-kommissionen, Glesbygdverket, Länsstyrelsen i Jämtlands län. (frskn-avlastningsboende-arkitektur, forskningsrapport), [idéer/ teknik].

eller dåliga utformningsförslag²¹⁵. Just avseende vårdmiljöer konstaterar en doktorsavhandling att placeringen av receptionsdisk och väntrum kan ha betydelse för upplevelsen av trygghet i vårdmiljön för vårdtagaren²¹⁶. Ett väntrum mitt i en vårdavdelning skapade en synkontakt mellan personal och den väntande patienten som hade betydelse för bägge parter i det senare vårdmötet²¹⁷. Förbättrade arbetsprocesser mellan fastighetsbolag och kärnverksamhet å ena sidan och byggbolag å andra sidan kan vara en lösning för att överbrygga risken för att en byggnad inte svarar upp mot den planerade verksamheten är slutsatsen i en licentiatavhandling från Chalmers Tekniska Högskola²¹⁸. Ytterligare forskning är nödvändig för att förstå hur kommunikation inom byggprojektering fungerar, och kunna utveckla processer som integrerar brukarfrågor redan i byggprocessen²¹⁹. En sådan kunskap skulle motverka den gemensamma uppfattning som finns bland representanter för allmännyttiga fastighetsbolag att det färdiga projektet ofta inte uppfyller efterfrågade funktioner för verksamheten, eller inte tillför det förväntade mervärdet för verksamheten²²⁰.

²¹⁵ Elf, M, 2003: Modelling and simulation as planning tools for improvement of the quality of health care environments - towards a conceptual model of a care process. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH, Arkitekursektionen, (Chalmers.se, sökord saknas, lic.avh), [gestaltn./ process].

²¹⁶ Edvardsson, D, 2005: Atmosphere in care settings. Towards a broader understanding of the phenomenon. Umeå: Umeå universitet. Inst för Omvårdnadsvetenskap. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh), [omsorg/ upplevelse].

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Hinnersson, J, 2005: Måluppfyllelse i lokalförsörjningsprocessen. En studie av vårdsektorns byggande. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH. (cth.se, sökord saknas, lic.avh.), [regelverk/ funktion].

²¹⁹ Ibid.

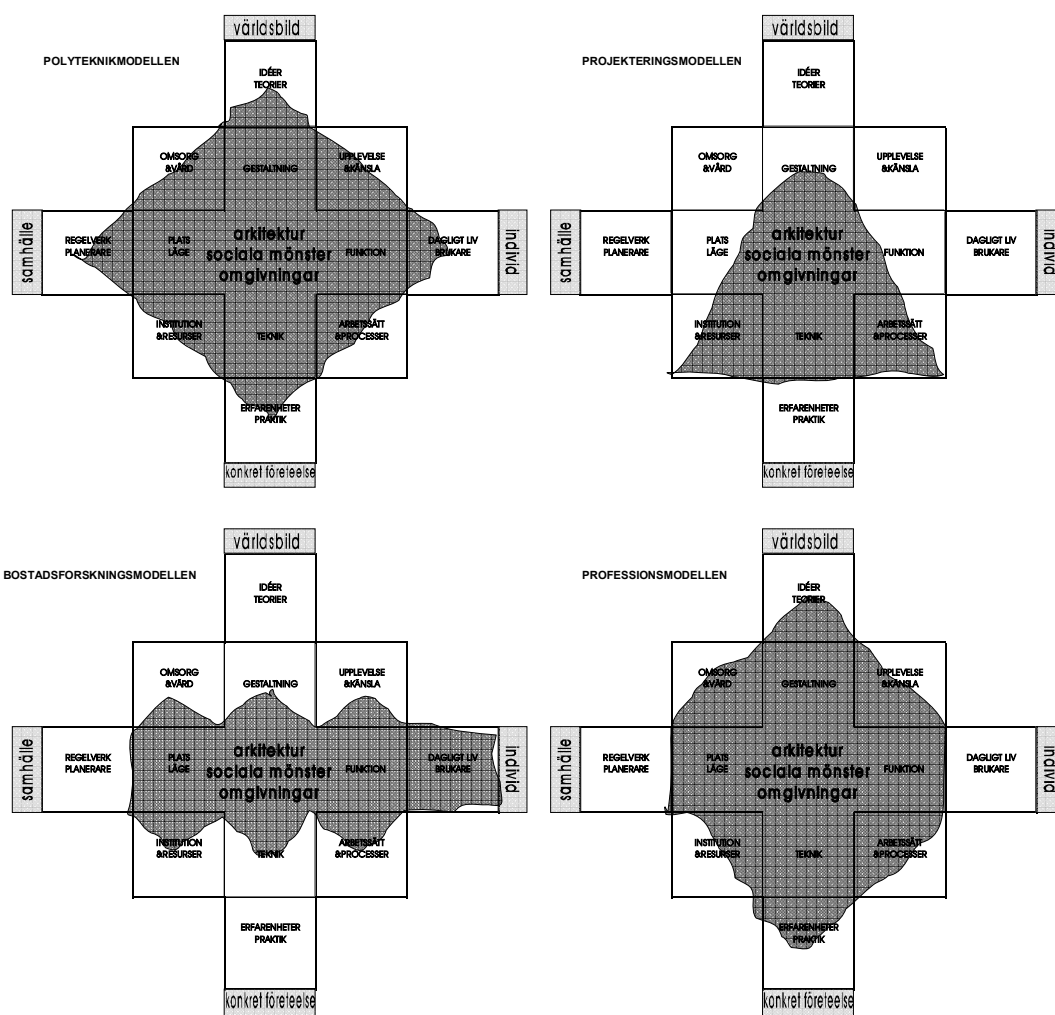
²²⁰ Id

Kapitel 4. diskussion

Denna forskningsöversikt har haft som avsikt att belysa pågående forskning kring omsorgsverksamhet som sker i särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre. Syftet har varit att beskriva kunskapsläget inom forskningsområden som på ett direkt eller indirekt plan påverkar sättet att utforma arkitekturen i det särskilda boendet. Fokus för forskningsöversikten har varit den byggda miljön i omsorgsboendet, inriktat på hur arkitektur, teknik och funktion kan samspela för att främja individens upplevelse av hem och trygghet i tillvaron, och för att skapa en god arbetsmiljö för personal i en omsorgsverksamhet.

4.1 en grafisk bild över arkitekturforskning i Norge 1992

Arkitekturforskare anser att det utmärkande för arkitekturforskning är att forskningsämnet är tvärvetenskapligt och är aktivt i gränslandet mellan flera andra etablerade vetenskaper²²¹. Som förebild till den modell som använts för att redovisa resultaten i forskningsöversikten har en grafisk bild över arkitekturforskningens "landskap" använts. Denna landskapsbild har utarbetats av tre norska arkitekturforskare för att åskådliggöra inriktningen på arkitekturforskningen vid norska högskolor, universitet och forskningsinstitut i början av 1990-talet²²².

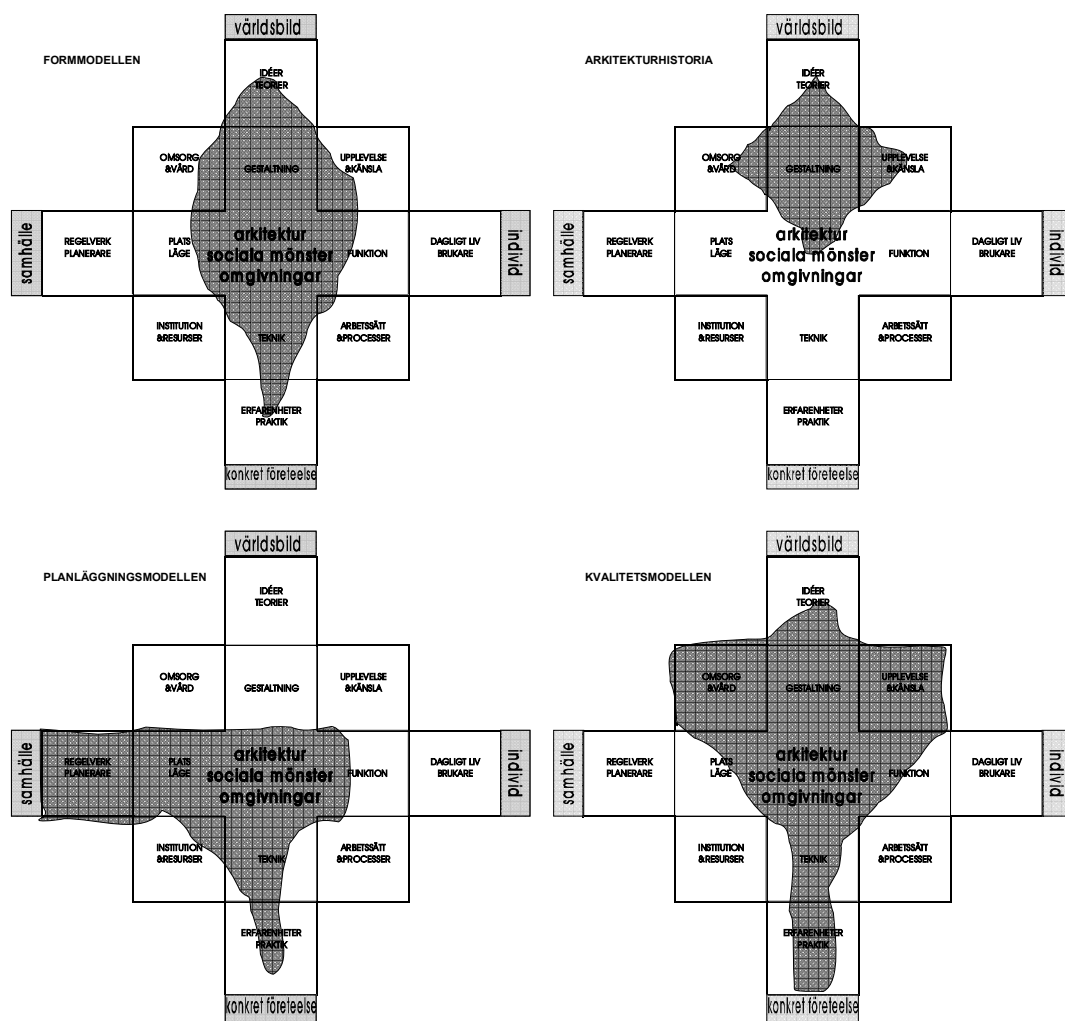
Figur 16. grafiska bilder över olika inriktningar på arkitekturforskning i Norge 1992²²³.

²²¹ Radu, Florinel, 2003: Moving trans-relations. I: The Four Faces of Architecture. On the dynamics of architectural knowledge. Utg under red. Av Lena Villner & Abdellah Abarkan. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. Sid 115-116.

²²² Cold, B, Dunin-Woyseth, H, Sauge, B, 1992: Om arkitekturforskning og arkitekturforskningslandskapet i Norge 1992. I: Nordisk Arkitekturforskning 1992:2, sid. 8-19.

²²³ Ibid.

Forskningsområden, som arkitekturforskning tangerar, har infogats i modellen genom att de 12 forskningsområden i modellen har generella beskrivningarna. Vid inventeringen 1992 konstaterade de norska arkitekturforskarna att åtta olika grafiska bilder kunde ritas upp över den samtida norska arkitekturforskningen; vid tekniska högskolan i Trondheim bedrevs två sorters forskning, en polyteknisk och projekteringsinriktad forskning; vid Arkitekturhögskolan och Arkitekturmuseet i Oslo bedrevs en forminriktad forskning med två inriktningar, formmodellen och den arkitekturhistoriska modellen; vid det Norska Bygghörsningsinstitutet fanns en bostadsinriktad forskning; vid det Norska institutet för stads- och regionforskning en forskning enligt en planläggningsmodell; samt det övergripande ramprogrammet för norsk arkitekturforskning som avsåg en professionsinriktad forskningsmodell. Sammanlagt skapades 7 olika grafiska bilder med olika spridning över forskningsområdena i modellen. Till dessa profiler för arkitekturforskningen fogade forskarna en egen beskrivning över den önskade inriktningen på arkitekturforskningen, som avsåg att stärka forskningsområden i den samtida norska arkitekturforskningen.

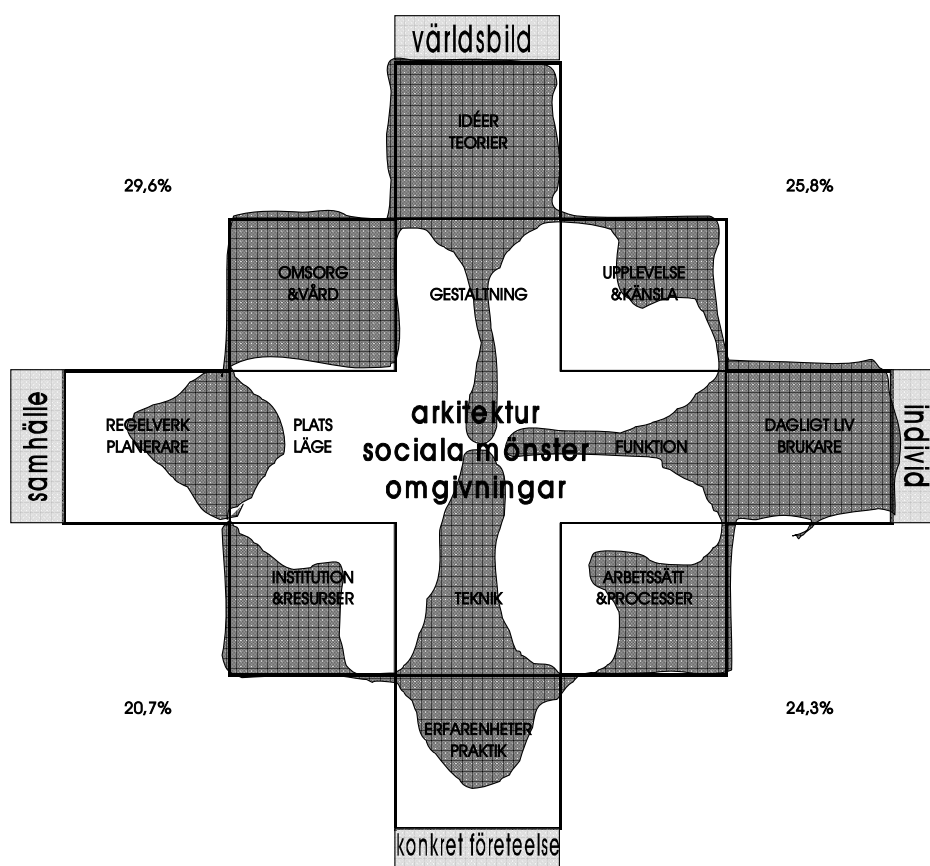
Figur 17. grafiska bilder på olika inriktningar på arkitekturforskning i Norge 1992²²⁴.

Som framgår av illustrationerna över de olika forskningsinriktningarna i den norska arkitekturforskningen i början av 1990-talet uppstår olika täckningsgrader över de ingående forskningsområdena i modellen. Den gemensamma nämnaren är att graferna har en fast förankring i modellens kärnpunkt, arkitekturen, dess egenskaper, sociala påverkan och relation till omgivningen.

²²⁴ Cold, B, Dunin-Woyseth, H, Sauge, B, 1992: Op. Cit.

4.2 den grafiska bilden över arkitekturforskning kring särskilda boendeformer

Om en motsvarande illustration görs över referensmaterialet i forskningsöversikten blir bilden en annan än de åtta återgivna modellerna. Forskningsöversiktens graf över arkitekturforskning kring särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre uppvisar några likheter men skiljer sig på väsentliga punkter. Poängvärdet omräknat till procent för varje kvadrant mellan forskningsdimensionerna visar att det starkaste forskningsfältet finns i området samhälle och världsbild. I fallande skala följer sedan kvadranterna världsbild och individ, individ och konkret företeelse. Det svagaste forskningsfältet ligger i kvadranten samhälle och konkret företeelse. Det som är den mest märkbara skillnaden mellan graferna från norska forskningen 1992 och forskningsöversikten över särskilda boendeformer 2006 är att förankringen i modellens kärna, arkitekturen, snarare beskriver ett tomrum.

Figur 18. forskningslandskapet för särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre.

Forskningsöversikten tyder på att kunskapsutvecklingen med hänsyn till arkitektur, teknik och funktion stagnerat till att bli en fråga helt inom den sociala omsorgens hägn och för de omsorgsövande verksamheterna i samhället. Den enda fråga som kopplar samman byggnadsaspekter på särskilda boendeformer med verksamheten är utformningen av särskilda boendeformer för äldre och den aktuella diskussionen om seniorboendet som ett alternativ till det särskilda boendet för äldre. Det är byggnadstyper för äldre som ger ett konkret avtryck i arkitekturen. Ett stöd för denna slutsats är att antalet träffar per definierade sökord registrerar de högsta värden när det gäller beteckningar på olika äldreboenden, servicehus och ålderdomshem, 14 procent respektive 10 procent, se figur 9. Bägge sökorden har etablerats under en lång tidsperiod, cirka 50 till 110 år, medan byggnadsbeteckningar på andra boendeformer har haft en kortare inarbetsperiod. Särskilda boendeformer för barn, ungdom, och vuxna daterar sig till reformeringen av Socialtjänstlagstiftningen under

1980-talet²²⁵. En andra slutsats blir därför att kunskapsutveckling om särskilda boendeformer för andra omsorgstagare än äldre framstår som svag.

En tredje slutsats är att kunskapsutvecklingen om särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre främst sker inom de forskningsområden som har en indirekt påverkan på byggnadsutformning och arkitektur. Således innehåller forskningsöversikten få exempel byggnader som kan fungera som förebilder för en allmän diskussion kring utformningen. Modern informationsteknik för styrning av byggnadsfunktioner och som individuellt hjälpmedel är det forskningsområde som har en direkt påverkan på arkitektens utformning.

4.3 sammanfattande slutsatser från forskningsöversikten

De allmänna slutsatser som går att göra kring forskningsfältet särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre med utgångspunkt från det insamlade referensmaterialet är att:

1. forskningen handlar om innehåll i omsorgs- och vårdverksamhet, organisation och institutioner för omsorgen, dagligt liv i omsorgsboendet, samt idéer och teorier om omsorg.
2. forskningen om omsorgsboendet har en indirekt påverkan på arkitektur, teknik och funktion.
3. forskning om utformning av omsorgsboende är inriktad på integration av ny informationsteknologi i eller inom byggnaden för omsorgsverksamhetens behov av samordning eller som individuellt hjälpmedel till den boende personen.
4. forskning om gestaltningen av, utformningen av, samt placeringen av ett omsorgsboende i en omgivning är liten.
5. forskning om upplevelse och känsla i omsorgsmiljön uppmärksammas av terapeutiska hänsyn inom äldreomsorg, men samspelet människa-byggnad-verksamhet får i stort ett litet utrymme.
6. forskning handlar främst om särskild boendeform och omsorg för äldre.

4.4 avslutande ord

I inledning till forskningsöversikten framgick det att forskningsöversikten var inriktad på utformningsfrågor viktiga för gestaltning, funktionalitet och skönhetsvärden i byggnader för särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre. Istället för studera en aktiv brukare i en inaktiv miljö, sattes sökarkljuset på arkitektur, teknik och funktion i omsorgsboendet. Efter slutförd informationsökning framgår det att arkitekturen till samhällets omsorgsverksamheter materialiseras som en antydan i kanten kring redogörelser för det dagliga livet och verksamheten i boendeformen. I ett avseende är ett sådant resultat positivt – arkitekturen överskuggar aldrig omhändertagande av utsatta människor och blir dominerande.

I ett annat avseende är resultatet nedslående, den byggda ramen kring verksamheten är så nedtonad, att det är möjligt att påstå att vilken arkitektur som helst fungerar för en omsorgsverksamhet. I omhändertagandet av äldre har miljön i boendet uppmärksammas och tillskrivits terapeutiska värden för den dagliga omvårdnaden av äldre²²⁶. De noggranna försök som utfördes i sjukhusmiljö i Malmö i början av 1980-talet²²⁷ talar för att det rumsliga innehållet kan ha en påverkan som kan leda till en förhöjd livskvalitet för en äldre person, vars intellekt påverkats av demens eller sjukdom. Arkitekturupplevelsen är därmed inte enbart en praktisk funktionslösning utan innehåller även en känslomässig påverkan som hjälper individen att finna väg för *rörelse*, plats för *vistelse* och *känsla*

²²⁵ Paulsson, J, 2002: Det nya äldreboendet. Idéer och begrepp, byggnader och rum. Stockholm: Svensk Byggtjänst. (Byggtorget, gruppbostad/ gruppbostäd, forskningsrapport). [gestaltning]

²²⁶ Day, K., et al., 2000 : The therapeutic design of environments for people with dementia. A review of the empirical research. The Gerontologist. Vol 40. Nr 2000 :4

²²⁷ Küller, R., 1991: Familiar design helps dementia patients cope. I: Preiser, W.F. E. et al. Design intervention. Toward a more humane architecture. New York : Van Nostrand Reinhold. Sid. 255-267.

för rummet²²⁸. Det är en dimension som aktiverar erfarenheter från andra byggnader, en dimension som kan beskrivas som en osynlig arkitektur²²⁹.

Det kan vara en förenkling som är svår att försvara vetenskapligt, men det är rimligt att anta att det rumsliga innehållet i ett omsorgsboende har en påverkan på människor i alla åldrar. Utmaningen i att skapa miljöer för särskild boendeform ligger i att aktivera den del av arkitekturen som tillsammans med omsorgsverksamheten stärker och inger en känsla av trygghet i vardagen.

²²⁸ Bergström, Inger., 1996: Rummet och människans rörelse. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola. Sektionen för Arkitektur.

²²⁹ Werne, F., 1987: *Den osynliga arkitekturen*. Lund: Vinga Press AB. Sid. 203.

Referenser.

Allmänna referenser:

- Andersson, Lars, 2002: *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Jan, 1998: *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Inger., 1996: *Rummet och människans rörelse*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola. Sektionen för Arkitektur.
- Collins English Dictionary, 1998 : *English Dictionary. Millenium Edition*. Glasgow: Harper Collins Publisher.
- Courteix, Stéphan, 2001: *Les maisons d'accueil spécialisées, architecture et représentations d'un lieu utopique de la réparation*. Lyon: Université Lumière Lyon II.
http://theses.univ-lyon2.fr/theses2001/courteix_s/these_front.html. (03-12-18).
- Day, K., et al., 2000 : The therapeutic design of environments for people with dementia. A review of the empirical research. *The Gerontologist*. Vol 40. Nr 2000 :4
- Ena Promotion Simone Veil, 2005: *Le Logement des personnes âgées (annexes). Rapport de séminaire sur 'Le Logement'*. www.ena.fr/tele/sem05logement/ (06-01-30).
- Forskning.se, 2006 : *Vad är FoU ?* Internetpublikation.
www.forskning.se/forskningsguide (06-01-10).
- Hachette/ Oxford, 1994: *Le Grand dictionnaire Hachette-Oxford/ The Oxford-Hachette French Dictionary*. Paris : Hachette Livre/ Oxford Univeresity Press.
- Handikappinstitutet, 1995: *Bygg ikapp handikapp*. Solna: AB Svensk Byggtjänst..Sid. 116-124. Stockholm: Arkitekturmuseet. Sid. 135.
- Junestrand, Stefan, 2004: *Being private and public at home. An architectural perspective on video mediated communication in smart homes*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan.
- Küller, R., 1991: Familiar design helps dementia patients cope. I: Preiser, W.F. E. et al. *Design intervention. Toward a more humane architecture*. New York : Van Nostrand Reinhold. Sid. 255-267.
- Lötmarker, Ruth, Pioud, Gérard, 1986: *Svensk-fransk/ fransk-svensk fackordbok*. Handel, ekonomi, juridik, förvaltning. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nationalencyklopedin, 2003: *Nationalencyklopedins Internettjänst*. Stockholm: Bonniers förlag. (2006-02-28).
- Office des mineurs, 2006: *Placement d'enfants hors du foyer familial*. Internetpublikation.
http://www.jgk.be.ch/site/fr/kja_fremdbetreuung (2006-02-25).
- Paulsson, Jan, Shin Shoi, Jung, 2004: Senior cohousing in Denmark and Sweden. Characteristics of Residents, Motives for Moving To and Evaluate Outcomes, Conference of the European Network of Housing Research, 2004-07-02. Cambridge, Storbritannien.
- Perec, Georges, 1978: *Livet, en bruksanvisning*. Utg. av Delfinserien 1996. Första svenska utgåvan. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Ratiu, Eugénia, 1997: *Modalités d'appropriation d'un environnement de transition*. I : Moch, Annie & Moser, Gabriel (red.), *Psychologie française, psychologie environnementale : perspectives actuelles*. Paris: PUG. Sid. 150-156.
- Rönn, M, 2005: Att bedöma arkitektonisk kvalitet. Sid. 9-32. I: Johansson, R, Rönn, M, Werner, I-B, 2005: *Om kvalitet i arkitekturen*. Stockholm: Kungl Tekniska Högskolan. Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad. Sid.27.
- SCB 2005: *Europa åldras*. Internetpublikation.
http://www.scb.se/templates/tableOrChart_84958.asp. (05-09-03).
- SFS 2001: *Socialtjänstlagen* SFS 2001:453.
Internetpublikation (2006-01-16).
- Socialstyrelsen, 2002a: *Socialtjänstlagen – vad gäller för dig från 1 januari 2002?*
Internetpublikation (2006-01-16).
- Socialstyrelsen, 2002b: *The Social Service Act – What are your rights after 1 January 2002?*
Internetpublikation.
- Socialstyrelsen, 2005: *Vård och omsorg om äldre*. Lägesrapport 2004. Artnr 2005-131-3.
Internetpublikation (05-09-03.)
- Socialstyrelsen, 2006: *Lokala/ regionala FoU-miljöer*. Internetpublikation www.sos.se/socialtj/fouenhet.htm.
- The City and County of Denver, 2006 : *Family and Children's Division. Foster home services*. Hemsida. Internetpublikation. http://www.denvergov.org/Family_and_Children/template2119.asp (06-01-20)
- Thorslund, Mats, 1998: *De allra äldstas situation*. Särtrycksserien nr 91. Stockholm: Stockholms Universitet. Institutionen för socialt arbete.
- Thorslund M et al, 2004: *De allra äldstas hälsa har blivit sämre. Könsskillnaderna är stora – kvinnorna mår sämre än männen visar nya data*. Läkartidningen 2004;101(17):494–499
- Tydén, Thomas, Lönn, Rut, Ryd, Harriet (red), 2001: *Att vaska guld i floden av forskningsresultat*. Falun: Dalarnas Forskningsråd.
- Werne, F., 1987: *Den osynliga arkitekturen*. Lund: Vinga Press AB. Sid. 203.

- Wijk, Helle, 2005: *Bra färgval ger bättre vårdmiljö*. I: Husbyggaren. Nr 2005:4. Sid. 22-26
- Winblad, Bengt et al, 1993: Behoven av demensvård idag och imorgon. I: *De äldres vårdbehov år 2000*. Sammanst. Under red. av Mats Thorslund. Stockholm: Socialstyrelsen följer upp och utvärderar. 1993:12.
- Åhnlund, Ove, 1999: *Accommodating Alzheimer's. Group Living for Elderly with Alzheimer's Disease. The Importance of Environmental Design.*,
http://www.stridemagazine.com/1999_Fall_Winter/alzheimers.htm (03-11-15).

Referenser i resultatöversikt.

* anger att referensen används i resultatavsnittet.

[ord], [ord&ord] anger referens inom ett forskningsområde i modell över arkitekturforskningen

[ord/ ord] anger referens i två forskningsområden i modell över arkitekturforskningen

(ord, ord, ord) anger sökvägen vid informationssökningen.

Referenser, avsnitt 3.3:

- *Björkén, KE, Andersson, L, 2004: *Utvärdering/ nulägesbeskrivning familjens hus*. Piteå: FoU i Piteå Älvdal. (fousökn, FoU-rapp.) [institution/ funktion]
- *Cederborg, AC, Karlsson, Y, 2001: *Omhändertagande med barnets perspektiv*. Göteborg: Göteborgs universitet. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2001:3. (gu.se, familjehem, vetenskapl. Artikel) [idéer & teorier]
- Eklund, J, 2006: *Adolscents at risk of persistent antisocial behaviour and alcohol problems. The role of behaviour, personality, and biological factors*. Stockholm: Stockholms universitet/ Karolinska institut/ Health equity studies n 7, Centre for Health and equity studies CHES. (su.se, sökord saknas, doktorsavh.) [erfarenheter/ praktik]
- *Eliasson, B, Wikström, P, 2005: *Att vara familjehem, kontaktfamilj och kontaktperson i Östra Norrbotten, en beskrivande studie av kontakten och mötet med socialtjänsten*. Luleå: FoU-Norrbotten. (fousökn, FoU-rapp.) [organisation/ upplevelse]
- *Enell, S, 2005a: *En utvärdering av familjecentralen Kärnhuset i Vetlanda*. Jönköping: Luppen kunskapscentrum. (fousökn, FoU-rapp.) [institution/ funktion]
- *Enell, S, 2005b: *Vad gör galaxen? En utvärdering av en öppenvårdsmottagning för ungdomar som använder eller är i riskzonen för att använda droger*. Jönköping: Luppen kunskapscentrum. (fousökn, FoU-rapp.) [institution/ funktion]
- FAS, 2004: *Små barn, stora problem? En konferens i Göteborg den 27-28 april 2004*. Stockholm: FAS, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (fou-fosterhem-design, forskningsrapport) [omsorg&vård]
- *Forkby, T, 2003: *En vit julgran och gulliga tapter på toaletten. Utvärdering av ungdomsteamets förebyggande arbete i Bergsjöskolan*. Slutrapport. Göteborg: FoU i Väst, Göteborgsregionen (fousökn, FoU-rapp.) [institution/ funktion]
- Larsson-Sjöberg, K, 2000: *Barndom i länkade familjesystem. Om samhörighet och åtskillnad*. Örebro: Örebro Universitet, Dpt health and society. (Diva-portal, group living, doktorsavh) [dagligt&brukare]
- *Nordkvist, C, 2004: *Så kände vi. En utvärdering om familjehemmens upplevelse av FIA, projektet Fosterbarn i Anknytning*. Härnosand: FoU Västernorrland. (fousökn, FoU-rapp) [upplevelse&känsla]
- *Socialstyrelsen, 2005: *Föräldrar med utvecklingsstörning och deras barn. Vad finns det för kunskap?* Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-familjehem-design, myndighetsrapport) [idéer&teorier]
- *Rosell, M, 2004: *Socialtjänsten och barnen. Kvalitetsutveckling över gränserna*. Växjö: FoU i Kronoberg. (fousökn, FoU-rapp.) [regler&planerare]
- *Turunen, P, 2002: *YAR – Youth At Risk. Beskrivning och utvärdering av första året med ett projekt för ungdomar i riskzonen i Borlänge*. Falun: Dalarnas Forskningsråd (frskn-familjehem-design, forskningsrapport) [institution/ funktion]
- *Åkerström, B, 2004: *Samhällsstödet till barn och ungdom med funktionshinder och deras föräldrar i Jämtlands län*. Östersund: FoU Jämtlands rapportserie (fousökn, FoU-rapp.) [omsorg&vård]
- *Österberg, R, 2005: *Utvärdering av nätverkshuset. Process, resultat och effekter av projektet Nätverkshuset, ett alternativ till externa placeringar inom familjevården i Älvekarlby kommun*. Älvekarlby: Socialförvaltningen. (frskn-stödboende-design, utredning) [institution/ funktion]
- *Överlien, C, 2004: *Girls on the verge of exploding? Voices of sexual abuse, agency and sexuality at a Youth detention home*. Linköping: Linköpings Universitet, Dpt Child studies. (Diva-portal, group of homes, doktorsavh.) [institution/ funktion]

Referenser, avsnitt 3.4:

- Andersson, I, Johansson, E, 2004: *Ett helt vanligt ovanligt liv. Vad är ett gott liv för människor med omfattande funktionshinder*. Göteborg: FuB Göteborg/ Allmänna Arvsfonden. (frskn-dagcenter-arkitektur, forskningsrapport) [idéer&teorier]
- Bergling, D, 2003: *Utvecklingsstörning och åldrande, fyra levnadsberättelser*. Stockholm: Äldreforskning NordVäst. (fousökn, FoU-rapp.) [dagligt/ upplevelse]
- Eliasson, B, Wikström, P, 2005: *Missbrukarvården – ett gemensamt ansvar. Om samverkan mellan socialtjänst och vårdcentralen*. Luleå: FoU-Norrbotten. (fousökn, FoU-rapp.) [idéer&teorier]

- *Eriksson, A, et al, 2003: *Kvinnor och män i svensk missbruksbehandling. En beskrivning av klientgruppen inom socialtjänstens missbrukarvård i Stockholms län 2001-02*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning. Forskningsrapport 2003:15.
(su.se, forskningsrapport). [dagligt&brukare]
- Gustavsson, S, Keijer, U, 2003: *Arbete för funktionshindrade i det lokala IT-samhället. En analys av projektansatser*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, ålderdomsh., forskn.rpt). [dagligt/ funktion]
- *Göransson, K, 2004: *Brukaren som resurs. Om utveckling av begåvningsstödjande hjälpmedel för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
(fou-gruppboende-arkitektur, forskningsrapport) [dagligt/ funktion]
- *Höjer, S, 2001: *Mellan öppenvård och institution, en studie av tre dagverksamheter för unga vuxna*. Göteborg: Länsstyrelsen Västra Götalands län. PDF-publikation
(frskn-fosterhem-arkitektur, forskningsrapport) [institution/ funktion]
- Jansson, A, Palm, A, Thorslund, M, Wånell, SE, 2004: *Jag kommer med städvagnen, inte en trave papper. Om socialt boendestöd på Stiftelsen Hotellhem i Stockholms omvårdnadsboende*. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum. rapport 2004:x, ISSN 1401-5129
(fou-särskilt boende-design, FoU-rapp.). [dagligt/ institution]
- *Junestrand, S, Keijer, U, Molin, G, Tollmar, K, 2000: *User study of video mediated communication in the domestic environment with intellectually disabled persons*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, group of homes, vetenskapl. artikel). [dagligt/ teknik]
- *Mandre, E, 2002: *Vårdmiljö eller lärandemiljö. Om personer med autism inom vuxenpsykiatri*. Lund: Lunds universitet, LTH, Certec, avd för rehabiliteringsteknik, inst för designvetenskaper.
(lu.se, doktorsavh.). [dagligt/ plats]
- *Persson, Westin, 2004: *SBG, samordnad beroendebehandling*, Gävleborg. Rapport. Nuläge, problembeskrivning, och förslag. Gävle: Fou i Gävleborg, x-fokus.
(fousökn, FoU-rapp). [erfarenheter&praktik]
- *Svensk, A, 2001: *Design av kognitiv assistans*. Lund: Lunds universitet, LTH, Inst för designvetenskaper.
(lu.se, lic.avh). [dagligt/ teknik]
- *Svensson, A, 2005: *Öppenvård för personer med missbruksproblem. Tvåårsuppföljning i Alvesta, Tingsryd, Uppvidinge, och Växjö kommuner*. Växjö: FoU Kronoberg (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ institution]
- *Söderholm, J, Wijkström, F, 2002: *Offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi. Hur valet av institutionell form vården av missbrukare*. Stockholm: Socialstyrelsen, Handelshögskolan. (fou-stödboende-arkitektur, myndighetsrapport). [dagligt/ regelverk]
- *Umb-Carlsson, Ö, 2005: *Living conditions of people with intellectual disabilities. A study of health, housing, work, leisure and social relations in a Swedish county population*. Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of medicine. (Diva-portal, group living, doktorsavh.). [dagligt/ upplevelse]

Referenser, avsnitt 3.5:

- *Agahi, N, Lagergren, M, Thorslund, M, Wånell, SE, 2005: *Hälsoutvecklingen och hälsofrämjande insatser på äldre da'r. En kunskapsmanställning*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut (sfi.se, frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport). [dagligt/ erfarenheter]
- Allard, P, 2003: *Omvårdnad och behandling av äldre psykiskt långtidshandikappade*. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten (fousökn, FoU-rapp). [dagligt/ erfarenheter]
- *Andersson, J, 2005: *Rum för äldre. Om arkitektur för äldre med demens eller somatisk sjukdom*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (Diva-portal, elderly care, nursing home, lic.avh) [gestalt/ upplevelse]
- *Berleen, G, 2003: *Bättre hälsa hos äldre!* Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. (frskn-serviceboende-design, forskningsrapport). [idéer&teorier]
- *Bjerkefeldt, J, Östensson, F, 2002: *Äldreomsorgspersonalens upplevelse av ett problematiskt arbetsmoment, duschning av vårdtagare med demenssjukdom*. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten.
(fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ omsorg]
- *Blomberg, S, Petersson, J, 2003: *Offentlig äldreomsorg som del i ett socialt medborgarskap. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2003:4*. Göteborg: Göteborgs universitet.
(gu.se, gruppboende, sjukhem, vetenskapl. artikel). [idéer&teorier]
- *Brodin, H, 2005: *Does anybody care? Public avh and private responsibilities in Swedish Elderly care 1940-2000*. Umeå: Umeå universitet, Umeå Studies in Economic History.
(Diva-portal, familjehem, doktorsavh.). [idéer&teorier]
- Ehrenberg, A, 2000: *In pursuit of the common thread. Nursing content in patient records with special reference to nursing home care*. Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of medicine. (Diva-portal, group of homes, nursing home, doktorsavh.). [omsorg&vård]
- *Ekvall, G, 2005: *Utan hiss - mera hemtjänst? Om sambandet mellan äldre malmöbors nyttjande av hemtjänst och tillgänglighet i boendet*. Malmö: Malmö Stad/ Malmö FoU-enhet för äldre. (frskn-korttidsboende-arkitektur, FoU-rapp.). [funktion/ omsorg]
- *Eriksson, S, Långström, E, Tengelin, K, 2001: *Studie av matsituationen på ett servicehus, rapport 2001:6*. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.) [dagligt/ funktion]

- *Essén, A, 2003: *Kvarboende och äldrevård i hemmet med modern teknik, vad hämmar utvecklingen?* Stockholm: Institutet för framtidsstudier. (frskn-bostadsanpassning-funktionshindre-arkitektur, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- *Evertsson, L, 2002: *Välfärdspolitik och kvinnoyrken. Organisation, välfärdsstat och professionaliseringens villkor.* Umeå: Umeå universitet, Faculty of social sciences. [idéer&teorier]
(Diva-portal, famljehem, doktorsavh.)
- Fonad, E, Emami, A, Robins-Wahlin, TB, 2004: *Fallrisk hos boende på sjukhem.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp). [dagligt/ funktion]
- *Forsberg-Stenberg, A, 2002: *Fallpreventivt arbete vid ett äldreboende i Skellefteå. Rapport 2002:2.* Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (Fousökn, FoU-rapp.) [dagligt/ omsorg]
- FAS, 2005: *Äldres livsvillkor och behov.* Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap. FAS. konferensen arrangerades av Centralförbundet för socialt arbete, CSA, Sveriges kommuner och landsting, Socialstyrelsen. (frskn-servicehus-design, forskningsrapport) [dagligt/ erfarenheter]
- Gunnarsson, J, 2003: *Beskrivning av upplevda problemsituationer vid morgontoalet för äldre personer boende på sjukhem.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp). [dagligt/ omsorg]
- Gustafsson, R, Szebehely, M, 2005: *Arbetsvillkor och styrning i äldreomsorgens hierarki. En Enkätstudie bland personal och politiker.* Stockholm: Stockholms universitet. Inst för socialt arbete/ Socialhögskolan. (Diva-portal, särskilt boende, forskningsrapport). [organisation&process]
- *Hammarström, G, 2004: *Äldres livssituation. vardagskompetens och välbefinnande. Uppsala: Uppsala universitet/ FoU Uppsala Regionförbund FoU-rapport 2004:8.* (frskn-khplägenheter-design, FoU-rapp.). [erfarenheter&praktik]
- Hedström, K, 2004: *Spår av datoriseringens värden - effekter av IT i äldreomsorg.* Linköping: Linköpings Universitet. Filosofiska fakt, Datavetenskap. [omsorg/ process]
(Diva-portal, äldreomsorg, doktorsavh.)
- Hellström, Y, Persson, G, Hallberg, IL, 2003: *Quality of life and symptoms among older people living at home. Issues and innovations in nursing practice.* Karlskrona: BTH, Blekinge Tekniska Högskola. I: Issues and innovations in nursing practise. 03-12-20. [dagligt/ upplevelse]
(BTH.se, elderly care, vetenskapl. artikel)
- Hellström, Y, Persson, G, Hallberg, IL, 2000: *Perspectives of elderly people receiving home help on health, care and quality of life.* Karlskrona: BTH, Blekinge Tekniska Högskola. I: Health and Social Care in the Community 90(2), s61-67. (BTH.se, group of homes, vetenskapl. Artikel) [institution/ upplevelse]
- *Henriksen, E, 2003: *Understanding in healthcare organizations - a prerequisite for development.* Uppsala: Uppsala Universitet. Med. Fakultet. [omsorg/ organisation]
(Diva-portal, avlastnboende, elderly care, doktorsavh.)
- *Hillman, E, Wahlund-Karlsson, S, 2002: *Från eget hem och dagverksamhet till gruppbående. Intervjuer med vårdtagare, anhöriga, och personal.* Stockholm: Äldreforskning NordVäst. [dagligt/ upplevelse]
(fousökn, FoU-rapp.)
- *Holm-Bodin, J, 2004: *Äldreboende, särskilt boende för äldre, konsekvenser av myndighetskrav vid ombyggnad.* Stockholm: Arkus / Södergruppen Arkitektkontor AB. [funktion]
(frskn-gruppbående-arkitektur, utredning.)
- *Häggström, E, 2005: *Municipal care for older people. Experiences narrated by caregivers and relatives.* Stockholm: Karolinska institutet, Dpt Neurotec, div Gerontological Caring Science. (ki.se, servicehus, elderly care, doktorsavh.) [institution/ upplevelse]
- Johansson, N, Sandblad, B, 2005: *Efficient IT support in home care services. Experiences from the VIHO-project.* Uppsala: Uppsala Universitet. dpf Information tTechnology, Human Computer Interaction. (uu.se/ it, sökord saknas, vetenskapl. artikel) [omsorg/ teknik]
- Johnsson, C, 2005: *The patient transfer task. Methods for assessing work technique.* Stockholm: Karolinska institutet, Dpt Nursing. (ki.se, särskilt boende, doktorsavh.) [erfarenheter&praktik]
- *Kallin, K, 2004: *Falls in older people in geriatric care settings. Predisposing and precipitating factors.* Umeå: Umeå universitet. Dpt Community Medicine and Rehabilitation, Geriatric Medicine. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh.) [dagligt/ funktion]
- Kihlgren, A, 2005: *Older patients in transition. From home care towards emergency care.* Stockholm: Karolinska institutet. Dpt Neurotec, div Gerontological Caring Science. [institution/ omsorg]
(ki.se, servicehus, doktorsavh.)
- KK-stiftelsen, 2002: *IT ger nya möjligheter i demensvården. Rapport nr 2 från ett interaktivt seminarium inom ITHS-programmet den 21 oktober 2002.* Stockholm: KK-stiftelsen/ Carelink/ Vårdalstiftelsen. (frskn-dagcenter-arkitektur, forskningsrapport). [teknik]
- *Kumlien, S, 2005: *Persons with stroke and their nursing care in nursing home.* Stockholm: Karolinska institutet. Dpt Neurotec, div Gerontological Caring Science. [erfarenheter/ omsorg]
(ki.se, sjukhem,doktorsavh.)
- Larsson, K, 2004: *According to need?: Predicting use of formal and informal care in a Swedish urban elderly population.* Stockholm: Stockholms universitet. Dpt Social Work. [institution/ omsorg]
(Diva-portal, elderly care, doktorsavh.)

- *Lenniger, A, Olofsson, L, Thelander, V, 2003: *Park och trädgård för äldre i särskild boendeformer. En plats för rehabilitering och vila. En studie från Prästgårdsparken i Älvsjö.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [gestaltning/ omsorg]
- *Lindelöf, M, Rönnbäck, E, 2004: *Att fördela bistånd. Om handläggning inom äldreomsorgen.* Umeå: Umeå universitet. (Diva-portal, äldreomsorg, doktorsavh.). [institution/ process]
- Lundberg, P, 2004: *Dementia care mapping. Ett instrument och ett arbetssätt för att analysera och utveckla demensvård.* Uppsala: Uppsala universitet/ FoU Uppsala Regionförbund FoU-rapport 2004:7. (frskn-gruppboende-design, FoU-rapp.). [omsorg&vård]
- Mattson Sydner, Y, 2002: *Den maktlösa måltiden. Om mat inom äldreomsorg.* Uppsala: Uppsala Universitet. Dpt Domestic Sciences. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh.). [dagligt/ upplevelse]
- *Nilsson, B, 2005: *Utveckling av it-användning inom demensvården i Vilhelmina. Rapport 2005:4.* Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ teknik]
- *Olofsson, L, Lenniger, A, 2004: *Utemiljön som vårdmiljö. En implementeringsstudie vid ett demensboende.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ omsorg]
- Olofsson, L, Thelander, V, Lenniger, A, 2004: *Trädgårdsaktiviteter för personer med demens. Utvärdering av en interventionsmodell.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt, upplevelse]
- *Paulsson, J, 2002: *Det nya äldreboendet. Idéer och begrepp, byggnader och rum.* Stockholm: Svensk Byggtjänst. (Byggtorget, gruppboende/ gruppboendestäder, forskningsrapport). [gestaltning]
- *Sandblad, B, Johansson, N, Scandurra, I, Eriksson, L, 2005: *VIHO. Verksamhetsnära it-stöd i hemtjänst och omsorgsarbete. Slutrapport.* Uppsala: Uppsala Universitet. Dpt Information Technology, Human Computer Interaction. (uu.se/ it, sökord saknas, forskningsrapport) [institution/ teknik]
- Sandblad, B, Johansson, N, Scandurra, I, Eriksson, L, 2005: *VIHO. Verksamhetsnära it-stöd i hemtjänst och omsorgsarbete. Delrapport. Aspekter på det framtida arbetet inom äldreomsorgen.* Uppsala: Uppsala Universitet. Dpt Information Technology, Human Computer Interaction. (uu.se/ it, sökord saknas, forskningsrapport). [institution/ teknik]
- Sandell, K, 2005: *Fallprevention i praktiken i Liljeholmens stadsdel.* Stockholm: KC-Kompetenscentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [funktion/ plats]
- *SBU, 2003: *Evidensbaserad äldreomsorg. En inventering av det vetenskapliga underlaget.* Stockholm: SBU, Statens beredning för medicinsk utvärdering. (frskn-älderdomshem-arkitektur, forskningsrapport). [erfarenheter&praktik]
- *Socialstyrelsen, 2001: *Vad är särskilt i särskilt boende för äldre? En kartläggning.* Stockholm: Socialstyrelsen. (Byggtorget, älderdomshem, myndighetsrapport). [idéer&teorier]
- Socialstyrelsen, 2002: *Vård och omsorg om äldre. Lägesrapport 2002.* Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-gruppbo-design, myndighetsrapport). [omsorg&vård]
- Socialstyrelsen, 2004: *Vård och omsorg om äldre. Lägesrapport 2004.* Stockholm: Socialstyrelsen. (fou-gruppbo-design, myndighetsrapport). [omsorg&vård]
- Starkhammar, S, Dahlenborg, I, 2002: *Demens och teknik. Kunskapsläge och förslag på åtgärder.* Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet. (frskn-bostadanpassning-funktionshindre-design, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- *Szebehely, M, 2005: *Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt.* Köpenhamn: Nordiska ministerrådet. (frskn-älderdomshem-design). [idéer&teorier]
- *Sävenstedt, S, 2004: *Telecare of frail people. Reflections and experiences among health personnel and family members.* Umeå: Umeå universitet. Omvårdnadsvetenskap. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh.). [erfarenheter/ teknik]
- *Söderberg, M, 2005: *Nej till särskilt boende, vad händer sen? En utvärdering av avslagens konsekvenser för de äldre och deras närstående.* Stockholm: Nestor FoU-center. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- *Trydegård, GB, 2000: *Tradition, change and variation. Past and present trends in public. avh old-age care.* Stockholm: Stockholms universitet. Dpt Social Work. (Diva-portal, elderly care, doktorsavh.). [idéer&teorier]
- *Wadensten, B, 2003: *Gerotranscendence from a nursing perspective - from theory to implementation.* Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of Social Sciences. (Diva-portal, group of homes, doktorsavh.). [idéer&teorier]
- Weman, K, 2005: *Co-operation with family members. A challenge for registred nurses in community elderly care.* Stockholm: Karolinska institutet, Dpt Neurotec, div Gerontological Caring Science. (ki.se, elderly care, doktorsavh.). [institution/ upplevelse]
- Westman, B, Forsgårde, M, Nygren, L, 2003: *En studie av social omsorgs- och vårdpersonal inom äldre- och handikappomsorg.* Göteborg: Göteborgs universitet. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2003:1. (gu.se, gruppboende, vetenskapl. artikel). [omsorg/ funktion]
- *Whitaker, A, 2004: *Livets sista boning. Anhörigskap, åldrande och död på sjukhem.* Stockholm: Stockholms universitet. Inst för Socialt Arbeta/ Socialhögskolan. (su.se, sökord saknas, doktorsavh.). [dagligt/ upplevelse]

- *Wijk, H, 2001: *Colour perception in old age. Colour discrimination, colour naming, colour preferences and colour/ shape recognition*. Göteborg:Göteborgs Universitet. Dpt Geriatric Medicine. (frskn-sjukhem-design, doktorsavh.). [erfarenheter/ upplevelser]
- *Winqvist, I, Hansson, E, 2005: *Meningsfull vardag i särskilt boende, en litteraturöversikt*. Borås: ÄldreVäst Sjuhärad. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ upplevelse]
- Äldrecentrum, 2001a: *Den goda arbetsplatsen inom Äldreomsorgen. Rapport 1; kunskapsöversikt*. Äldrecentrumrapport 2001:2. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- *Äldrecentrum, 2001b: *Personalen i Stockholms Stads äldreomsorg. Delrapport 2 i projekt den goda arbetsplatsen*. Äldrecentrum 2001:9. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg&vård]
- Äldrecentrum, 2002: *Tretton arbetsplatser - en studie av arbetsmiljön i äldreomsorgen*. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [funktion/ omsorg]
- *Äldrecentrum, 2002: *Kunskap finns, men används den? Om arbetsmiljö och god vård och omsorg inom äldreomsorgen*. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [funktion/ omsorg]
- *Äldrecentrum, 2002: *Korttidsboende, värdefull insats som söker sin struktur*. Äldrecentrumrapport 2002:8. Stockholm: Äldrecentrum. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]

Referenser, avsnitt 3.6:

- *Ahlsström, P, 2005: *Affärsstrategier for seniorbostadsmarknaden*. Linköping: Linköpings Universitet, Dpt of Computer and Information Science. (liu.se, seniorboende, lic.avh). [dagligt/ institution]
- Alhnäs-Toft, I, 2004: *Brukarinflytande i hemvården*. Östersund: FoU Jämts rapportserie. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ omsorg]
- *Andersson, B, 2000: *Kooperativ IT-infrastruktur i glesbygd*. Stockholm: IT-kommissionen, Glesbygdsverket, Länsstyrelsen i Jämtlands län. (frskn-avlastningsboende-arkitektur, forskningsrapport). [idéer/ teknik]
- *Appelquist, J, Ekelin, A, Florian, J, Hallqvist, K, 2003: *SMILE revisited. En utvärdering av en mobil tjänst för stöd i hemtjänsten, med ekonomiska och arbetsvetenskapliga perspektiv*. Karlskrona: BTH, Blekinge Tekniska Högskola, BTH Wireless Initiative in Sweden. (BTH.se, elderly care, vetenskapl. artikel). [institution/ teknik]
- Arman, R, Lindahl, L, 2005: *Nyttan och värdet av bostadsanpassningar ur olika perspektiv*. Göteborg: FoU i Väst, Göteborgsregionen. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ funktion]
- *Asgari, M, 2003: *Utvärdering av Dagcentret Bozorgan*. FoU rapport 1/2003. Uppsala: FoU-centrum i Uppsala län. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- Atterhög, M, 2003: *Effekter av förändringar i konkurrenssituation på bostadsmarknaden. Del II. Förändringar i boendekvaliteten*. Stockholm: KTH, KTHs bostadsprojekt, rapport nr 16. (kth.se, seniorboende, forskningsrapport). [regelverk&planerare]
- Bengtsson, A, 2003: *Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade. Kunskapssammanställning*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. (frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport). [dagligt/ erfarenheter]
- *Bergström, T, Nilsson, M, Bergvall, B, Holmberg, V, Olsson, F, 2001: *Äldreomsorg, IFO, LSS & Rehab i Krokoms kommun*. Östersund: FoU Jämts rapportserie. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ process]
- *Blekinge utvecklingscentrum, 2000: *Seniorboende i kooperativ hyresrätt. Att starta en kooperativ hyresrättsförening för äldre. Handbok för seniorföreningar*. Karlskrona: Blekinge utvecklingscentrum i samarbete med NUTEK, och Vita Novis HB. (fou-seniorboende-arkitektur, FoU-rapp.). [regelverk&planerare]
- Boverket, 2005: *När vi de handikappolitiska målen?* Karlskrona: Boverket. (Byggtorget, särskilt boende, myndighetsrapport). [idéer&teorier]
- Boverket, 2005: *Bygga bra bostäder. En dokumentation av en bostadskonferens om långsiktighet, kostnad och kvalitet*. Karlskrona: Boverket. (frskn-gruppboende-design, myndi.rapp). [gestaltning]
- Börjesson, M, 2005: *Vi vet inte vilka metoder vi ska använda, om relationen mellan kunskap, praktik, och politik när det gäller det sociala arbetet med hemlöshetsfrågor*. Stockholm: Stockholms universitet. Inst för Socialt Arbeta/ Socialhögskolan. (su.se, sökord saknas, doktorsavh.). [idéer&teorier]
- *Carelink, 2002: *IT i primärkommunal vård och omsorg, nu och i framtiden*. Umeå: Carelink Samverkanscentrum/ Norrlands Universitetssjukhus. Carelink rapport 2002:1. (frskn-servicehus-arkitektur, forskningsrapport). [omsorg/ teknik]
- *Carelink, 2002: *IT-stöd i hemmiljö 2002. exempel från svenska kommuner*. Umeå: Carelink samverkanscentrum/ Norrlands Universitetssjukhus. Carelink rapport 2002:4. (frskn-servicehus-arkitektur, forskningsrapport). [omsorg/ teknik]
- Carelink, 2003: *IT-stöd i privat driven vård och omsorg 2003 i ett vårdkedjeperspektiv*. Umeå: Carelink Samverkanscentrum. (frskn-familjehem-arkitektur, forskningsrapport). [omsorg/ teknik]
- Chow, J, 2004: *Omsorgens belöning - ur vårdpersonalens perspektiv*. Växjö: FoU i Kronoberg. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ process]

- Christensen, H, Paccierotti, E, 2004: *Embodied social interaction for robots*. Stockholm: KTH. I: Embodied social interaction for robots. In AISB-05 (Hertsfordshire, Apr 2005), K. Dautenhahn, Ed., pp. 40-45. (kth.se nursing home, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- *Edvardsson, D, 2005: *Atmosphere in care settings. Towards a broader understanding of the phenomenon*. Umeå: Umeå universitet. Inst för Omvårdnadsvetenskap. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh). [omsorg/ upplevelse]
- *Ehrenberg, A, Ellenius, J, Karlsson, D, 2002: *Avtryck. Nio tvärvetenskapliga avhandlingar inom IT i vården, och sjukvårdsinformatik och medicinsk informatik. Presenterade 1998-2002*. Stockholm: Carelink, svenskt nätverk för kommunikation i vården. (frskn-sjukhem-design, forskningsrapport). [idéer&teorier]
- *Ekholm, J, 2002: *Senior living 2000. Att leva och bo som pensionär på 2000-talet. Slutrapport i sammandrag*. Karlskrona: Blekinge tekniska högskola, Seniorforum AB, Karlskrona kommun, Nacka kommun, Förenings-sparbanken, och Blekinge FoU-enhet. (frskn-bostadsanpassning-funktionshindre-design, forskningsrapport). [erfarenheter/ idéer]
- Ekvall, G, 2001: *Om samverkan kring äldre malmöbor vid livets slut. Malmö stad, primärvården och universitetssjukhuset MAS*. Malmö: Malmö FoU enhet för äldre, Stadskontoret. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- Ekvall, G, 2003: *Äldre malmöbors upplevelser av vårdkedjan. Från slutenvård till vård och omsorg i hemmet*. Malmö: Malmö FoU enhet för äldre, Stadskontoret. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ upplevelse]
- *Elf, M, 2003: *Modelling and simulation as planning tools for improvement of the quality of health care environments - towards a conceptual model of a care process*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH, Arkitekturektionen, (Chalmers.se, sökord saknas, lic. avh) [gestaltn./ process]
- Elf, M, et al., 2004: *The health care environment*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH, Arkitektursek-tionen. (Chalmers.se, sökord saknas, vetenskapl. artikel). [omsorg/ process]
- *Emenius, G, Staxler, L, 2000: *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken, lägesrapport 2001*. Stockholm: Soci-alstyrelsen. (fou-ålderdomshem-arkitektur, myndighetsrapport). [idéer&teorier]
- Emenius, G, Staxler, L, 2000: *Hälsoperspektivet på ekologiskt boende och byggande, en litteraturgenomgång*. Stockholm: Socialstyrelsen. Miljömedicinska enheten, Stockholms läns landsting. (frskn-särskilt boende-byggnadsplanering, myndighetsrapport). [erfarenheter/ teknik]
- Engström, B, Sandén, P, 2004: *Den felande länken. Institutionsplaceringar inom socialtjänsten under första halvåret 2003 i Västmanlands kommuner och Enköpings, Östhammars, samt Håbo kommun*. Eskilstuna: FoU Västmanland. (fou-familjehem-design, FoU-rapp). [institution/ omsorg]
- *Eriksén, S, 2003: *Design av IT i användning - teknikstöd för medborgarservice. Slutrapport för utvecklingspro-jektet*. Ronneby: BTH, Blekinge Tekniska Högskola, Inst för arbetsvetenskap, medieteknik och humaniora, Forskngr Informatik och Arbete. (BTH.se, hemtjänst, vetenskapl. artikel). [dagligt/ teknik]
- Eriksson, Hjelde, 2001: *Ofrid, våld mot äldre kvinnor och män. En omfångsundersökning i Umeå kommun*. Stockholm: Brottsförmyndigheten. (frskn-ålderdomshem-design, myndighetsrapport). [institution/ regelverk]
- Gustafsson, H, 2003: *Hammarby sjöstad tillgänglig för alla?* Stockholm: Socialtjänstförvaltningen, Forsknings-och utvecklingsenheten (frskn-bostadsanpassning-arkitektur, FoU-rapp). [funktion/ plats]
- *Gustavsson, S, Keijer, U, 2004: *IT-utveckling i lokalsamhället i ett arkitekturforskningsspektiv*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, handikappanpassning, forskningsrapport). [idéer/ teknik]
- Göransson, S, 2005: *Varför söker inte anhörigvårdare stöd?* Östersund: FoU Jämts rapportserie. (fousökn, sökord saknas, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- *Hansson, J, 2005: *Design of organizational procedures for working environment planning*. Luleå: Luleå tek-niska Universitet. (ltu.se, care unit, doktorsavh.). [gestaltn./ omsorg]
- *Hansson, M, 2005: *Kommunal hemsjukvård och social omsorg*. Västerås: FoU Västmanland. (fou gruppboende-design, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- Heber, A, 2005: *Var rädd om dig! En litteraturöversikt om rädslan för brott*. Stockholm: Stockholms universitet. Kriminologiska inst. (su.se, sökord saknas, forskningsrapport). [institution/ omsorg]
- Hellbom, M, 2001: *Individual support for cancer patients. Effects, patient satisfaction and utilisation*. Uppsala: Uppsala Universitet. Faculty of Social Sciences. (Diva-portal, familjehem, doktorsavh). [erfarenheter/ omsorg]
- *Hinnersson, J, 2005: *Måluppfyllelse i lokalförskningsprocessen. En studie av vårdsektorns byggande*. Göte-borg: Chalmers tekniska högskola, CTH. (cth.se, sökord saknas, lic.avh.). [regelverk/ funktion]
- *Hrdlicka, A, 2003: *The future of housing and technology in Japan*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier. Arbetsrapport 2003:10. (Byggtorget, group living, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- Inst för designvetenskaperna, 2004: *Remissvar "Äldrepolitik för framtiden"*. Lund: Lunds Universitet. SOU 2003:91. (frskn-särskilt boende-arkitektur, betänkande) [idéer&teorier]
- *IT-kommissionen, 2002: *IT och äldre. IT kommissionens rapport 2/2002*. Stockholm: IT-kommissionen. (frskn-ålderdomshem-design, myndighetsrapport). [dagligt/ teknik]
- Jansson, L, 2005: *Needs of support and service in mentally disabled clients. Population-based studies in a Swedish County*. Uppsala: Uppsala Universitet, Faculty of medicine. (Diva-portal, group living, doktorsavh.). [erfarenheter/ omsorg]

- Johansson, A, Hermann, M, 2004: *Omvärldsanalys av produkter, tillverkare, och distributörer samt slutsatser angående komITs framtida roll*. Stockholm: komIT.
 (fou-dagcenter-design, utredning). [dagligt/ teknik]
- *Jonsson, G, 2005: *Så vill jag ha det - seniorers möjlighet att påverka sin livskvalitet*. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.). [erfarenheter/ upplevelse]
- Junestrand, S, 2005: *Being private and public. avh at home: an architectural perspective on video mediated communication in smart homes*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan.
 (kth.se, sökord saknas, doktorsavh.). [gestaltning/ teknik]
- Junestrand, S, Keijer, U, 2000: *Measuring and evaluation of ICT-supported services in the domestic environment*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan.
 (kth.se, elderly home, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- *Junestrand, S, Keijer, U, Yollmar, K, 2000: *Private and public digital domestic spaces*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, group of homes, vetenskapl. artikel): [gestaltning/ teknik]
- Jönsson, B, Deaner, E, Mandre, E, Nordgren, C, Svensk, A, 2004: *Funktionshinder, säkerhet, osäkerhet och katastrofer*. Lund: Lunds Universitet, LTH, Certec internrapport 2004:1. (fou-gruppbo-design, forskningsrapport). [dagligt/ omsorg]
- *Kadefors, A, 2002: *Förtroende och samverkan i byggprocessen. Förutsättningar och erfarenheter*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, CTH. Inst Service Management, frskn-ålderdomshem-arkitektur, forskningsrapport). [omsorg/ process]
- Karlsson, H, Henriksson, E, Selander, G, 2003: *Utvärdering av Söderhöjdens Äldrecentrum. En försöksverksamhet med förbättrad service till äldre personer i kommundelen Söderhöjden i Järfälla*. Stockholm: Äldreforskning NordVäst. (fousökn, FoU-rapp.). [institution/ omsorg]
- Karlsson, Håkan, Henriksen, E, 2003: *FoU i äldrevården och äldreomsorgen*. Stockholm: Äldreforskning NordVäst. (fousökn, FoU-rapp.). [idéer&teorier]
- *Kullberg, C, 2003: *Hinder och möjligheter för forskningsresultats användning - förslag till en analytisk modell*. Göteborg: Göteborgs universitet I: Socialvetenskaplig tidskrift 2003:4. (gu.se, äldreomsorg, vetenskapl. artikel). [idéer&teorier]
- Kärman, AC, 2003: *Det är roligt, spännande och en utmaning. Vårdares upplevelser av att arbeta i demensvården*. Stockholm: Kompetenscentrum inom äldreomsorg och äldrevård KC, Botkyrka kommun, Älvsjö Stadsdelsnämnd, Sydvästra Sjukvårdsområdet, Karolinska institutet, Socialhögskolan vid Stockholms Universitet. (fou-gruppbo-design, FoU-rapp.). [process/ upplevelse]
- Larsson Lund, M, 2004. *Living with physical disability. Experiences of the rehabilitation process, occupations and participations in everyday life*. Umeå: Umeå universitet. Dpt community medicine and rehabilitation. Occupational therapy. (Diva-portal, vårdmiljö, doktorsavh.). [dagligt/ omsorg]
- Lidström, B, Levöl, R, Sidenvall, B, Agnarsson, I, 2003: *Läkemedelsgenomgångar vid särskilda boenden i Uppsala län*. Uppsala: Uppsala Regionförbund FoU-rapport, centrum Äldre. (fou-gruppbo-design, FoU-rapp.). [dagligt/ process]
- Lind, H, Hellström, A, Atterhög, M, Song, HS, 2003: *Är det motiverat att underlätta för hushåll med låga inkomster att äga sin bostad - hur ska det i så fall göras?* Stockholm: KTH, KTHs bostadsprojekt, rapport nr 23. (kth.se, handikappanpassning, forskningsrapport). [idéer/ regelverk]
- Lind, JE, Bergensträhle, S, 2002: *Boendets värden och boendes värderingar i sju kommuner. Göteborgsrapporten..* Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska inst.
 (gu.se, servicehus, forskningsrapport). [plats/ upplevelse]
- Lind, JE, Bergensträhle, S, 2002: *Boendets värden och boendes värderingar i sju kommuner, Uppsalareporterna*. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska inst.
 (frskn-serviceboende-arkitektur, forskningsrapport). [plats/ upplevelse]
- *Lindahl, B, 2005: *Möten mellan människor och teknologi. Berättelser från intensivvårdssjukköterskor och personer som ventilatorbehandlas i hemmet*. Umeå: Umeå universitet. Omvårdnadsvetenskap.
 (Diva-portal, avlastningsboende, nursing home, doktorsavh.). [dagligt/ teknik]
- *Lindberg, E, 2005: *Vad kan medborgarna göra? Fyra fallstudier av samarbetsformer för frivilliga insatser i äldreomsorg och våghållning*. Stockholm: Stockholms universitet, Dpt Sociology.
 (Diva-portal, elderly care, doktorsavh.). [idéer&teorier]
- *Lindell, L, 2002: *Livet på en dagcentral. Om hälsofrämjande arbete och utveckling av stödjande miljöer för äldre*. Göteborg: FoU i Väst, Göteborgsregionen. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ erfarenheter]
- *Lindqvist, R, Nyberg, L, Nylén, U, 2003: *Hemrehabilitering i samverkan i Vännäs kommun*. Umeå: Äldrecentrum i Västerbotten. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ process]
- Lundberg, S, Keijer, U, Sandström, G, 2005: *Design of an evaluation of technology, organisation and care for extended living at home by persons suffering from acquired brain injury or dementia*. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, family care home, forskningsrapport). [omsorg/ teknik]
- *Malmberg, B, Sommestad, L, 2000: *Bostadsrätten i ett nytt millenium*. Uppsala: Uppsala Universitet. Inst för bostadsforskning. (frskn-servicebostad-design, forskningsrapport). [idéer/ regelverk]
- Mathiesen, M, 2003: *Indoor dust and hot surface contact. Biological effects in vitro heated dust and heated generated emissions*. Trondheim, NTNU Norwegian University of Science and technology, Dpt Industrial economics and technology management.

- (Diva-portal, group of homes, doktorsavh.) [erfarenheter/ teknik]
- *Mörtberg, Ch, Berg, E, Jansson, M, 2004: *Sluta slappa, börja wappa - mobila tjänster för vem och till vad?* Luleå: Luleå Tekniska Universitet. (frskn-serviceboende-arkitektur, forskn.rprt). [dagligt/ teknik]
- Naturvårdsverket, 2005: *Att länka miljöeffekter och sociala effekter, en utvärdering av LIP-finansierade bostadsförnyelseprojekt*. Stockholm: Naturvårdsverket.
(frskn-seniorboende-design, myndighetsrapport). [gestaltn./ erfarenheter]
- Nystedt, F, 2001: *Bostadsbränder och sprinkler. En koppling till brandteknisk dimensionering*. Lund: Lunds universitet, LTH. Brandteknik (lu.se, sökord, saknas, forskningsrapport). [dagligt/ teknik]
- *Paulsson, J, 2003: *Seniorboende - aktuell kunskapsutveckling*. Stockholm: Fastighetsnytt 2003:2. (Byggtorget, seniorboende, vetenskapl. artikel). [gestaltning/ idéer]
- *Sandström, G, Keijer, U, Werner, IB, 2003: *Smart homes evaluated*. I: Open house international 2003:28, 14-23. Stockholm: KTH, Arkitekturskolan. (kth.se, elderly home, vetenskapl. artikel). [dagligt/ teknik]
- *Sjöström, C, 2005: *Non-visual haptic interaction design. Guidelines and applic.avhations*. Lund: Lunds universitet, LTH, Certec, avd för rehabiliteringsteknik, Inst för designvetenskaper. (ltu.se, sökord saknas, doktorsavh.). [dagligt/ teknik]
- *SKL, 2005: *Ett gemensamt ansvar*. Strategier för utveckling av framtidens äldrevård. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting, SKL. (fou-sjukhem-arkitektur, utredning). [omsorg&vård]
- *Socialstyrelsen, 2003: *Kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre och funktionshindrade. Del II faktagrund och beräkningar*. Stockholm: Socialstyrelsen, Skolverket, Arbetsmiljöverket, CSN, Migrationsverket, Integrationsverket, RFV, Högskoleverket, KY, Arbetsmarkandsstyrelsen. (frskn-korttidsboende-design, myndighetsrapport). [omsorg/ process]
- *Socialstyrelsen, 2004: *För en kunskapsbaserad socialtjänst. Redovisning av ett regeringsuppdrag åren 2001-03*. Slutrapport. Stockholm: Socialstyrelsen.
(frskn-fosterhem-arkitektur, myndighetsrapport). [omsorg&vård]
- Socialstyrelsen, 2005: *Ekonomiskt bistånd. Kvartal 1-2, 2005. Läns- och kommunvis redovisning av utbetalt ekonomiskt bistånd*. Stockholm: Socialstyrelsen.
(sökord saknas, myndighetsrapport). [regelverk]
- Soydan, H, Vinnerljung, B, 2002: *Några problem i utvärderingen av sociala interventioner och utfallsstudier*. Göteborg: Göteborgs universitet. I: Socialvetenskaplig tidskrift 2002:2-3. (gu.se, familjehem, vetenskapl. artikel). [omsorg&vård]
- *Stens, AM, Henriksen, E, Karlsson, H, 2003: *Lägesbeskrivning av lokala EPICS projekten, Söderhöjdens Äldrecentrum & Äldreupplysning*. Stockholm: Äldreforskning NordVäst.
(fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ institution]
- *Strinnlund, A, 2003: *Samverkan i familjearbete. Om en samverkansmodell för helhetssyn i arbetet med familjer*. Härnösand: FoU Västernorrland. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg/ process]
- *Sundgren-Grinups, B, 2001: *Välfärd i Norrköping, samtal med norrköpingsbor*. Norrköping: FoU. Slutrapport.
(frskn-ålderdomshem-arkitektur, utredning).[idéer&teorier]
- *Utbuldt, M, 2004: *Vård nära dig. Hemsjukvård med stöd av IT*. Stockholm: KK-stiftelsen, Carelink, Vårdalstiftelsen, Vinnova. Teldok rapport 2004:12.
(frskn-korttidsboende-arkitektur, forskningsrapport). [institution/teknik]
- Werner, IB, 2003: *Preferenser beträffande bostadskvaliteter, olika konsumentgruppers bostadsval*. Stockholm: KTH, Infrastruktur, forskningsrapport 2003:3.
(kth.se, seniorboende, forskningsrapport). [plats/ upplevelse]
- *Westerberg, K, 2002: *Arbetsmiljö, hälsa och förutsättningar för lärande i äldreomsorgen*, Umeå kommun 2001-2002. Umeå: Umeå Socialförvaltning Uffe. (fousökn, FoU-rapp.). [omsorg, process]
- *Westerlund, B, Lindquist, S, Sundblad, Y, 2003: *Co-designing with and for families. In proceedings for the conference COST 269, user aspects of ICTs good/bad/irrelevant. Helsingfors, september 2003*. Stockholm: KTH, Centre for user oriented IT design, Numerisk analys och Datavetenskap. (kth.se, elderly home, vetenskapl. artikel). [dagligt/ teknik]
- Wikström, E, 2004: *Brukarinflytande i hemtjänsten. En utvärdering av projekt personlig service i fyra kommuner*. Växjö: FoU i Kronoberg. (fousökn, FoU-rapp.). [dagligt/ omsorg]
- *Wånell, SE, Schön, P, 2005: *Hem ljuva hem, en studie om vad som definierar ett servicehus och ett seniorboende och om hur processen fungerat i Stockholm när servicehus omvandlats till seniorboende*. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum.
(fou-gruppbo-arkitektur, FoU-rapp.). [funktion/ institution]
- Ydreborg, B, 2005: *To be in-between. The road to disability pension with reference to the Swedish social insurance system*. Linköping: Linköpings Universitet, Dpt Health and Society. (Diva-portal, group living, doktorsavh.). [dagligt/institution]

Bilaga A: definitioner och begrepp

A.1 berörda lagstiftningar:

Socialtjänstlagen	SoL
Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade	LSS
Lagen om vård av missbrukare	LVM
Lagen om vård av unga	LVU

A.2 beskrivning av bistånd, boendeform och byggnadstyp vid tillämpning av SoL mfl:

Den följande uppställningen innehåller en schematisk redogörelse av den omsorgsverksamhet som vid praktisk tillämpning kan ges till en person i behov av stöd och vård. I uppställningen delas omsorgstagaren in i tre kategorier, barn och ungdom 0-18 år, funktionshinder av fysisk eller psykisk art, barn och ungdom 0-18 år, relationsproblem inom familjen, vuxna 19 till 64 år med fysiska eller psykiska funktionshinder, vuxna 19-64 år med en problembild som beror av missbruk eller anpassningssvårigheter, äldre 64 år och uppåt med ett sådant behov av stöd och vård att det kan lösas inom den egna bostaden, eller äldre 64 år och uppåt med ett sådant behov av stöd och vård att detta förutsätter en flytt till en särskild boendeform med dygnet-runt-verksamhet.

Den omsorgsverksamhet som kan riktas till omsorgstagaren beskrivs under det sammanfattande ordet bistånd. Den särskilda boendeformen som kan bli aktuell vid omsorgsverksamheten beskrivs genom två begrepp, dels genom ordet boendeform, dels genom ordet byggnadstyp. Boendeformen avser en beskrivning av det stadigvarande sättet att bo som boendet innebär, som gruppboende, särskilt boende, korttidsboende. Boendeformen är den administrativa term inom den kommunala sociala omsorgsverksamheten som används för att beskriva både omsorgsverksamhet och lokal. Byggnadstyp avser den särskilda beteckning som en viss särskild boendeform får för att namnge byggnaden.

Boendeform och byggnadstyp har översatts till engelska genom beteckningar hämtade från den engelska versionen av Socialtjänstlagen, från vetenskapliga avhandlingar, lexikon eller egna förslag. Utgångspunkten för den engelska beteckningen har varit att boende avseende sättet att bo motsvaras av det engelska ordet living²³⁰, och boende med hänvisning till en viss byggnad samlas in under ordet housing²³¹. För att hitta översättningar till beteckningarna har arbetet gått över svenska och franska till engelska. Den engelska översättning anges under ENG och den franska under FRA. Ursprunget till ordvalet anges inom parentes i uppställningen.

A.3 barn och ungdom 0-18 år, fysiskt eller psykiskt funktionshinder

Bistånd:

Avlastning: avser en omsorgsverksamhet med kvalificerad personal i en hemliknande miljö som under en kortare tid eller del av dagen hjälper föräldrar/ vårdnadshavare till svårt funktionshindrade barn och ungdomar i det dagliga omhändertagandet.

Boendeformer:

Avlastningsboende avser en boendeform med omsorgsverksamhet för barn och ungdom

²³⁰ Living – the means, esp. the financial means, whereby one lives. Uppslagsord living. I: Collins English Dictionary, 1998 : English Dictionary. Millenium Edition. Glasgow: Harper Collins Publisher.

²³¹ Housing – houses or dwellings collectively. Uppslagsord housing. I: Collins English Dictionary, 1998 : English Dictionary. Millenium Edition. Glasgow: Harper Collins Publisher.

Korttidsboende avser en boendeform med omsorgsverksamhet för barn och ungdom med särskild service som komplement eller en ersättning för föräldrahemmet.

Byggnadstyper:

Korttidshem byggnad eller lägenhet för tillsyn före och efter skolans slut, under lov dagar, studiedagar, och längre lov som sommarlov.

Korttidsboende bostadsrum med tillgång till gemensamma utrymmen för särskild service som komplement eller ersättning till föräldrahemmet.

Översättning:

Boendeformer:

Avlastningsboende ENG: care unit/ assisted living for children with special needs (förslag)

FRA : maison d'accueil spécialisée aux enfants polyhandicapés (S Courteix)

Korttidsboende ENG: short-term accommodation (SoL), i linje med uppdelning mellan sättet och utförandet för boende föreslås short-term living (förslag).

FRA : placement à court terme (förslag)

Byggnadstyp:

Korttidshem ENG: short-term housing (förslag)

FRA : foyer-résidence à court terme (förslag)

Korttidsboende ENG : short-term housing (förslag)

FRA : maison d'accueil spécialisée aux enfants polyhandicapés (S Courteix)

A.4 barn och ungdom 0-18 år, relationsproblem inom familjen

Bistånd:

Stödboende avser en omsorgsåtgärd som innebär ett boende hos en stöd-/ kontaktfamilj.

Boendeformer:

Stödboende avser ett bostadsrum i separat byggnad eller lägenhet som innehas av en av socialtjänst anlita familj att verka som stöd-/ kontaktfamilj i omsorgsåtgärd för barn och ungdom 0-18 år med behov av särskilt stöd på grund av familjerelaterade, relationsmässiga, eller missbruksrelaterade problem

Familjehem avser ett bostadsrum i separat byggnad eller lägenhet som innehas av en av socialtjänst anlita familj att verka som stöd-/ kontaktfamilj i omsorgsåtgärd för barn och ungdom 0-18 år med behov av särskilt stöd på grund av familjerelaterade, relationsmässiga, eller missbruksrelaterade problem

Fosterhem avser ett bostadsrum i separat byggnad eller lägenhet som innehas av en av socialtjänst anlita familj att verka som stöd-/ kontaktfamilj i omsorgsåtgärd för barn och ungdom 0-18 år med behov av särskilt stöd på grund av familjerelaterade, relationsmässiga, eller missbruksrelaterade problem

Byggnadstyper:

saknas Specifika byggnadstyper saknas, utan förekommer i det ordinära beståndet av bostäder, lägenhet, villa, radhus och motsvarande.

översättning:

Boendeformer:

stödboende ENG: foster/ family home services

(http://www.denvergov.org/Family_and_Children/template2119.asp)

FRA: placement d'enfant (http://www.jgk.be.ch/site/fr/kja_fremdbetreuung)

Familjehem	ENG: family care home (SoL) FRA: foyer familial (Hachette)
Fosterhem	ENG: foster home (Hachette) FRA: foyer de placement (Hachette)

A.5 vuxna 19-64 år i behov av vård och stöd, fysiskt eller psykiskt funktionshinder

Bistånd:

Hemtjänst	insatser av servicekaraktär (städning, tvätt, matlagning) eller mer inriktade mot personlig omvårdnad. Ledsagning. Personlig assistans för rekreation, utflykt, handla eller underhålla sociala kontakter.
Personligt ombud	
Boendestöd	

Boendeformer:

Anpassat boende	eget boende i lägenhet, villa, radhus eller motsvarande med anpassningar inom bostaden för att klara ADL, aktiviteter i dagligt liv.
Gruppboende	eget boende i en mindre grupp av lägenheter med tillhörande gemensamma utrymmen med tillgång till personal dygnet runt för att klara ADL. Kan vara en separat byggnad eller ingå som del av våningsplan i det ordinära bostadsbeståndet.

Byggnadstyper:

Bostadsanpass. lgh	lägenhet, villa, radhus eller motsvarande med anpassningar mot fysiskt eller psykiskt handikapp inom bostaden efter individuella behov.
Gruppboendestäder	en mindre grupp av lägenheter med tillhörande gemensamma utrymmen samt bemanning. Den enskilda lägenheten kallas gruppboendestad.

Översättning:

Boendeformer:	
Anpassat boende	ENG: adapted living (förslag) FRA: foyer adapté aux besoins individuels des personnes handicapées (förslag)
Gruppboende:	ENG: group living (Åhnlund, Ove). FRA: foyer-résidence conçu pour des personnes handicapées (Lötmarker, R). FRA : maison d'accueil spécialisées aux personnes handicapées (förslag)
Personlig assistans:	ENG: personal assistance (SoL). FRA: assistant social (Lötmarker, R)
Stödboende	ENG: transitional housing (förslag) FRA: foyer transitoire (förslag)
Byggnadstyp:	
Handikappanp. lgh	ENG: specially adapted apartment with support facilities (SoL) FRA: foyer-résidence adapté aux besoins individuels (förslag)
gruppboendestad	ENG: apartment in a special housing complex (SoL) FRA: foyer-résidence conçu pour des personnes handicapées (Lötmarker, R)
gruppboendestäder	ENG: group accommodation (SoL) ENG: group of homes (Paulsson, J). FRA: foyer-résidence conçu pour des personnes handicapées (Lötmarker, R)

A.6 vuxna 19-64 år, i behov av vård och stöd, på grund av drogmissbruk

Bistånd:

Kontaktperson	personlig assistans för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv.
Gruppbehandling	utbildning/ sysselsättning och terapi tillbaka till aktiviteter i dagligt liv.
Stödsamtal	gemensam behandlingsform för återanpassning till aktiviteter till dagligt liv

Boendeformer:

Korttidsboende	boende under begränsad tid i en mindre grupp av boenderum eller lägenheter med tillhörande gemensamma utrymmen med tillgång till personal dygnet runt för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv i en trygg och hemliknande miljö tillsammans med kvalificerad och stöttande personal. Separat byggnad utom det ordinära bostadsbeståndet.
Stödboende	boende i lägenhet med tillgång till personal för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv. Lägenhet inom det ordinära bostadsbeståndet.
Särskilt boende	boende i en mindre grupp av boenderum eller lägenheter med tillhörande gemensamma utrymmen med tillgång till personal dygnet runt för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv, ADL, i en trygg och hemliknande miljö. Separat byggnad utom det ordinära bostadsbeståndet.

Byggnadstyper:

Dagcenter	lokal för gruppbehandling under dagtid med inslag av utbildning, sysselsättning och terapiverksamhet. Separat byggnad eller lokal inom det ordinära bostadsbeståndet.
Korttidshem	boenderum eller mindre lägenhet med tillhörande gemensamma utrymmen med tillgång till gemensamma utrymmen med tillgång till personal dygnet runt för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv. Separat byggnad utom det ordinära bostadsbeståndet.
Stödlägenhet	lägenhet i det ordinära bostadsbeståndet för återanpassning till aktiviteter i dagligt liv.

Översättning:

Boendeformer: särskilt boende	ENG: sheltered accommodation (SoL) FRA: foyer-résidence conçu pour des personnes avec un problème de drogue (förslag).
Korttidsboende	ENG : short-term accommodation (SoL). FRA: foyer-résidence à court terme (förslag)
Stödboende	ENG: transitional housing (förslag) FRA: foyer transitoire (förslag)
Byggnadstyp: Dagcenter	ENG: day centre (Hachette) FRA : Assistance sociale de jour/ Centre d'accueil (Hachette)
Korttidshem	ENG: short-term housing (förslag) FRA : maison d'accueil spécialisée aux personnes avec un problème de drogue (förslag)
Stödlägenhet	ENG: transitional apartment (förslag) FRA: appartement transitoire (förslag)

A.7 äldre, 65 år och uppåt, med behov av vård och stöd dygnet runt

Bistånd:

Äldreomsorg	övergripande namn för stöd och vård, omvårdnad, som erbjuds äldre med särskilda behov av omsorg och omvårdnad enligt socialtjänstlagen. Kan bedrivas dels i särskilt boende för äldre, dels i privata hem genom hemtjänst.
Äldrecentrum	samlade lokal för gruppbehandling under dagtid med inslag av utbildning, sysselsättning och terapi.

Boendeformer:

Särskilt boende:	avser boendeform för äldre med demens- eller somatisk sjukdom som förutsätter ett omhändertagande dygnet runt med kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö. Bemanning med kvalificerad personal. Sammanfattande begrepp för nedan angivna boendeformer.
Gruppboende:	avser boendeform för äldre med en demenssjukdom som förutsätter ett omhändertagande av dygnet runt med kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö. Bemanning med kvalificerad personal.
Korttidsboende:	tillfälligt boende i särskilt boende som avlastning för anhörigvårdare.
Serviceboende:	avser boendeform för äldre med behov av omsorg och omvårdnad pga åldersrelaterade problem. Omhändertagande under del av dygn. Tillgång till gemensamma utrymmen för mat, sällskap och likn. Bemanning av kvalificerad personal.
Äldreboende	avser boendeform för äldre med demens- eller somatisk sjukdom som förutsätter ett omhändertagande av dygnet runt med kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö. Bemanning med kvalificerad personal. Sammanfattande begrepp för nedan angivna boendeformer.

Byggnadstyper:

Dagcentral	lokal för verksamhet under dagtid med inslag av utbildning, sysselsättning och terapiverksamhet. Separat byggnad eller lokal inom det ordinära bostadsbeståndet.
Gruppboendestäder	lägenhet i en mindre grupp av lägenheter, vanligen 6-10, med tillhörande gemensamma utrymmen med kvalificerad personal i en trygg och hemliknande miljö. Fristående byggnad.
Korttidsplats	bostadsrum eller lägenhet för tillfälligt och kortare boende för att avlasta anhörigvårdare i ett särskilt boende m kvalificerad personal. Fristående byggnad
Servicehus	lägenhet i flerbostadshus för äldre med gemensamma utrymmen för måltider och samvaro med kvalificerad personal i trygg och hemliknande miljö. Fristående byggnad.
Sjukhem	lägenhet eller bostadsrum i särskild boendeform för äldre med stora omsorgsbehov med kvalificerad personal i trygg och hemliknande miljö. Fristående byggnad.
Ålderdomshem	lägenhet eller bostadsrum i särskild boende med kvalificerad personal i trygg och hemliknande miljö. Fristående byggnad.
Äldreboende	lägenhet eller bostadsrum i särskild boendeform för äldre med stora omsorgsbehov med kvalificerad personal i trygg och hemliknande miljö. Fristående byggnad.

Översättning:

Bistånd:	
Hemtjänst	ENG: home help service (SoL).

	FRA: système avec des aides à domicile (Lötmarker, R)
Boendeformer:	
Gruppboende:	ENG: group living (Åhnlund, Ove) FRA: maison de retraite (www.ena.fr/tele/sem05logement/).
Serviceboende	ENG: service living (förslag). FRA: maison de retraite (förslag).
Särskilt boende	ENG: sheltered housing (SoL)/ assisted living (IAHASA, International Association of Homes And Service for Ageing)/ sheltered housing (SoL) FRA: foyer-résidence conçu pour les personnes âgées (Lötmarker, R).
Äldreboende	ENG: Elderly living (förslag) FRA: maison d'accueil pour des personnes dépendantes MAPAD (www.ena.fr/tele/sem05logement/)
Äldrecentrum	ENG: EPICS (Elderly Persons Integrated Care System) (Äldreforskning Nord Väst) FRA: SIPA (Soins Intégrés aux Personnes Âgées) (förslag)
Äldreomsorg	ENG: elder care(SoL) FRA: action sociale en faveur des personnes âgées (Lötmarker, R).
Byggnadstyp:	
Dagcentral	ENG : day centre (Hachette). FRA : Centre d'accueil/ FRA : Cantou (centres d'activités naturelles tirées d'occupation utiles) (http://perso.wanadoo.fr/cantou.saintgeorges/Le_cantou.htm)
Gruppboendestäder	ENG: special housing complex (SoL)/ group of homes (Paulsson, J) FRA: maison de retraite (www.ena.fr/tele/sem05logement/).
Korttidsplats	ENG: short-term accommodation (SoL). FRA: foyer-résidence à court terme (förslag)
Servicehus	ENG: service accommodation (SoL). FRA: foyer-résidence conçu pour les personnes âgées (Lötmarker, R).
Sjukhem	ENG: nursing home (SoL). FRA: maison d'accueil pour des personnes âgées dépendantes MAPAD (www.ena.fr/tele/sem05logement/)
Åldersdomshem	ENG: elderly home (SoL)/ home for the elderly (SoL) FRA: maison de retraite (Hachette)
Äldreboende	ENG : Elderly Housing (förslag) FRA: maison d'accueil pour des personnes dépendantes MAPAD (www.ena.fr/tele/sem05logement/)

A.8 boendeformer för äldre, 65 år och uppåt, med insats från hemtjänst

Bistånd:

Hemtjänst	insatser av servicekaraktär (städning, tvätt, inköp, bank/postärenden, matlagning) eller mer inriktade mot personlig omvårdnad.
Äldrecentrum	samlade lokaler för gruppbehandling under dagtid med inslag av utbildning, sysselsättning och terapi.

Boendeformer:

Kvarboende	boende i lägenhet, villa eller radhus eller motsvarande inom det ordinära bostadsbeståndet, eventuellt med viss anpassning genom bostadsanpassningsbidrag för fysiskt eller psykiskt handikapp.
------------	---

Seniorboende: boende i lägenhet med tillgång till gemensamma utrymmen för äldre utan uttalad sjukdomsproblem, från 55 år och uppåt. Kan ha vissa trygghetsskapande insatser som fastighetsvärd eller insatser av kommunal hemtjänst.

Byggnadstyper:

Dagcentral lokal för verksamhet under dagtid med inslag av utbildning, sysselsättning och terapiverksamhet. Separat byggnad eller lokal inom det ordinära bostadsbeståndet.

Seniorbostadshus flerbostadshus med tillgång till gemensamma utrymmen, från 55 år och uppåt.

Översättning:

Bistånd:

Hemtjänst

ENG: home help service (SoL).

FRA: système avec des aides à domicile (Lötmarker, R)

Boendeform:

Seniorboende

ENG: senior co-living (förslag)

FRA: logement-foyer pour personnes âgées (www.ena.fr/tele/sem05logement/)

Äldrecentrum

ENG: EPICS (Elderly Persons Integrated Care System) (Äldreforskning Nord Väst)

FRA: SIPA (Soins Intégrés aux Personnes Âgées) (förslag)

Byggnadstyp:

Dagcentral

ENG: day centre (Hachette)

FRA: Centre d'accueil eller Cantou (centre d'activité naturelle tirée d'occupations utile)

(Hachette/ [http :/perso.wanadoo.fr/cantou.saintgeorges/Le_cantou.htm](http://perso.wanadoo.fr/cantou.saintgeorges/Le_cantou.htm))

Seniorbostadshus

ENG: senior co-housing (Paulsson, J)

FRA: logement-foyer pour personnes âgées (www.ena.fr/tele/sem05logement/)

Bilaga B: högskolor, universitet, FoU-centran

Högskolor med forskning: (källa www.forskning.se)

Högskolan i Jönköping, HJ, Box 1026, 551 11 Jönköping, www.hj.se

Högskolan i Kalmar, HIK, Nygatan 18B, 391 82 Kalmar, www.hik.se

Malmö Högskola, MAH, Malmö Högskola, 205 06 Malmö, www.mah.se

Mitthögskolan, MIUN, Härnösand/ Sundsvall/ Örnsköldsvik/ Östersund, se hemsida www.miun.se

Gävle Högskola, HIG, Högskolan i Gävle, 801 76 Gävle, www.hig.se

Mälardalens högskola, MDH, Box 883, 721 23 Västerås, www.mdh.se

Tekniska högskolor: (källa www.forskning.se)

Blekinge Tekniska Högskola, BTH, 371 79 Karlskrona, www.bth.se

Chalmers Tekniska Högskola, CTH, 412 Göteborg, www.chalmers.se

Kungl Tekniska Högskolan, KTH, 100 44 Stockholm, www.kth.se

Luleå Tekniska Universitet, LTU, 971 87 Luleå, www.ltu.se

Universitet: (källa www.forskning.se)

Göteborgs Universitet, GU, Box 100, 405 30 Göteborg, www.gu.se

Karlstads Universitet, KAU, Universitetsgatan 2, 651 88 Karlstad, www.kau.se

Karolinska Institutet, KI, Informationsavdelningen, Nobels väg 5, 171 77 Stockholm, www.ki.se

Linköpings Universitet, LIU, 581 83 Linköping, www.liu.se

Lunds Universitet, LU, Box 117, 221 00 Lund, www.lu.se

Stockholms Universitet, SU, 106 91 Stockholm, www.su.se

Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, Box 7070, 750 70 Uppsala, www.slu.se

Umeå Universitet, UMU, 901 87 Umeå, www.umu.se

Uppsala Universitet, UU, Box 256, 751 05 Uppsala, www.uu.se

Växjö Universitet, VXU, 351 95 Växjö, www.vxu.se

Örebro Universitet, ORU, 701 82 Örebro, www.oru.se

Forskning/ Utvecklingscentra (källa Socialstyrelsen www.sos.se/socialtj/fouenhet.htm)

Blekinge FoU-enhet (IFO och äldre), Erik Dahlbergsvägen , 374 37 Karlshamn, www.blekingefou.pp.se

Dalarnas Forskningsråd, Box 743, 791 71 Falun, www.dfr.se

Ersta Sköndal Högskola, Stockholm/ Sköndal, se hemsida www.esh.se

Fokus Kalmar Län, Box 75, 391 21 Kalmar, www.fokus.regionforbund.se

Forum Äldre Örebro, Box 943, 701 31 Örebro, www.orebroll.se/forumaldre

FoU i Väst (IFO och äldre), Göteborg, Box 5073, 402 22 Göteborg, www.fouivast.com

FoU NordOst, Svärdsvägen 11 D, 182 33 Danderyd, saknar hemsida

FoU NordVäst (IFO), C/o Sollentuna kommun, 191 86 Sollentuna, www.fou-nordvast.com

FoU Skåne, Kommunförbundet Skåne, Box 53, 221 00 Lund, www.kfsk.se

FoU Södertörn (IFO), Römossevägen 25, 146 31 Tullinge, www.fou-sodertorn.nu

FOU Västernorrland (IFO och äldre), Härnösand, Kommunförbundet Västernorrland, Box 3014 871 03 Härnösand, www.fouvasternorrland.se

FoU Äldre Sörmland, Box 325, 611 27 Nyköping, www.foualdre.sormland.se

FoU-center Stockholm SydOst, Nestor, Haninge, Marinens väg 30, 136 40 Haninge
www.nestor-foucenter.se

FoU-centrum inom vård och omsorg (IFO och äldre), Linköpings kommun, 581 81 Linköping
www.linkoping.se

FoU-enhet i Jämtlands län (IFO o äldre), Östersund, FoU Jämt/ Mitthögskolan, 831 25 Östersund
www.fou.jamtland.net

FoU-enheten Stockholm Stad, Socialtjänstförvaltningen, 106 64 Stockholm
www.sot.stockholm.se/verksamheter/FoU

FoU-Kronoberg, Växjö, Videum, 351 96 Växjö, www.fouviss.se

FOU-Motala (äldre), Drottninggatan 2, 591 86 Motala, saknar hemsida

FoU-Skaraborg, kommunförbundet Skaraborg, FoU samordn. (handikapp o funktionshinder), Box 54 541 22 Skövde, www.r.komforb.se

Hallands FoU-enhet, NFOU, NFOU, Region Halland, Box 538, 301 80 Halmstad, www.nfou.nu

Inst. f kvalitets o utvecklingsarbete inom Socialtjänsten, IKU (IFO o äldre), Karlstads Universitet, samhällsvetenskapl inst, 651 88 Karlstad, www.sam.kau.se/iku

Kommunförbundet Norrbotten (IFO och äldre), Luleå, Box 947, 971 28 Luleå, www.bd.komforb.se

Kompetenscentrum inom Äldreomsorg och Äldrevård, Älvsjö, Box 189, 125 24 Älvsjö
www.kompetenscentrum.org

Luppen i Jönköpings län, Jönköping, Box 1038, 551 11 Jönköping, www.luppen.nu

Malmö FoU-enhet för äldre, Malmö, Samhällsmedicinska Inst/ Universitetssjukhuset MAS, 205 02 Malmö, www.malmo.se

Multiversitetet, Göteborgs universitet, Inst f Socialt arbete, Sprängkullsgatan 23 411 23 Göteborg, www.socwork.gu.se

Regionförbundet Uppsala Län (IFO, äldre och handikapp), Uppsala, Box 1843 751 48 Uppsala, www.region uppsala.se

Socialpsykiatriskt Kunskapscenter i Västerbottens län, Box 3045, 903 02 Umeå, www.socialpsykiatri.com

SocialtjänstFoUrum, Örebro län, Box 943, 701 31 Örebro, www.socialtjanstfourum-orebro.com

UFFE (IFO och äldre), Umeå, Umeå Socialförvaltning, 901 84 Umeå, www.umea.se
UUC/ hus 5F Universitetet, Karlstads Universitet, 651 88 Karlstad, saknar hemsida

Västmanlands kommunförbund, Västerås, FoU enheten, Stora Torget, 722 15 Västerås
www.fouvastmanland.se

X-fokus (IFO och äldre), Kommunförbundet Gävleborg, Gävle, Kommunförbundet Gävleborg, Box 834 801 30 Gävle, saknar hemsida

Äldrecentrum, Stockholm, Box 6401, 113 82 Stockholm, www.aldrecentrum.se

Äldrecentrum Västerbotten, Umeå, Norrlands Universitetssjukhus, Geriatriskt Centrum 901 85 Umeå, www.vll.se/ac/alldrecentrum

Äldrecentrum Östergötland, Linköping, Sandbäcksgatan 5, 581 91 Linköping, www.e.lio.se/alldrecentrum

Äldreforskning NordVäst, Stockholm, Birgittavägen 4, 177 31 Järfälla, www.aldeforskningnordvast.com

Äldreväst Sjuhärad, Borås, Högskolan Borås, 501 90 Borås, www.aldrevast.hb.se

Register

ADL-funktionen,	5	omsorgspersonal	30
anpassat boende	59	omsorgsverksamhet för vuxna med	
arkitektur, 3, 5, 8, 9, 11, 17, 19, 24, 26, 27, 28,		funktionshinder	26
29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41,		omsorgsverksamhet för vuxna med	
44, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56		missbruksproblem	25
arkitekturupplevelse	44	osynlig arkitektur	45
avlastningsboende	57, 58	partnering	38
bakgrund till resultatredovisning	19	planerare	19
bildtelefon	38	publikationssökning	13
brukare	19	rörelse	44, 45, 47
dagcenter	60, 61, 62, 63	samhällets omsorgsverksamhet för äldre	29
dagcentral	36, 55	sammanfattande slutsatser från	
Danmark	30	forskningsöversikten	44
databassökningen	12	seniorboende	16, 36, 37, 38, 53, 56, 63
familjehem	58, 59	seniorboende	37
familjehemsboende för barn och ungdom, 23		seniorbostadshus	63
Finland	29	seniorbostadshus	63
fjärde åldern	28	serviceboende	37, 55, 56, 61
fosterhem	58, 59	servicehus	30, 31, 32, 36, 37, 39, 50, 51, 53,
funktion	3, 5, 9, 17, 20, 23, 24, 26, 27, 31, 32,	55, 56, 61	
33, 36, 37, 40, 44, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56		sjukhem	29, 31, 32, 35, 38, 50, 51, 52, 53, 54,
förhållningssätt till åldrandet	29	56, 61	
gerotranscendence	29	SoL	57
gruppboende	8, 29, 31, 32, 50, 51, 52, 53, 59,	stödboende	3, 23, 24, 26, 49, 50, 58
61		stödboende	58, 59, 60
gruppboende	27, 31, 44, 50, 52, 55, 59, 61, 62	Sverige	30
gruppboende	31, 35, 44, 52, 54, 59	särskilda boendeformer för vuxna med	
hemtjänst	59, 61, 62, 63	missbruksproblem	26
hiss	33	särskilda boendeformer för äldre	31
hjälpmedel för vuxna med funktionshinder	27	särskilt boende	6, 31, 32, 34, 35, 50, 51, 52,
hälsokompis	38	53, 54, 60, 61	
idéer och teorier om åldrandet	28	sökord	12, 13, 15, 17, 31, 32, 33, 39, 40, 49,
informationsteknologi för äldre	33	51, 52, 53, 54, 55, 56	
Island	30	teknik	3, 5, 8, 9, 11, 17, 20, 27, 33, 34, 36, 37,
kontaktperson	60	38, 39, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56	
korttidsboende	33, 35, 38, 50, 56, 60, 61	tekniska installationer, hjälpmedel och smarta	
korttidsboende	33, 53, 58, 60	hus	38
korttidshem	58, 60	tredje åldern	28
korttidsplats	61	träffbilden	15
Lasletts teori	28	uppfattningar om omsorgsverksamhet	34
lokaler för missbruksvård av barn och ungdom	24	urvalskriterier	15
LSS	6, 35, 53, 57	utformning av framtida byggnader för	
LVM	6, 57	omsorgsverksamhet	39
LVU	6, 24, 57	utformning av särskilda boendeformer för	
medellivslängd	7	äldre	32
miljön i särskilda boendeformer för vuxna		verksamhetsaspekter på omsorgs- och	
med funktionshinder	26	vårdarbetet för äldre	30
Norge	30	videoTORSO	27
ny teknik i omsorgs- och vårdverksamhet	39	VIHO-projektet	33
nya boendeformer för äldre	37	vistelse	44
nätverkstänkande för barn och ungdom	23	VMC (Video Mediated Communication)	27
		workPLACE	27

ålderdomshem	28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 61	äldreomsorg	29, 30, 35, 36, 50, 51, 52, 53, 55, 61
åtgärder för ökad känsla av trygghet på ålderns höst	36	äldreomsorgen i ett framtidsperspektiv	35
äldreboende	61, 62	äldreomsorgspolitiken	29

Sammanställning figurer och fotografier.

Figurer:

Figur 1. översiktlig beskrivning av särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna och äldre	7
Figur 2. redovisningsmodell för resultat i forskningsöversikten	8
Figur 3. byggnadsbeteckningar för särskild boendeform i Socialtjänstlagen	11
Figur 4. översikt över sökord och översättning av sökord tillsammans med källa	12
Figur 5. kombination av sökord för internetträffar	13
Figur 6. sammanställning databas-, publikationsträffar, Internetportaler, högskolor/ universitet.	14
Figur 7. träffbilderna för de fyra informationssökningarna	15
Figur 8. fördelning av material från informationssökningar som referenser	16
Figur 9. träffbild i antal och procentuell fördelat per sökord	17
Figur 10. modell över forskningsområden som påverkar arkitekturens utformning	20
Figur 11. samtliga referenser från informationssökningarna fördelade till forskningsområde.	21
Figur 12. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för barn och ungdom	22
Figur 13. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för vuxna	25
Figur 14. forskningsområden som behandlar särskilda boendeformer för äldre	28
Figur 15. aktuella frågor forskningsområdet särskilda boendeformer	34
Figur 16. grafiska bilder över olika inriktningar på arkitekturforskning i Norge 1992	41
Figur 17. grafiska bilder på olika inriktningar på arkitekturforskning i Norge 1992	42
Figur 18. forskningslandskapet för särskilda boendeformer för barn, ungdom, vuxna o äldre	43

Fotografier:

Foto 1. Kollage Nätverkshuset , Älvkarleby kommun, exteriör, sovrum och kök i stödboende.	24
Foto 2. Video i hemmiljö som kognitiv assistans, väggskärm och arbetsplats	27
Foto 3. Särskilt boende S:t Knut, Falsterbo 2004 (White Arkitekter AB, Malmö)	33
Foto 4. Seniorboende Ljunghusen (Fojab Arkitekter AB, Kaspar Sahlinpriset 2003)	38